

97 1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

Alapította Heimler Károly

Kiadja:

a Győr-Sopron megyei Lapkiadó Vállalat

Szerkesztő bizottság:

CSAPODY ISTVÁN, CSUKA ISTVÁN, DÁVID FERENC, DOMONKOS OTTÓ, FÁBJÁN LAJOS, FEKETE FERENC, FRIEDRICH KÁROLY, GÁL JÁNOS, GUNDA MIHÁLY, HÁRS JÓZSEF olvasószerkesztő, HILLER ISTVÁN titkár és technikai szerkesztő, HORVÁTH ZOLTÁN, KOCSIS JÓZSEF, KOVÁCS JÓZSEF LÁSZLÓ, KÖRNYEI ATTILA, MAJOR JENŐ, METZL JÁNOS, MOLNÁR LÁSZLÓ, NYESŐ IMRE, PAPP ISTVÁN, PRÖHLE JENŐ, SOMOGYI JÓZSEF, SZAKÁL ERNŐ, SZITA SZABOLCS jegyző, TÁRCZY-HORNOCH ANTAL, VÁRHELYI ISTVÁN, VERBÉNYI LÁSZLÓ, WINKLER OSZKÁR

Szerkeszti: MOLLAY KÁROLY

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Hiller István – Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája (Sopron, 1941–1945.)

Hiller István – Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája (Sopron, 1941–1945.)

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Hiller István – Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája (Sopron, 1941–1945.) / Bevezetés

Bevezetés

1976-ban felkeresett *Schaffer Antal*, a soproni munkásmozgalom veteránja¹ és felhívta figyelmemet egy nem mindennapi kéziratra, amely megérdemelné a megjelentetést is. A kézirat szerzője *Németh Alajos* nyugdíjas hittanár, az 1944–1945-ös évek szomorú hónapjaiban az ún. „Hullaeltakarító Osztag” lelkész tagja. A kézirat eredeti címe: „Sopron könnyes-véres dátumai (1943–45).” Áttanulmányozása után a teljes anyagot bemutattam a Városi Pártbizottság első titkárának, a Városi Tanács vezetőinek, a Soproni Szemle főszerkesztőjének, szerkesztő bizottságának, a Soproni Városszépítő Egyesület elnökének és elnökségi tagjainak. A vélemény egyöntetű volt; a kézirat egyedülálló értékekkel bír, melyet közkinccsé kellene tenni.

Több előzetes személyes tárgyalás és megbeszélés után 1977. október 18-án a Soproni Szemle

szerkesztősége előterjesztéssel fordult a Soproni Városszépítő Egyesület elnökéhez, amelyben kérte a kézirat megvásárlását. Az indokok lényegében a lektori vélemény megállapításait tartalmazták, amelyek közül e helyen is ki kell emelnünk a következőket: A kézirat valójában 1943-tól 1947 elejéig kíséri végig Sopron akkori történelmét a szemtanú hitelességével. A szerző összegyűjtött anyaga 338 gépelt oldalt tesz ki és olyan adatokat tár fel, olyan történelmi eseményeket ír le, amelyeknek rögzítése bizonyára egyedülálló országosan is, így túlmutat helytörténeti jelentőségén. A gazdag anyag többek között foglalkozik az 1943-ban megszervezett légo-tanfolyammal, a Volksbund megélénkülő szervezkedésével²⁽²⁾, az első röpcédulák tartalmával, a zsidóüldözéssel és ennek soproni visszhangjával, az innen indított „halálvonattal”, a bombázásokkal, a nyilas hatalomátvétellel, a németek elleni megmozdulásokkal, megnyilvánulásokkal, ilyen jellegű újabb röpcédulákkal, letartóztatásokkal, internálásokkal, az ellenállási mozgalom szerepével³⁽³⁾ stb. Külön kiemelő, ⁹⁸hogy az adatok és leírások az események napján, esetenként helyén kerültek vázaltszerű feljegyzésre, illetve naplószerű leírásra, így hitelességükhöz aligha férhet kétség. Annál inkább sem, mert a leírásokat – ugyancsak ritka értéként! – számos fényképfelvétel egészíti ki. Ezeket a szerző néha élete kockáztatásával készítette. Ilyenek pl. a német hadsereg bevonulása a városba, a zsidók elhurcolása. Rendkívüli értéket ad a kéziratnak az, hogy tartalmazza a háborús cselekmények folytán Sopronban elhunytak névsorát, állampolgári hovatartozásuktól függetlenül. Valamennyi Sopronban elpusztult halottat – az itt kivégzettek is – személyesen agnoszkált. Ha ez a roncsolás miatt nem volt lehetséges, ezt is jelzi, feltüntetve hány emberről lehetett szó. Közli az elhunytak halálának helyét, idejét, elhantolási időpontját, exhumálási idejét és körülményeit. Megállapítható, hogy ilyen szempontból az anyag közlése határainkon kívül is érdeklődésre tarthat számot, gondoljunk csak az eltűntek hozzátartozóinak még ma is nagyszámú nemzetközi „keresőlistáira”!⁴⁽⁴⁾

Ilyen előzmények után a Soproni Városszépítő Egyesület elnöksége elhatározta, hogy megvásárolja a kéziratot. Az erről szóló jegyzőkönyv többek között az alábbiakat rögzíti: „...A Soproni Városszépítő Egyesületet elhatározásában az vezette, hogy elősegítse egy fontos időszak soproni eseményeinek feltárását azáltal is, hogy közkinccsé váljék Németh Alajos áldozatos, Sopron városa iránti szeretetből íródott rendkívül értékes visszaemlékezése. .... A Soproni Városszépítő Egyesület elnöksége úgy döntött, hogy a kézirat és mellékleteinek megvásárlása után az egész anyagot átadja a Soproni Szemle szerkesztőjének azzal a kéréssel és megbízással, hogy a lehetőségek szerint minél gyorsabban rendezze sajtó alá, szerkessze meg és jelentesse meg a Soproni Szemle publikálási keretein belül. Feldolgozás és publikálás után az eredeti anyagot a Soproni Állami Levéltárban⁵⁽⁵⁾ kell elhelyezni további kutatások céljaira.” A jegyzőkönyv tovább kimondja, hogy a szerző a megvásárlással „...a kézirat tulajdonjogáról és minden vele járó jogáról lemond, megjelentetése esetén a szerkesztést, kiegészítést, pótlást végző társszerkesztőt munkájában szívesen és készségesen segíteni kívánja, ugyanakkor kéri, hogy ennél a munkánál a társszerző, illetve szerkesztő őrizze meg a kézirat eredetiségét jellemző tulajdonságokat”.⁶⁽⁶⁾ Ez utóbbi feladatot a szerző felkérésére és a Soproni Szemle főszerkesztőjének megbízása alapján Hiller István vállalta, kiegészítve saját kutatási és gyűjtött anyagával.

A teljes kézirat megjelentetésére folyóiratunk nem vállalkozhat. Nem szólhatunk azokról az egyébként mély emberi érzéseket és megnyilatkozásokat mutató, általunk is értékelt „egyéni vonatkozásokról”, amelyekről a szerző előszavában azt írja, hogy ezek elmaradhatatlanul helyet kaptak jegyzeteiben, naplója írása közben. Ezek közül csak azokat közöljük, amelyek folyóiratunk profiljába vágnak. Másirányú kutatásokat (pl. egyháztörténeti kutatásokat, esetleg néprajzi-szociológiai, néprajzi-szociográfiai felméréseket, vallási felfogást, megoszlást, hitbuzgalmi helyzetet vizsgáló felméréseket) szolgálhatnak forrásként ⁹⁹azok az anyagrészek, amelyek természetszerűleg itt nem kerülhetnek ismertetésre, nem idevágó jellegük miatt.

Az olvasó tehát olyan kiadást tart kezében, amely meg kívánja őrizni a kézirat eredetiségét, ugyanakkor szemléltetően mutatni a társszerzők munkáját, lehetőleg harmonikus egységben. A naplószerűen közölt visszaemlékezés Németh Alajos munkája és idézőjel között szerepel. Minden egyéb anyag (a kéziratból teljesen független, de azt magyarázó és bizonyító kutatás is) Hiller István munkája.⁷⁽⁷⁾

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Hiller István – Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája (Sopron, 1941–1945.) / A HÁBORÚS ESEMÉNYEK ELŐZMÉNYEI. LÉGÓ-TANFOLYAM

A HÁBORÚS ESEMÉNYEK ELŐZMÉNYEI. LÉGÓ-TANFOLYAM

„Mint Sopron szülötte, talán úgy is mondhatnám, szerelmese, előszedem harminc évvel ezelőtt írt, fiókban porosodó naplójegyzeteimet és forgatni kezdem a lapokat. Nem mindennapi események zajlottak le itt abban az időben, hanem egészen rendkívüliek. A naplójegyzetek könnyről, vérről, életről és halálról szólnak. Azt a kálváriát örökítettem meg, melyet Sopron lakosságának és az akkoriban Sopronban tartózkodóknak járnok kellett. Nemcsak szem- és fültanú voltam, hanem az események szerény szereplője is. Az ún. „Hullaeltakarító Osztagok” lelkész tagja voltam. A háború után sokan fordultak hozzám személyesen vagy levélben, belföldiek és külföldiek, akik háborús halottaikat keresték, vagy még most is keresik. Ismerem az itt eltemetett halottak legnagyobb részének temetkezési helyét, megvannak egykorú rajzaim ezekről. Feldolgoztam kb. 2000 háborús halott adatait. Majd a továbbiakból is látható, egykorú feljegyzéseim nemcsak a soproniakat érdeklik, hanem azokat is, akik abban az időben itt voltak, itt laktak mint menekültek, vagy katonák, vagy akiknek (oroszlak, osztrák, német, más állampolgárok, felvidékiek, erdélyiek, délvidékiek, vagy Magyarországon, de Sopronon kívül lakó magyar honfitársaink) hozzátartozói itt pihennek valamelyik soproni temetőben. Feljegyzéseimet azok emlékének is szentelem, akik a háború utolsó hónapjaiban és közvetlenül a háború utáni időben Sopron falai közt, vagy annak környékén vesztették életüket, továbbá azok emlékének, akiket a háború véreskezdő fenevadja innen hurcolt el a harcterekre vagy a haláltáborokba, hogy a legszörnyűbb körülmények közt végezzen velük.

A leckét jól-rosszul megtanultuk, ahogy ránk parancsoltak. Ott ültünk a soproni városháza dísztermében. Szorgalmasan jegyeztük, amit hat napon át (1943. május 17–22.) egyfolytában órákig magyaráztak a légtalomszervezéséről esetleges légitámadások idején. Tagadhatatlan, hogy fáradságot nem ismertek az előadók: Obendorf Károly mérnök, tűzoltóparancsnok és Molnár János rendőrfelügyelő (akit mindenki „Légójános”-nak hívott abban az időben).⁸⁽⁸⁾ Meleg napok voltak. Nehéz volt az előadókra figyelni egyfolytában, márcsak azért is, mivel ebéd után kezdődtek az előadások. Az álommal való erős küzdelmünkben le-lebillent a fej, de az előadókat ez nem zavarta. Megállás nélkül ömlött ajkukról a szó, mintha egyetlen percet sem akartak volna elmulasztani nagy felelősségük tudatában.

¹⁰⁰A hallottakról vizsgáznunk kellett. Bizonyítványt is kaptunk. Íme a szöveg:

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Hiller István – Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája (Sopron, 1941–1945.) / „BIZONYÍTVÁNY

„BIZONYÍTVÁNY

Igazoljuk, hogy dr. Németh Alajos úr, aki 1904 december hó 31-én Sopronban született, az m. kir. H. M. úr 140,000/eln. 35–1942. sz. rendelete alapján a II. légtalomszervezési csoportba sorolt vagyontárgyak helyi

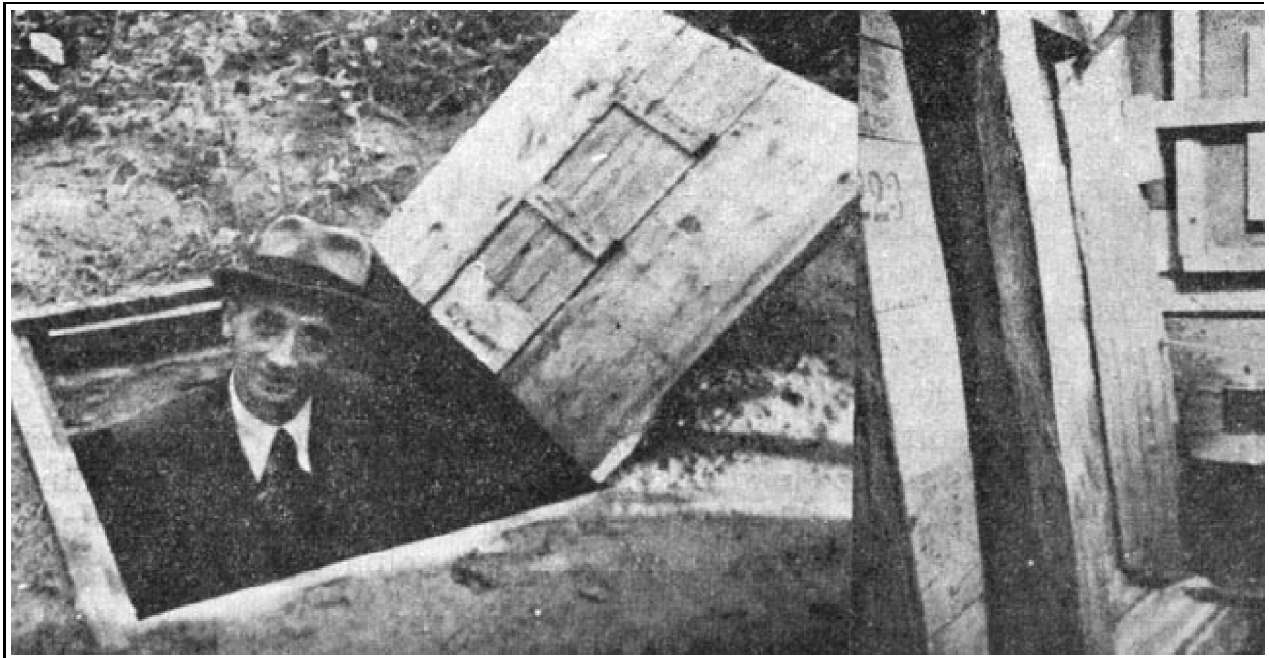
tanfolyami kiképzése keretében a Sopronban 1943. év V. hó 17-től V. hó 22-ig rendezett Légó-parancsnokhelyettesi tanfolyamon alapkiképzésben részesült.

Sopron, 1943. július 15-én

Kiss N.
ny. vezérőrnagy, L. L. elnök
dr. Kamenszky Árpád
polgármester, Légó. vezető.”

1–2. Légó-tanfolyam Sopronban. (Németh Alajos felvétele)

3. Egy soproni „magánóvóhely” és berendezése. (N. A. felvétele)

Kis könyvecskét kaptunk, illetőleg vettünk az egész légvédelmi kérdés tanulmányozására; – megépítették a tömegek befogadására alkalmas nagy nyilvános óvóhelyeket; elkészültek a – kisebb csoportokat befogadó – magánházak 101 és lakások óvóhelyei. Szerinte a városban futóárkokat ástak szükségóvóhelyek céljaira; megszervezték a riasztó-szolgálatokat, elsősorban a központit a Petőfi téren, de házankint is; romeltakarító, elsősegélynyújtó, hullaeltakarító osztagok alakultak.

Minden megvolt tehát, amit a paragrafusok előírtak; jöhettek az amerikai bombázók...

Jöttek is. Egyre sűrűbben vonultak, dübörögtek felettünk óriási magasságokban. Igaz, hogy egyelőre csak átvonultak, hogy Bécsújhelyen vagy más ausztriai ipartelepen, vasúti csomóponton szórják le halálos terheit. Sokszor idehallottuk a nagy méretű bombák szörnyű robbanását. Magamban mindég elimádkoztam egy Miatyánkot azokért, akik áldozatul estek. Aztán a gépek, ugyanolyan méltóságteljesen, mint ahogy mentek, nem egyszer felettünk tértek vissza. A Fertő tava jó tájékoztatóul szolgált nekik minden alkalommal. Alumínium-testük meg-megvillant a napfényben. A szirénák néha megkésve jelezték a veszélyt, akkor, amikor a közönség már jelzés nélkül is észrevette a bűgást és fürkésző szemekkel vizsgálta az eget. Kezdetben csak kevesen keresték fel az óvóhelyeket, legtöbbször nyugodtan folytatták útjukat, s még a kapuk alá húzódni sem tartották érdemesnek. Voltak, akik a gépeket számolták, és hangos szóval mutogattak az ég felé. Közben vékony sztaniol-szálak ereszkedtek alá a repülőkről. A sok száz és ezer sztaniol csillogott-villogott esés közben. A nép azt beszélte, hogy a szálakat nem szabad megérinteni, mert mérgezetek. Sok ostobaságot beszéltek akkor. Így azt is, hogy az amerikai pilóták robbanó gyermekjátékokat dobálnak a földre, s hogy már nem egy szerencsétlenség történt, amikor játszódozó gyermekek felemelték őket. A háború iránti lelkesedés, továbbá az ellenség iránti gyűlölet felkeltésére szolgált ez a propaganda. Persze kevesen hitték el. Az amerikaiakra és angolokra minden propaganda ellenére is csak kevesen haragudtak ebben a hazában, de legalább is errefelé és mindenütt, ahol a hazai népmetség (Volksbund) – tisztelet a kivételnek – viselkedése a nyelvében és származásában magyar lakosságban erős ellenszenvet ébresztett minden ellen, ami német, illetőleg nemzetiszocialista volt.”

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Hiller István – Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája (Sopron, 1941–1945.) / A VOLKSBUND

A VOLKSBUND

A Volksbund der Deutschen in Ungarn (Magyarországi Németek Népi Szövetsége) Sopronban is erős bázissal rendelkezett, bár erősen túlzottak azok a korábbi állítások, miszerint a soproni gazdapolgárok (poncichertek) zöme soraikba állt. Kétségtelen, hogy sokakat megtévesztett néhány hangadó agitációja, és az sem volt közömbös, hogy hozzájuthatnak-e a szőlők műveléséhez nélkülözött rézgálichoz, amelyből a soproni vezető volksbundisták bőven ígértek a később rútul rászedetteknek. Nem egyszer rézgálic kiutaltatás ürügyén iratták alá a belépési nyilatkozatokat, így aláíróik nem is tudták, hogy tagjai a szervezetnek, a mai Kossuth Lajos utca 9–11. számú házban berendezett hatalmas helyi központjukat sohasem látták belülről. A rézgálic akción kívül a mételyező propaganda más hatásos eszközöket is talált. Különösen nagy volt a hírverése a „Jud Süß” című hírhedt, durva antiszemita filmnek, amelyre ingyen jegyekkel is csábították a moziba nem nagyon szokott poncicherteket.

A soproni Volksbund, mint országszerte, itt sem riadt vissza a terrortól. Nemzetiszocialista demagógiával a

soproni németiség egészének egyedüli és kizárólagos képviselőjeként lépett fel. A mozgalom egyre erősödő kiváltságos helyzete és a „guruló márkák” birtokában, igyekezett befolyásra szert tenni a város vezető testületeiben is, sőt az egyháznaknál is. Ez nem sikerült. Sikerült [102](#)azonban nagyon sok fiatalot megnyerniök, majd szívós, kitartó „meggyúrással” sok szorgalmas poncichter vérét és verejtékét is a náci hadigépezet mindent felőrlő szolgálatába állítani. A Volksbund nem riadt vissza attól sem, hogy ellenzőit halálosan bántalmazza. Németh Alajos írja, hogy Ágfalva volksbundista lakói 1942-ben halálba kergették a község katolikus papját. Éjjel-nappal zaklatták, testileg is bántalmazták. Ez a mozgalom lett az egész soproni németiség tragédiájává.

Gyakran látogatott Sopronba *Dr. Franz Basch*, a magyarországi német népcsoportvezető (Volksgruppenführer), aki alapítója is volt a hazai mozgalomnak. Radikális csoportjával 1935. június 14-én kilépett a Dr. Bleyer Jakab professzor által 1924-ben létrehozott Ungarländisch-Deutscher Volksbildungsvereinből⁹⁹ (Magyarországi Német Művelődési Egyesület) és létrehozta a Volksdeutsche Kameradschaftot (Népi német Bajtársak). „Úgy szálltak síkra a hazai németiség nem egy tekintetben jogos követeléseiért, hogy azok immár szétválaszthatatlanul összeötvöződtek a náci propaganda és izgatás elemeivel. A német népi összetartozást hangsúlyozták, a hatalmas német birodalom pártfogásáról, a ‘minden németek Führerje’ rájuk is kiterjedő gondviseléséről beszéltek. Demagóg módon propagálták a német nemzetiszocializmus szociális intézkedéseit”.¹⁰⁰ Sopronban [103](#)különösen az 1938-as ausztriai Anschluss után indult erős szervezkedés. Ekkor már nyíltan vallották, hogy a német birodalmi vezetők egyedül a „Népi németeket” tekintik a német „népcsoport” reprezentánsainak. Dr. Franz Basch elnökségével 1938. november 26-án alakul meg a Volksbund azzal az igénnyel, „hogy ez legyen a magyarországi német ‘népcsoportnak’, mint az államban önálló jogi személyiséggel bíró népi kollektívumnak a magyar kormány által elismert kizárólagos képviselője.”¹⁰¹

4. Franz Basch szónokol. (Hiller István magángyűjteményéből)

5. A halálba kergetett ágfalvi plébános, Varga József. (N. A. gyűjteményéből)

6. (H. I. magángyűjteményéből)

A hatóságok, újságok Sopronban igyekeztek minden alkalmat és lehetőséget megragadni arra, hogy a Volksbund terjeszkedését akadályozzák. A „Sopronvármegye” c. napilap színes röpcédulákon is szembe szállt a Volksbunddal a „magyar igazságért”. (Lásd a fényképet!) Ennek ellenére egyre gyakrabban és egyre több helyen tűnt fel a mozgalom jelvénye, amelyben rendkívül ügyesen ún. napkerékbe rejtették el a fekete horogkeresztet. A háború alatt pedig terrort is alkalmazva rakatták fel a Wieden (ma Gazda utca), Balfi utca, Fövényverem, Halász utca, Bécsi utca, Rózsa utca, Szent Mihály utca, Híd utca 104 és más utcák gazdapolgár-házaira a német győzelmet szimbolizáló V betűt. Újabb lendületet adott a szervezkedésnek a második bécsi döntés alkalmával aláírt Csáky–Ribbentrop egyezmény (1940. augusztus 30.), amelynek értelmében a Volksbund teljes szervezkedési szabadságot kapott. Biztosították a nemzetiszocialista világnézet szabadságát, biztosították a „német népcsoportnak” a népi német iskolázást,

népi német hivatalnokokat, a német birodalommal való szabad érintkezést stb. Ezzel a soproni németséget is eladták Hitlernek. Óriási propagandába kezdtek, hogy a Volksbund soproni céljait mielőbb megvalósítsák. A „boldogság- és hálaérzet” jeleként hatalmas Hitler kép került ezekben a napokban a Kossuth utcai székház bejárata fölé, a városban több házra horogkeresztes zászlókat raktak ki, amelyek egy részét az egyetemi hallgatóság az éj leple alatt eltávolította. Ugyancsak eltávolították a Volksbund hivatalos „cégtábláját” a székházról.¹²⁽¹²⁾ Erősítette a soproni Volksbundot a „versenyszellem” kialakítása; „ki ad többet a Führernek”! A konkurrencia erős volt. Basch 1940 végén azzal büszkélkedett, hogy 300 helyi csoport tevékenykedik ötvenezer **106**taggal. 1940 októberében az utolsó mérséklő hatás is megszűnt, feloszlott a Bleyer-féle Népművelődési Egyesület. Feltűntek Sopron utcáin a masírozó volksbundisták és egyre több fiatal üvölti az új jelszavakat: „Mutterland (Anyország) und Vaterland” (Magyar haza). Majd elmarad a Vaterland és marad a Volksgemeinschaft, a német népközösség, amelybe az egész világon élő németek beletartoznak. Sűrűsödnek a Volksbund-vezérek soproni látogatásai, a határ közelsége alkalmas titkos tárgyalásokra és új módszerek kidolgozására is. Basch durva uszításai, miszerint először jön a német nép, azután egy rakás trágya, utána még egy rakás trágya és csak azután jönnek a magyar urak, nem maradnak hatástalanok. Egyes soproni volksbundisták is megrészegetnek, provokálnak, durván uszítanak a magyarság ellen és Sopront német városnak kiáltják ki, amihez minden központi támogatást megkapnak. Éjszakánként utcai verekedésekre kerül sor köztük és az egyetemisták között.¹³⁽¹³⁾ A Volksbunddal szemben a felső ellenállás fokozatosan teljesen megszűnt, tevékenysége a „magyar urak” ellen az alsóbb közigazgatási és társadalmi szervekkel szemben jelentkezett **107**egyre erősebben. Ez viszont kiváltotta a magyar tömegek haragját is. A harc kiéleződött városunkban.

7. A „napkerékbe” rejtett horogkereszt alá így toborzott a Volksbund. (H. I. magángyűjteményéből)

1058. Tboroz és masíroz a „Deutsche Jugend”. (H. I. magángyűjteményéből)

9. (H. I. magángyűjteményéből)

1941. június 27-én megalakul a magyarországi németiség ifjúsági szervezete, a Deutsche Jugend (Német Ifjúság), október 30-án pedig a Német Népségély (Deutsche Volkshilfe). Most már kézbe vették a város németjeit a „pólyás csecsemőtől az elaggottig”. A soproni polgárság, és a „magyar urak” (tisztviselők, egyetemi tanárok, tanítók, papok és nem kevesen a soproni gazdapolgárok közül is) jelentős ellenállást fejtettek ki a „hűségmozgalmon” belül.¹⁴⁽¹⁴⁾ 1942-ben Sopronban is megjelennek a „birodalmi német” gyerekek, akiknek huzamos itt-tartózkodását a Volksbund finansírozta.

10. Horogkeresztes zászló a Felsőbüki Nagy Pál utca egyik házán. A bombázások alatt elpusztult. (N. A. felvétele)

A Volksbund az országot 7 kerületre osztotta fel, ezek voltak az ún. Bann-ok.

1. Schwäbische Türkei (Tolna, Baranya, déli országrész)
2. Mitte (középső országrész)
3. Buchenwald (Bakony és környéke)
4. Westungarn (Sopron, Vas, Győr, Moson megyék vidéke)
5. Sathmar und Karpatenland (Szatmár és Kárpátföld)
6. Nordsiebenbürgen (Észak-Erdély)
7. Batschka (A visszacsatolt déli részek)

Ez volt a kerületi beosztása a Deutsche Jugend szervezetének is. A nyugatmagyarországi rész (Sopron székhellyel) vezetője Christian Weiss volt, a német leányoké Suse Stelzer.

108A Deutsche Jugend szervezeti felépítése:

1. Kindergruppen (Kg): 6–10 éves fiúk, leányok.
2. Jungvolk (DJv): 10–14 éves fiúk.
3. Eigentliche Deutsche Jugend (eDJ): 14–18 éves fiúk.
4. Jungmannschaft (M): 18–21 éves fiúk.
5. Jungmädelbund (JM): 10–14 éves leányok.
6. Mädelbund der DJ (DMB): 14–21 éves lányok¹⁵⁽¹⁵⁾.

A Volksbund vezetői 1940 végén, 1941 elején óriási propaganda-kampányba kezdtek városunkban a népi németek megnyeréséért. Különös hangsúlyt kapott ez a propaganda 1941 januárjában, a január 31-én tartott népszámlálás kapcsán. Ezerszámra jelentették meg felhívásukat elsősorban az ifjúsághoz. A felhívás magyar fordítása:

„Ifjú bajtársak! Január 31-én a népszámláló biztos elétek áll, és meg fogja kérdezni, hogy németek vagytok-e vagy sem.

11. Viszi a vonat a besorozott SS-eket a „Birodalomba”. (A mai Batsányi utcai sorompónál. H. I. magángyűjteményéből.)

Válaszotok világos és határozott IGEN legyen! A népszámlálás legyen nyílt és bátor állásfoglalás a német nép mellett.

Meg fogják kérdezni, hogy mi az anyanyelved. – Válaszod legyen:

Anyanyelvem német.

Azután meg fogják kérdezni tőled, hogy mi a nemzetiséged. – Válaszod legyen:

Nemzetiségem német.

109 Azután meg fogják kérdezni, hogy mi az állampolgárságod. – Válaszod legyen:

Magyar állampolgár vagyok.

És mit fogsz válaszolni abban az esetben, ha német anyanyelvedet már elfelejtetted, de véredben és hitedben még mindig a német néphez tartozol? Válaszod legyen:

Anyanyelvem: magyar.

Nemzetiségem: német.

Aki a német néphez tartozónak vallja magát, annak jogában áll, hogy igénybe vegye a német népközösség védelmét.

A népszámlálás tehát személyednek védelméről is dönt, és családjáról is. Dönt a te anyagi boldogulásodról is, mert a német népközösség a te anyagi boldogulásodról is gondoskodik.

12. Sopron német városparancsnokának felhívása. 1940-ben nyomtatták a Röttig-Romwalter nyomdában. (H. I. magángyűjteményéből)

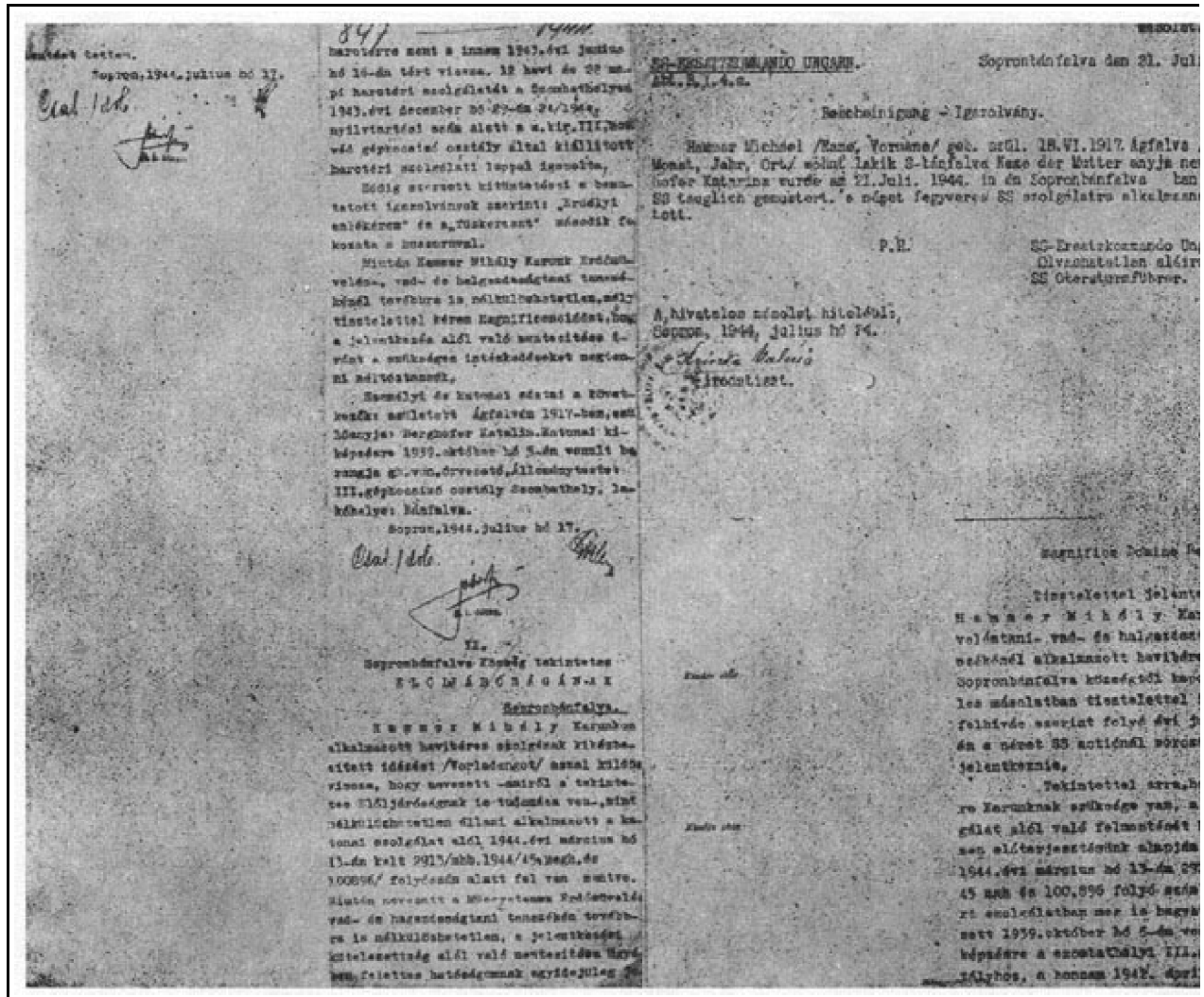

Te a német néphez tartozol.

Te német vagy.”¹⁶⁽¹⁶⁾

A Volksbund kiadásában 1941-ben megjelent a népi német ifjúság évkönyve (Jahrbuch der Deutschen Jugend in Ungarn). Az első évfolyam élé Basch írt előszót, a felelős kiadó Philipp Böt. A bevezetőt a következő két évben is Basch írta, a felelős kiadók neve azonban változik. 1942-ben a szerkesztő Herbert Mars, a felelős kiadó Dr. Georg Goldschmidt, Basch helyettese. A harmadik és feltehetően utolsó évfolyam (1943) kiadója a Deutsche Jugend Országos Vezetősége Propaganda- és Sajtóosztálya. Az első évfolyamot a Sárkány Nyomda R. T. nyomta Budapesten, a másodikat a Centrum Kiadó R. T. ¹¹⁰Budapesten, a harmadikat az újvidéki (Neusatz) Deutsche Druckerei- u. Verlags- A. G. Ezért szántunk ennek ismertetésére néhány sort, mert a soproni német ifjúság fellátásában, nemzetiszocialista szellemű befolyásolásában nagy szerepe volt. Propagandájuk számára kétségtelenül ügyes, célratörő eszköz volt. Sok soproni fiatal esett áldozatául. (1943 elején a soproni [nyugat-magyarországi] Bann-ban 6000 tagja volt a Deutsche Jugendnak, az egész országban pedig 80 000).

„Bár a városok német arculata megmaradt, német lakosságából azonban sokan elvesztek. Ezeket vissza kell hódítani” – írta az évkönyv.

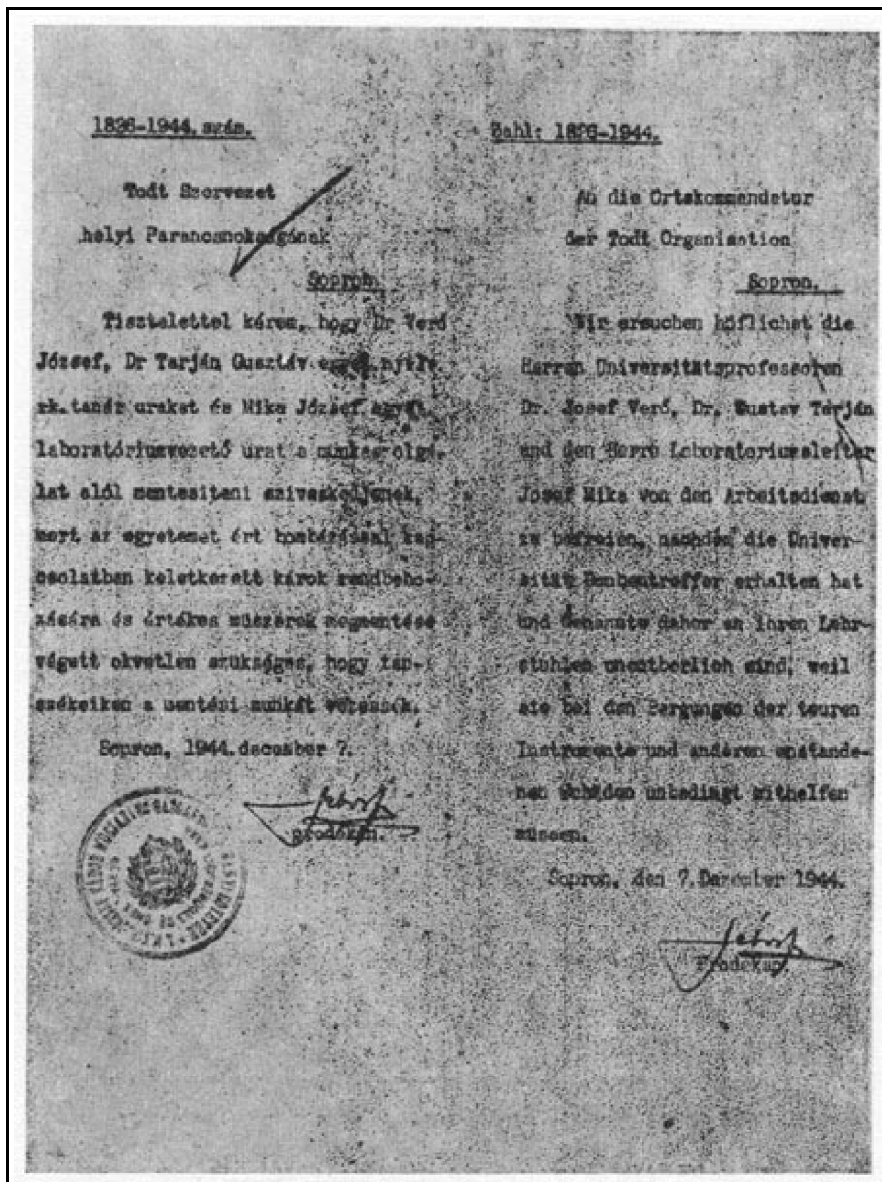

13. (Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Irattárából)

Külön szolt a fiatal munkásokhoz, a gimnazistákhoz, polgáristákhoz, és új egyetemi generációról beszélt. Ez utóbbiaknál az 1941-es kiadvány ugyan bevallja, hogy nem sikerült még egyetemi szervezetet létrehozni. Ezért a mozgalom az egyetemeken gyenge. A falusi német fiatalság egyetemre juttatásával ez meg fog oldódni, elsősorban a „Kameradschaften Deutscher Hochschulüler” (Német Egyetemisták Bajtársi Szövetsége) szervezésében. Nyugat-magyarországot, Sopront a legősibb német területnek nevezi, ahol a németséget fájdalmas veszteség érte a múltban, most azonban a „biológiai egészség fenntartásának” jövője már biztosított lesz. „Werdet so deutsch, dass selbst unsere Toten in den Gräbern fühlen, dass für das deutsche Volk in Ungarn neue, gewaltige Zeiten angebrochen sind” – üvöltötte Basch, és csatolta a számlát is: 1942 januárjában [111](#) indította a „Haza háborús gazdasági szolgálata” mozgalmat (Wirtschaftlicher Kriegsdienst der Heimat) mindazok számára, akik a napkerék alatt masíroznak.[17\(17\)](#)

1943 nyarán megkezdődött a helyi szervezet mellett működő Deutsche Mannschaft (Rendfenntartó alakulat) szervezése, egyelőre fegyver nélkül. 1944-ben olyan egyezményre is sor került, amely lehetővé tette 17–30 éves nők toborzását SS-segédszolgálatra (Helferinnen-Korps der Waffen-SS), de Sopronban

erre egyetlen jelentkezőt sem tudtak találni.

14. (Az EFE Közp. Irattárából)

Kezdetben rejtett, majd nyílt ellenpropaganda folyt az SS-toborzással szemben. A megbecsült társadalmi rétegnek számító gazdapolgárok körében, főleg a szülők körében volt igen nagy nyugtalanság tapasztalható. A szülők kitagadással fenyegették meg fiukat, ha belépnek az SS-be. A toborzásban nagy szerepet játszott Dr. Heinrich Neun. Az ellenállókát bátorította az egy ideig működő „Die Donau” című katolikus vidéki hetilap, amely akciót indított az 112SS-toborzások ellen. A Sztójay-kormány azonban betiltotta, szerkesztőjét Berencz Ádám apatini plébánost a Gestapo letartóztatta.¹⁸⁽¹⁸⁾ Illegális toborzás hatására 1940. május 1-ig mindenesetre csak 24 magyarországi német szökött ki és állt be az SS-be.

Nem sértjük meg
a magyar-német barátságot,
de ha a versaillesi
béke humbug, akkor a
trianoni még inkább!

Követeljük

Burgenlandot a magyar Haza szent Testéhez!

Kiadja: AZ EGYESÜLT MAGYAR NEMZETI
SZOCIÁLISTA PÁRT.

Központ: IV. Szerben, 9. I. em. 19

BudaiBismwallner, T.: 141--126. Fk.: Pálósy István.

15. (H. I. magángyűjteményéből)

Az első legális toborzásról szóló kormányközi megállapodás 1942. február 12-én jött létre, melynek alapján 18–30 éves német származású magyar állampolgárokat toborozhatott a Volksbund a fegyveres SS-be. A soproni besorozottak „törvény fölött állóknak” érezték magukat, provokációikra a soproni diákság, az egyetemi hallgatók vezetésével hatalmas ellentüntetést szervezett.¹⁹⁽¹⁹⁾ 1942-ben 12 szállítmány vitte Németországba a besorozottakat. A soproni volt a nyolcadik. Április 22-én 937 személyt, besorozott SS-t vittek Németországba, ¹¹³majd a frontra. Nyugat-Magyarországról 2044 jelentkező volt, ebből elutasítottak 923-at. Alkalmasnak találtak 1121-et, ezen belül az SS-követelmények számára 254-et, a Wehrmacht követelmények szerint alkalmasnak 867-et. A magyar hatóságok szerették volna megakadályozni a toborzásokat, de ezek erőtlen próbálkozások voltak. Talán a leghatásosabb az volt, hogy az SS-önkénteseket megfosztották magyar állampolgárságuktól és a Budapesti Közlöny 1942. június 28-án megkezdte a névsorok közlését. Tény, hogy a csatlós országok egyike sem ment el ilyen messzire a „merészségben”.²⁰⁽²⁰⁾

Sopron üzen

Ökölbesorult közel, legesikorgatva mértük azt az öngyilkossági kísérletet, melyet a magyarság egyrésze napjaink élkövet.

Élég legyen már belőle.

Hatal üzenünk azoknak az ostoba és hazafutó hírsztrófáknak, melyek

Sopron, a leghűségesebb várost és környékét ismerte vaksággal már elvesztettnek mondják.

Ajlas kulmegerzők cébe dolgozik azon, hogy a magyar közvélemény megfertőzésével kioldhasson egy gyalázatos lemondásra, megalkuvásra hajlamos olyan közhangulatot, melyre odakünn mint kioldult, kádverző helyekre rámulathasson.

Minden magyar, aki felül ezeknek az aknavetőknak, aki kritikátlanul, gondolkodás nélkül, a tények ismerete nélkül kiesinylültem tudomásul veszi és továbbadja ezeket a híreket:

vétkezik nemzete ellen, hazafutó s méltó arra, hogy az öntudatos, igazi magyarság vesztésével lesujtsa rá!

Vegye tudomásul mindenki ebben a Csontkázásban, hogy Sopron elvesztéséről még csak szó sem lehet!

Soha!

Vegye tudomásul mindenki, hogy Sopronban

**a magyarok östelepülők,
Sopron, mióta az ország fennáll, mindig
Magyarország volt.**

a város lakosságának túlnyomó többsége nyelvében is magyar, mely utolsó csepp vértől rogaszkodik évtárhatalom történelmi jogának értetlenségéhez s azt mindenkiel szemben halálös elzártsággal meg is védi.

A kiöntött vér, az ezeréves verejték tette mindenké ezt a földet s a becsület áll kezmséget érte. Igeu.

nagy német barátunk becsülete,
nagy orosz barátunk becsülete,
ezer éves nemrtünk becsülete.

Német barátunk illetékes lényezői ismételtén, unnepdővesen kijelentették, hogy a magyar-német határ szent és sérthetetlen. Ezt a becsületét nyughatatlan belső és külső elemek gyöngöfői próbálhatják.

de mi nem vagyunk csehek s a nagy német nemzet vezérével nem szósztágyar, karakter nélkül sztrókakások.

Olvas barátunknak is becsületbeli ügye Sopron Velencén keresztül a történelmi jog és igazság jegyében állott mellünk és segíteni megtartani ezt a vértartotta ősi földet. A nemzetközi areában azóta is mindig oldalunkon állott s támogatta igaz törekvéseinket. Lehet-e, szabad-e akkor olyan hitványból föltételezni róla, hogy éppen Sopronot engedje elevenni tőlünk?

A harmadik kezés a nemzet becsülete. Amikor ez a nemzet ország-világ előtt törvénybeiktatta, hogy Sopron a leghűségesebb városa, mert egy véres, nagy pörben törvényellen bátorsággal, önfeláldozással, fölkelők vérvével megvédte Szent István koronájának igazát, lehet-e ez a nemzet olyan erköletelen, olyan becsületlen, hogy éppen leghűségesebb városát akármilyen viszonyok között is eláldudja, átengedje?

A soproni magyarság izzó hitte, dacos öntudattal bizik a maga és a nemzet erejében. Es nem fölhet a történelmiak személtés olyan fordulata, hogy

amíg egy csepp vér esőrgedez erében,
amíg mozdulásnyi erő van huzatban,
kérmeiben, karjában, fogatban, erre a
területre idegen rátehesse a kezét!

Izenjük mindenkinek, hü magyaroknak es a hitvány gyástmagyaroknak is, kik remesszonyos kiesinyhűlésséggel segítenek lehet verut a nemzet hajóján:

rezen állunk a vártán, dolgozunk, szervezkedünk, élünk s ha kell, ölünk is!
Ami a miénk, a miénk: miadörökké!

16. (H. I. magángyűjteményéből)

Amikor híre ment – főleg szabadságra hazatért önkéntesek elbeszéléseiből –, hogy milyen a sorsuk a bevonultaknak Németországban és a frontokon, elharapódzott a szökés, megcsappant a jelentkezők száma is. Ezért állították fel 1943 tavaszától – a nemzeti szuverenitás lábball tiprásával – a Városi Katonai Parancsnokságokat (Deutsche Ortskommandantur). Többek között itt lehetett feljelenteni az SS-szökevényeket.²¹⁽²¹⁾

¹¹⁴A második SS-toborzás 1943. május 17-én indult. Sopronban Heinrich Neun indította. A harmadik sorozás már gyakorlatilag kényszerbevonultatás volt és 1944. április 23-án kezdődött. Városunkból sokakat kényszerítettek be az SS-be, Wehrmachtba, főleg azok közül, akik a Volksbundnak tagjai voltak, és esetenként nem is tudtak róla, de másokat is. 1944 végén, 1945 elején már rendszeresen elbújtak ezek az

emberek. Akiket mégis megtaláltak és besoroztak, azokat a magyar hatóságok próbálták mentesíteni, többnyire sikertelenül.²²⁽²²⁾ A „kényszerszerelvények” azonban indultak, ahogy hívták magukat az utasaik, a „Muss SS-ekkel”. Később már félelmükkel sem törődtek, minden mindegy alapon írták a szállító vagonokra soproni nyelvjárással: „Mie ojdi Offn, szájn Hitler szeini nejhi Woffn!” (Mi vén majmok vagyunk Hitler új fegyverei.)

An die Bürger

Im Offenen Sprechtal der „Oedenburger Zeitung“ vom 18. Januar 1941 erschien mit der Unterschrift „Sepp László“ ein Artikel, welcher folgende irreführende Inhalte enthielt, von den beauftragten Bürgern unserer Stadt bezüglich ihres Verhaltens bei der kommenden Volkspolizei mitzuteilen zu werden. Bei dem Artikel hat Stadtbürgermeister I. V. Dr. Andreas Schindler am 21. Januar 1941 die entsprechende Antwort erteilt. Diese Antwort hat tiefen Eindruck in der Stadtbewohnerung hervorgebracht, weshalb wir glauben, der Stadt einen Dienst zu erweisen, wenn wir Sie hier mitteilen, damit Sie auch jungen Bürgern zugänglich wird, denen die „Oedenburger Zeitung“ nicht zur Verfügung steht. Die Antwort des Stadtbürgermeisters I. V. Dr. Andreas Schindler lautet:

„An die Wörfe des Herrn Sepp László!

Herr! Im Offenen Sprechtal der „Oedenburger Zeitung“ vom 18. Januar 1941 haben Sie sich das Recht genommen, Bürger des ungarischen Staates, welche nicht Angehörige des Staatsvolkes — also des Magyarentums — sind, sondern nur einen oder der anderen „Volkgruppe“ bilden, zu behaupten, wie Sie sich gelegentlich der Volkspolizei vom Standpunkte der Volkgruppen aus geben zu verhalten haben. Ihre Behauptungen sind nicht ganz klar und sind geringfügig missverständlich zu werden, weshalb ich mir erlaube, Ihre Einseitigkeiten zu berichtigen.

Wenn es hierzulande möglich ist, hat sich ein Sepp László, trotz seiner magyarischer Abstammung, zur deutschen Volkgruppe begeben, warum soll es dann ein Volkswort, ja Staatswort, sein die Befehle gegen die Staatsvolke und gegen das vierte Gebot sein,

Sopron polgára

Az Oedenburger Zeitung nyílt terében 1941. évi január hó 18-án egy kiiktató és megleckéztető cikk jelent meg, amely zavaros tartalmánál fogva alkalmas arra, hogy megtéveszse németnyelvű magyar polgártársainkat abban a tekintetben, hogy miképen járjanak el a január 31-én megtartandó népszámlálás alkalmával. A cikkre Dr. Schindler András ny. polgármesterhelyettes úr ugyanannak a lapnak január 21-iki számában megadta a méltó választ. Ez a válasz rövid és világos okfejtésével mély hatást gyakorolt Sopron polgárságára és megérdemli, hogy azoknak a polgártársainknak is hozzáférhetővé tegyünk, akik az Oedenburger Zeitungot nem járatták. Ezért elhatároztuk, hogy eredeti német szövegében és magyar fordításában nyilvánosságra hozzuk és ezzel előmozdítjuk a népszámlálásnak minden illetéktelen befolyástól mentes lebonyolítását.

Dr. Schindler András nyug. polgármesterhelyettes nyílt levelének magyar fordítása a következő:

„László József (Sepp) úrnak.

Jó Uram!

On feljogosítva érezte magát arra, hogy az Oedenburger Zeitungnak 1941. évi január 18-iki számában kiiktassa a magyar államnak azokat a polgárait, akik származásuknál fogva nem az államalkotó magyarságnak, hanem egyik vagy másik népcsoportnak a tagjai, arra vonatkozólag, hogy a népcsoportok szemszögéből miképen járjanak el a köztársasági népszámlálás alkalmával. Mivel az Ön kitartása nem egészen világos és félreértésekre adhat okot, börtöködöm azt bizonyos vonatkozásban helyreigazítani.

Ha Magyarországon lehetséges az, hogy egy László József (Sepp) magyar származása ellenére a

német népcsoportba miatt volna „népári vallástanítás, vagy véték és bűn, ha származású polgár tartozónak vallja Magyarországon negyedik parancsolat mindenki tudja, ha opja, a nagyapja ve és nem az egyik ve sörig tartó hősiégét. biztosít minden polg kit kötelez arra, ha lemi erejének latban szolgálja és annak

Az „anyaország” kek birodalmába te tisztelő megbecsülés gyűlölet nem téveszté sággal és túlzott k mindenek felett álló sére.

Aki az „anyaorsz it megtelepedett, a lyet mindenkinek tis az utódok az ő szel hez tartozóknak vall megszegése a negy

Akinek szük a m ki az, amit a mag szabadságában áll vételét kérni és én c sem lenne annak, l

Sopron, 1941. jan

Sol

Meg kell még említenünk a Volksbund önálló fegyveres alakulatát, az ún. Heimschutzot. 14–15 ezer magyarországi németet terveztek ennek keretében felfegyverezni, jórészt komoly harcászati fegyverekkel. Ezeknek azonban már egyenruhára sem futotta. Ezért gúnyosan „Puhakalapos-hadosztálynak” (Schlapphut-Division) is hívták. Mindenesetre a Szálasi által „uralt” országrészben [115](#) még megmutatták „erejüket”; karhatalmi feladatuk során közreműködtek a dezertőrök elfogásában, kivégzésekben, kényszerkiürítésekben. Utolsó kiképzőtáboruk is városunkban volt. A város felszabadulása előtt néhány nappal hagyták el Sopront, Ausztriában beolvadtak a német birodalmi Volks-sturm-ba. [23\(23\)](#) A magyar vezényleti nyelvű, magyar jellegre utaló megkülönböztetésű, SS-egyenruhás ún. Hunyadi Páncélgránátos Hadosztály is szedett áldozatokat a városban. Egészen fiatal, még csaknem gyermekkorban lévő néhány tucat soproni fiút ragadott el szüleitől. Csaknem mind elpusztultak.

1944 szeptemberében Dr. Franz Basch vezetésével az egész Volksbund vezetőség Sopronba menekült, innen irányították még hónapokig a Szálasi uralom alatt álló országrész németjeit. A felszabadulás előtt pánikszerűen menekültek tovább.

Végül szólnunk kell a nyilasok és a Volksbund kapcsolatáról. Ez a viszony érdekesen alakult és hosszú időn keresztül nagyon feszült volt, mert – mint említettük – a Volksbund egyeduralmat követelt magának a hazai németiség fölött, ugyanakkor a nyilasok hangosan „magyarkodtak” és nem voltak hajlandók lemondani a „magyarérezelmű” németekről. Amikor enyhült a helyzet, akkor is megmaradt az az állapot, amelyben a volksbundisták és a nyilasok egymástól meglehetősen függetlenül jelentettek egyképpen felhasználható eszközt ugyanabban a kézben. [24\(24\)](#)

Sopronban a nyilasok még nem játszottak jelentős szerepet akkor, amikor a Volksbund már erős volt. Így különösebb rivalizálásra nem kerülhetett sor. Van azonban egy rendkívül érdekes burgenlandi vonatkozása a nyilasok nacionalista, sovíniszta „túlmagyarkodásának.” Az Anschluss kapcsán ugyanis a nyilasok vérszemet kaptak és kezdték Hitlertől követelni Burgenland visszaadását. Elsősorban Sopront szórták tele röpcéduláikkal a különböző nyilas irányzatú csoportok. Mindenesetre a soproni Volksbund természetesen azonnal jelentette a németeknek az esetet, ahonnan megfelelő utasításokat kaptak a nyilasokkal szemben tanúsítandó viselkedésre. Egy ezzel kapcsolatos dokumentumot fényképen közlünk (15. kép).

A röpcédulás nyilas vagy nyilasbarát megmozdulás céljaira a postát is felhasználták a szervezők. „Sopron üzen” című röpcédulájukat nyomtatványként küldték meg a „Nagyméltóságú, Méltóságos, Nagyságos, Tekintetes Úrnak, Úrnőnek”. [116](#) Ebben az „üzenetben” nem Burgenlandért emelnek szót, hanem éppen Sopron elcsatolása ellen. 1939 elejétől ugyanis széles körben elterjed a híre, hogy Sopront a németek a birodalomhoz csatolják az egész egykori népszavazási területtel együtt. A Volksbund táplálta ezeket a híreket, bár tagadta ezt. A hírek a kormányt is nyugtalanították. Ezt bizonyítja Andorka Rudolf 1978-ban megjelent könyve. Naplórészletében 1939. március 27-én ezt írja: „A Burgenlandban német katonai mozgást látunk. Csak nem készülnek ezek a disznók Sopron ellen?” Április elsején: „Nyugtalanító hírek Sopron felől. A belügyminiszter hivatott, a soproni helyzetet beszéltük át. Egy kissé fel van fujva”. Május 4.: „A Duce a következőket mondta: Ha Németország bennünket megtámadna, álljunk ellen. Ebben az esetben a tengely is török, mert ő velünk lesz, Ausztriát az olaszok még eltűrték, de Magyarországot már nem fogják”. A kormány intézkedéseket is tesz. Titkosan és bizalmasan utasítja az Egyetemet, hogy tegye meg a szükséges lépéseket. Ugyancsak bizalmasan értesíti az állami intézményeket Sopronban, hogy a határokat lezárják az állami tisztviselők előtt. A hallgatóság megbízható részét a soproni rendőrkapitányság felfegyverzi. [117](#) Mindez a legnagyobb titokban folyik Molnár János rendőr őrnagy irányításával egy külvárosi rendőrőrszobán. [25\(25\)](#)

Internáló táborba velük!

Az Auróra Könyvkiadó Budapest, egy DEMJEN nevezetű úr tervezésében térképet adott ki „Mit foglaltunk vissza Délen.” Ezen a térképen a tervező úr úgy húzta meg a megnagyobbodott Magyarország határait, hogy az Romániával a Tiszánál, Horvátországgal pedig a Muránál határos.

Akár dilettantizmus, akár tudatos rosszakarat szülte ezt a lércmunkát, a magyarság tiltakozik az Auróra Demjén Határ-megállapító K. F. T. Európa rendezése ellen, amely bizonyos fajra emlékeztető, nemtörődőséggel palástolt hazaárulás, árverést hirdet a magyarságnak ezer éven át vérrel megszentelt területeire.

Jellemző tény a térkép első oldalán közölt felhívás: „Olvasza el a „Magyar Nemzet” minden sorát.

Tudja meg az Auróra Könyvkiadó Demjén úrral és a „Magyar Nemzettel” együtt, hogy a magyar nép a legmélyebb megvetéssel fogadja hasonszórú urak fogadatlan prókátori működését, amelyvel ellicitálja ősi löldűket és sokat szenvedett testvéreinket.

Ex anybén szólvá RÊMHIRTERJESZTÉS, a rémhírterjesztés pedig HAZAARULÁS!

Legkevésbé amit követelünk:

Internáló táborba velük!

SOPRONI IFJUSÁG.

Felelős kiadó: Lénárt László.

Kiadó nyomszó, Sopron.

18. (H. I. magángyűjteményéből)

A nyilasok tehát röpcédulákkal reagálnak. A volksbundistákat az „üzenet” hazaárulóknak, „aljas kútmérgezők céhének” nevezi. „Vegye tudomásul mindenki, hogy Sopronban a magyarok őstelepülők, Sopron, mióta fennáll, mindig Magyarországé volt, a város lakosságának túlnyomó többsége nyelvében is magyar, mely utolsó csepp véreíg ragaszkodik elvitathatatlan történelmi jogának érintetlenségéhez s azt mindenkiel szemben halálos elszántsággal meg is védi”²⁶⁽²⁶⁾. Szélsőséges, nacionalista röpcédulák a határokkal kapcsolatban bőven keringtek a városban. Ilyenekből is közlünk (16. kép).

19. Az utolsó felvonás: „népi német” menekülők a Balfi utcában. (H. I. magángyűjteményéből)

Szóltunk már a soproni polgárok ellenállásáról és küzdelméről a Volksbund ellen. A röpcédulák kapcsán kell most néhány sorban visszatérnünk erre. A soproni polgárság is adott ki ugyanis röpcédulákat a volksbundisták ellen. Egy 1941. évit ugyancsak közlünk, amelyben többek között azt írják, hogy az anyaország fogalma az emlékek birodalmába tartozik, és akinek szűk a magyar haza, az takarodjék vissza ahonnan jött. A röpcédula német és magyar nyelven jelent meg (17. kép).

118 Mielőtt ezzel a témával kapcsolatban átadnánk a szót a szemtanú krónikásnak, még egy adatot ismertetünk kommentár nélkül: 1946. április 22 és május 22-e között összesen 16 szerelvény robogott Németország felé. Több mint 8 000 soproni németet szállítottak kitelepítettként az ismeretlen jövőbe. Vagyonukat később elkobozták (20., 21. kép).

Kitelepülők névjegyzék

Uccak szerinti csoportosítás, a név előtti szám a sorozat, utána a kitelepítendő neve, házszám, születési évszám, ha születési hely nincs külön feltüntetve: Sopron, szül. év **Ára: 1.000.000 pt**

BALJTI.

1. Zach Rezső 5, Ottmayer Katalin Sopron 1900	54. Pfandler Tótar 31, Diehner Terézia 1888	122. Grassl Gabriella 104, Stolz Zs
2. Zach Rezső, Horváth Anna 5, Paucser Anna Sopron 1903	55. Dorn Nándor 31, Bruckner Zsófia 1912	124. Grassl Rezső 104, Stolz Zsuzsanna
3. Zach Anna 5, Horváth Anna Sopron 1936	56. Dorn Mándorné az. Graf Lujza 31, Fiedler Teréz 1912	124. Hasenöhrl Andrásné az. Exler
4. Zach Magdolna 5, Horváth Anna Sopron 1938	57. Dorn Nándor 31 Graf-Lujza 1945	125. Hasenöhrl Katalin 1914
5. özv. Schön Ferencné Budján Agota 3, Spánia Mária Balf 1878	58. Kasper János 31, Fleck Teréz Hegyeshalom 1922	125. Hasenöhrl András 105, Exler 1938
6. Stubenvoll Karoly 7, Graf Katalin Sopron 1913	59. Kasper Jánosné az. Wurm Zsuzsa 31, Wellesz Terézia 1926	126. Hasenöhrl Katalin -105, Exler 1940
7. Stubenvoll Károlyné Heindl Erzsébet 7, Piehler Rozina Sopron 1913	60. ifj. Wolfbeisz Samu 31, Hauer Teréz 1907	127. Hasenöhrl Anna 105, Exler Katalin
8. Stubenvoll Erzsébet 7, Heindl Erzsébet Sopron 1941	61. ifj. Wolfbeisz Samuné az. Pfandler Zsófia 31, Graf Erzsébet 1911	128. Wilfinger Gyula 106, Huber Teréz
9. Stubenvoll Mária 7, Heindl Erzsébet Sopron 1942	62. Wolfbeisz Gyula 31, Pfandler Zsófia 1939	129. Wilfinger Gyuláné az. Hering 106, Kanits Katalin 1983
	63. Wolfbeisz Samu 31, Steiner Katalin 1892	130. Wilfinger Teréz 106, Hering Mária
	64. Wolfbeisz Samuné az. Hauer Teréz 31, Zathner Katalin 1895	131. Wilfinger Katalin 106, Hering Mária
	65. Wolfbeisz Ilona 31, Hauer Teréz 1915	132. Wilfinger Borbála 106, Hering Mária
		133. Wilfinger Mihály 106, Hering Mária

20. (H. I. magángyűjteményéből)

HIRDETMÉNY.

A 12.200/1947. Korm. sz. rendelet 3. §. hatálya alá tartozók névjegyzéke

A belügyminisztérium elrendelte a 12.200/1947. Korm. sz. rendelet 3. § hatálya alá tartozó személyek névjegyzékének közzétételét.

A 3. § értelmében Németországba nem köteles áttelepedni és az 1. § rendelkezéssel nem vonatkoznak arra a magyar állampolgárra, aki:
a) ipari-, bányai- és mezőgazdasági munkás, amennyiben az 1946. évi április 1. napja előtt is ez volt főfoglalkozása, nem volt a Volksbundnak tisztviselője tagja, figyve német alakulatba (SS stb.) önként be nem lépett, illetőleg magyarosított nevét német hangzásúra vissza nem változtatta; valamint a 2. §. (1)* bekezdésének a) és b) pontjában felsorolt hozzátartozójára.

b) a városban nélkülözhetetlen kisiparos, amennyiben az 1. § (1) bekezdésének a) pontja alapján azért lenne áttelepedésre kötelezve, mert az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vallotta magát és a 2. § (1) bekezdésének a) és b) pontjában felsorolt hozzátartozójára.

A névjegyzék ideiglenes jellegű és az ellen a kifüggesztésétől számított 3 napon belül a „Kivételző Bizottsághoz” címzett és a városaháza

közzététel termében levő látató hivatalba lehet a felezőleírási be-
számlásra 6 Ft-os, a mellékletekre 3 Ft-os okmánydíjra.
A felezőleírást rá kell írni az érdekelt személy sorozám
összeírás névjegyzék számát, továbbá, hogy milyen § hatálya alá

A statisztikai hivatali igazolás céljait szolgáló úrlapot a
II. emelet 24. sz. helyiségében lehet beszerezni. Az úrlap a hivatal
délként ellátva postán a Központi Statisztikai Hivatalnak,
Kelety Károly u. 3-7 sz. kell megküldeni.

A felezőleírási határidő eltelté után is beadható a vissza
igazolás, mert az későbbi időpontban is figyelembe veszik.

A névjegyzék első száma a sorozám, a zárójelben lévő
összeírás névjegyzék száma. Utána következik a rendelet hatálya alá
tartozó személy neve, születési ideje és helye, anyja neve és a
személy lakása.

Kifüggesztve 1948. évi október hó 2-án

A belügyminisztérium által összeállított névjegyzék a következő:

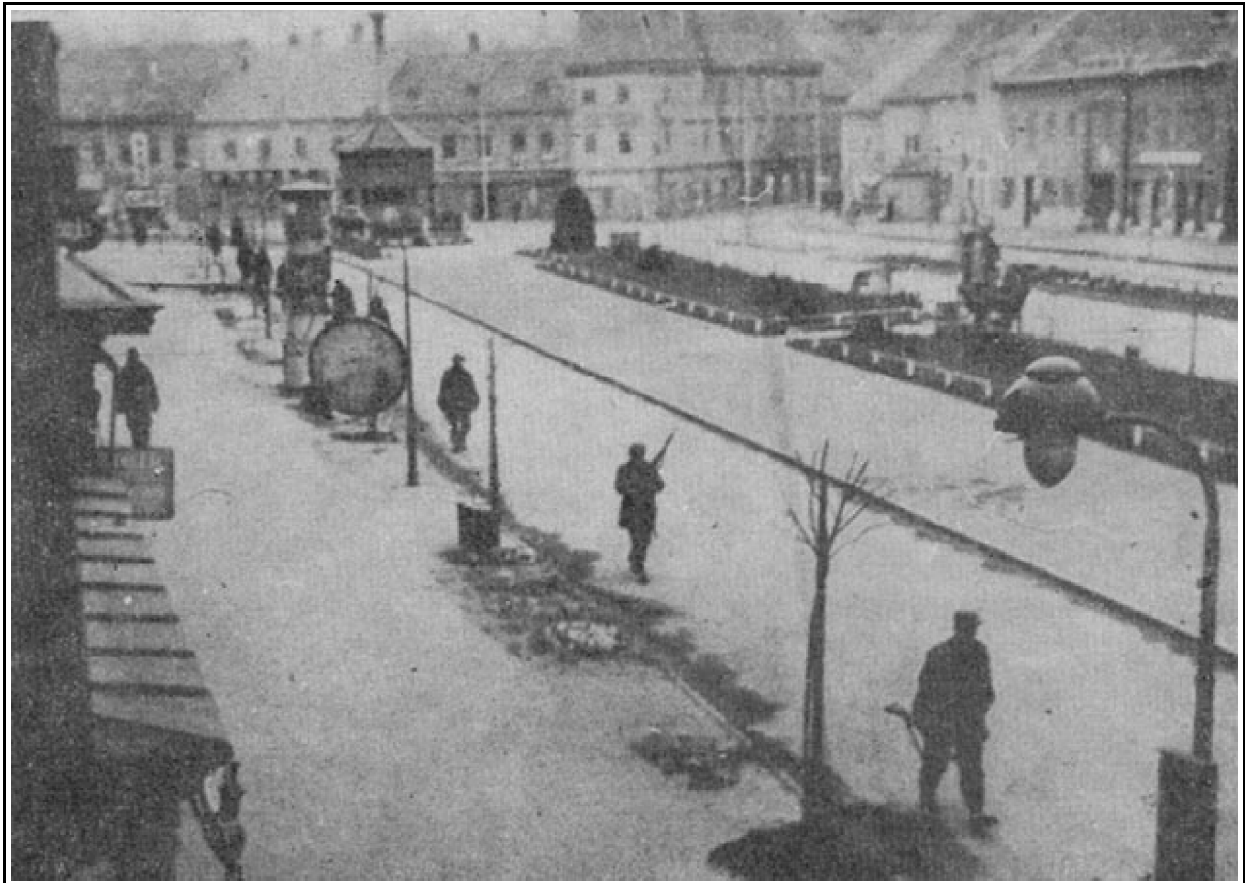
1. 1278 (11) Abjari Vilmos 1912. H. Inner Margit, Szat. György-u. 18.	29. 187 (108) Artböfer Rezső 1928. H. Frickinger Anna, Baross-ut. 24.	51. 80 (283) Köppl Erzsébet 1908. H. Balbot, Balfi-u. 28.
2. 1278 (12) Abjari Vilmosné Rimbacher Mária 1906. S.-bányfalva Eck Leopoldina, Hat. György-utca 18.	30. 184 (194) Artner Ferencné és Heindl Katalin 1874. H. Baumgartner Zeuzanna, Balogh K.-u. 22.	52. 717 (284) Bauer Eva 1929. H. Egyetvárné bíró-u. 4.
3. 1001 (18) ösv. Ackerker Józsefné Holl Teréz 1882. H. Kubli Katalin, Várkerület 18.	31. 1217 (285) Artner János 1878. S.-keresztúr Wagner Róza, Hat. Mihály-u. 22.	53. 172 (285) Bauer Ferencné Tochtárta S.-bányfalva, Hernek Erzsébet, Balfi-utca 4.
4. 1036 (23) Adler József 1926. H. Grad Anna, Pataku-u. 45.	32. 1237 (214) Artner Kálmán 1906. H. Kösig Mária, Sas-ut. 1.	54. 717 (286) Bauer Gyula 1902. H. Kori Istvánbíró-u. 4.
5. 1036 (22) Adler Vince 1904. H. Gosler Mária, Pataku-u. 45.	33. 1090 (223) Artner Lajos 1904. H. Holzmann Zeuzanna, Végfordulat 9.	55. 717 (287) Bauer Gyúfáné Egyed M. H. Gillek Magdolna, Istvánbíró-u. 4.
6. 1086 (37) H. Abjari Henrik 1928. H. Hass	34. 127 (224) Artner Lajos 1904. H. Strachmayer	56. 1064 (288) Balogh Erzsébet 1946. H. Balogh Mária-utca 22.

21. (H. I. magángyűjteményéből)

„A magyarság mély megütközéssel figyelte a hangos, tovakodó nemzetiszocialista propagandát a napi élet minden vonalán. A volksbundista német lakosság rajongása a külföldi eszmék iránt, s nem utolsó sorban az a felfogása, – amely viselkedésében leplezés nélkül megnyilatkozott – hogy Magyarország többé nem független, önálló állam, hanem csak egyik huszadrangú kerülete a nagy nemzeti szocialista Németországnak, továbbá az az egyre inkább kialakuló gyakorlat, hogy az itteni németség nem a magyar törvények, hanem a német birodalom utasításait tartotta magára nézve kötelezőnek, ledönthetetlen válaszfalat emeltek a kétféle lakosság közé. A németség egy részétől valóságos félnie kellett a többinek, de az ősmagyar lakoságnak is, mely egyre rosszabbul érezte magát saját hazájában, a vegyes nemzetiségű területeken.

22. Az első német „bevonulás” még csak átvonulás Jugoszlávia ellen. (H. I. magángyűjteményéből)

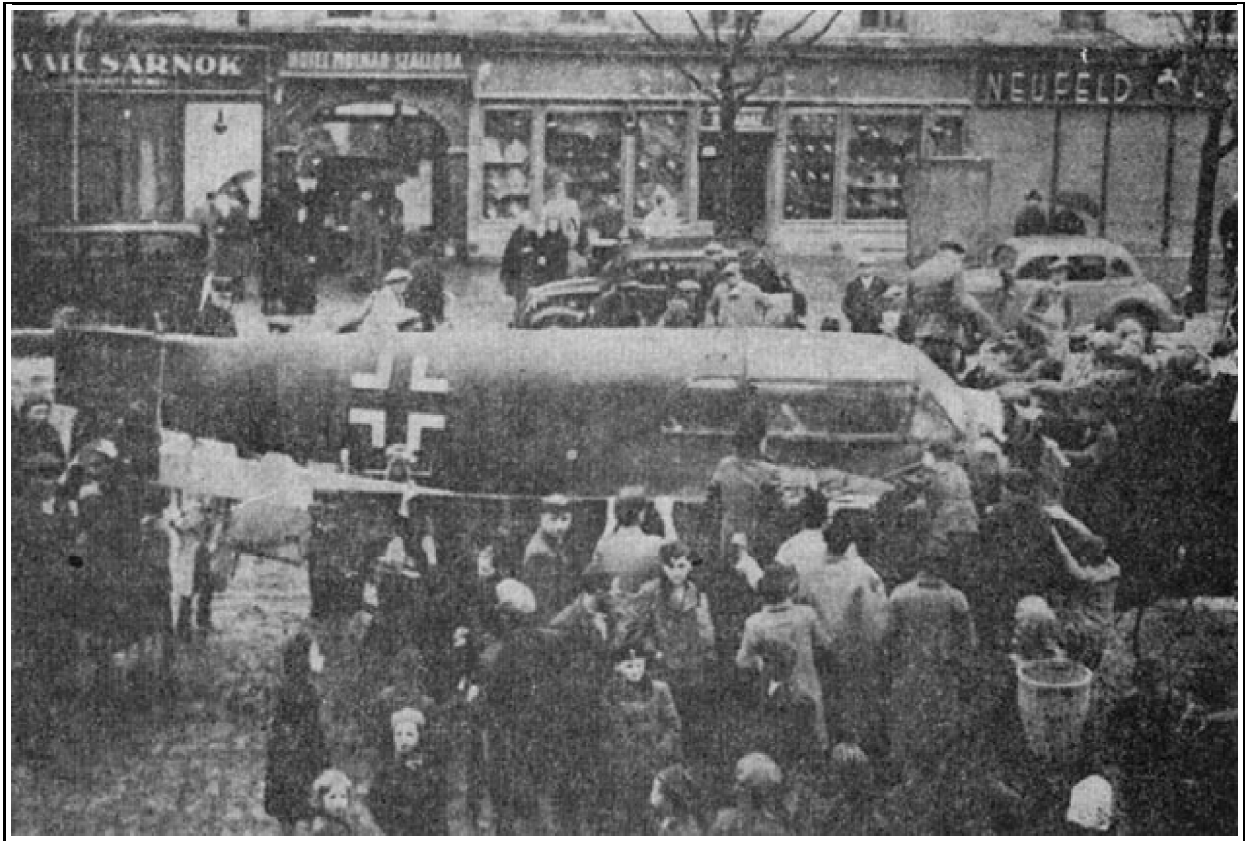

23. Német előőrsök 1944. március 19-én hajnalban a Várkerületen. Németh Alajos felvétele. A képeket élete kockáztatásával készítette

120 Sietve haladtam az Erzsébet utcában. Magas hó fődte a járdát és a kocsit. Néhány lépéssel előttem volksbundista suhanc munkaszolgálatos zsidót kísért. A zsidó lábain meglazult a bakancspótló rongy. Megállt és lehajolt, hogy igazítson rajt. Az ő jobb kezében tartott furkósbotjával hatalmasat vágott a szerencsétlen testére. Az fájdalmában felordított és futólépésben iparkodott menekülni a következő ütéstől. Mikor elhaladtam mellette, félig hangosan megjegyezte: „Ez a keresztény felebaráti szeretet... – Megismerte bennem a papot, s érthető elkeseredésében felém irányította igazságtalan megjegyzését, mintha bizony én, s velem együtt más katolikus papok, és akár az egész kereszténység 121 tehetne arról, hogy – nemcsak kereszténységüket, de Istenüket sőt emberségüket is megtagadó – hazaáruló, szadista bitangok legnagyobb boldogsága mások könnyében úszni és vérben fetrengeni. A nácielmélet az örültség határait súrolta ... s ugyanezt kell mondanunk tengernyi könnyre és vérre alapozott túlzó nacionalizmusáról is.”

24. Megjelennek a német páncélosok is a még kihalt Várkerületen, majd egész nap és éjszaka is vonulnak. (N. A. felvétele)

25. Egy megrongált harci repülőgépet szállítanak a megszállók a Várkerületen. És akik ilyet még nem láttak. (N. A. felvétele)

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Hiller István – Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája (Sopron, 1941–1945.) / NÉMETELLENES RÖPCÉDULÁK A VÁROSBAN. A BOMBÁZÁSOK ELŐSZELE

NÉMETELLENES RÖPCÉDULÁK A VÁROSBAN. A BOMBÁZÁSOK ELŐSZELE

„A soproniak bíztak abban, hogy átvészelik a háborút légitámadás nélkül. Pedig már Rómára, az örökvárosra is hulltak bombák.

Nagy események előestéjén állunk – olvastuk az újságokban és hallottuk egyre sűrűbben a rádió hullámain át. A világ kezdett rádöbenni, hogy Churchill jóslata, amely szerint 1943-ra a Szövetségesek készen lesznek, a beteljesülés felé közeledik. A háború közeledését jelentette ez számunkra is.

Egy alább közölt, amerikai repülőgépről ledobott magyar nyelvű röpcédula nem hagyott kétséget az iránt, hogy mi sem alhatunk többé nyugodtan. Íme a röpcédula szövege:

Magyarok! Vezetőitek belső egységről és egyetértésről fecsegve eljátszották függetlenségteket. Azok, akik szabadságról szavaltak, ma német rabszolgaságba döntöttek. Azok, akik szentül ígérték, hogy távol tartják

határaitoktól a háborút, ma Németország harcterévé tették a magyar földet. Miután a németek elvesztették az ukrajnai magtárat, vezetőitek nekik adták az Alföld gabonáját. Románia olajmezői veszélyben forognak, ellensúlyozni ezt, a németek a ti délnyugati olajmezőitekre teszik kezüket.

Az oroszok szétrombolták a közlekedési vonalakat északkeleten, ennek következtében ma a német csapatok hadianyagja és felszerelése a ti vasutvonalaitokon, utaitokon és folyóitokon özönlik keresztül, hogy táplálja a frontot. Az angol és amerikai légitámadások napról-napra pusztítják a német hadiipart, Németország tehát a ti iparotokat sajátítja ki most.

Ma már nem lehet tovább színelni, hogy Magyarország békés elfoglaltságban él. A magyar ipar, közlekedési hálózat, közigazgatási központok, maga a főváros, részét képezik a német háborus gépezetnek. Tehát mindezt tehetetlenné kell bombáznai, éppugy, mint bármely katonai fontossággal bíró célpontot Németországban.

Magyarok, katona és polgár, munkás és paraszt, vegyétek elejét ennek! Rajtatok áll megrövidíteni a rabszolgaságot, végetvetni a pusztításnak, és közelebb hozni a győzelem napját. Tőletek függ a jövő!

A röpcédula másik oldalán ez állt: 1941. június 22-én Churchill a következőket mondta: „Minden egyén vagy állam számíthat segítségünkre, ha a nácik ellen harcol. Minden egyén vagy állam ellenségünk, ha Hitlerrel halad. ... Magyarok, rajtatok áll, hogy mit válaszoltok!

Terjesztve a szövetséges repülők által. B(Hy)400.

1944. májusában fali hirdetményben kellett figyelmeztetni a közönséget nagyobb óvatosságra és fegyelmezettebb viselkedésre „ellenséges gépek” megjelenésekor.

122. „HIRDETMÉNY”

„A legutóbbi idők eseményei azt mutatták, hogy a lakosság egy része riasztáskor, illetve az ellenséges repülőgépek feltünésekor ahelyett, hogy a légútasítások szerint óvóhelyre, vagy ha ilyen nincs, a pincébe, ennek hiányában a legközelebbi árokóvóhelyre sietne, a szabadba menekül.

A bombázott városokból kiszivárgó rémhírek ugyanis azt a tévhitet terjesztik, hogy az óvóhelyek nem nyújtanak kellő biztonságot és számos példát sorolnak fel, hogy egy-egy óvóhelybe becsapott bomba hány emberéletet oltott ki.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a halálesetek és sebesülések nagyobb százaléka a szabadban tartózkodók (bámézkodók) soraiból kerül ki, dacára annak, hogy a véletlenül telitalálatot kapott ház óvóhelyén egy bomba egyszerre sok egybegyűltet pusztíthat el.

A felrobbant bomba életet pusztító hatása (légnyomás), a robbanás szivóhatásában, a bomba szerterepülő szilánkjainak hatásában, végül a ledöntött házak romjai alá való eltemetésben mutatkozik, ezek közül a legtöbb áldozatot a légnyomás és a robbanás szivó hatása követeli meg.

Kétségtelen, hogy ez utóbbi hatások leginkább azokat érik, akik minden fedezés nélkül, avagy egy fatörzs vagy kerítés képzel oltalmában bízva, a szabadban tartózkodnak, kitéve ezzel magukat nemcsak a bomba pusztító erejének, hanem a légvédelmet ellátó saját tüzérség lövedékei repeszhatásának és – amint azt a győri bombázás is mutatta – az ellenséges bombázógépeket kísérő vadászrepülők géppuskatüzének is.

Riasztáskor igyekezzék tehát mindenki a légútasítások szerint óvóhelyre (pincébe) vagy ha utközben van,

és percek alatt elérheti, úgy a legközelebbi nyilvános óvóhelyre, esetleg egy kapu alá, szükségképpen a városi árokóvóhelyek egyikére, de semmi esetre se keresse menekülését a város közvetlen közelében lévő szabadban.

Ezt parancsolja az egyén épségének biztosításán kívül a közös kötelesség is. Az ellenséges bombatámadás rombolásának, a keletkező tüzeknek csak úgy tudunk gátat vetni, ha a házak önvédelmére alapozott légó munka a rombolás után azonnal megkezdődik.

Ha a lakosság szétszalad, a város a tűz martalékává válik, s a netán bent maradt ember és állat segítség híján nyomorultul el kell, hogy pusztuljon.

A légótalom ellenséges támadások után minden épkéz láb polgárának közös erőfeszítésére számít. Aki abból magát elmeneküléssel önkényesen kivonja, önmaga épségének fokozottabb veszélyeztetése mellett még büntetendő cselekményt is követ el.

A város több pontján árokóvóhelyeket létesítettem, hogy azok, akiknek semmiféle óvóhely házuknál nincs, vagy őket a támadás oly helyen találja, hogy megfelelő biztonságos helyre percek alatt nem juthatnak el, szükségképpen menedéket találjanak. Ezek az árokóvóhelyek szükségmegoldást jelentenek, az oda menekülők ezekbe csak saját veszélyükre mehetnek le, de mindenesetre jobban lesznek ott a bombatámadásoktól megóva, mint a szabadban. Tapasztaltam, hogy ezen részben még munka alatt álló árokóvóhelyeket a kíváncsiak tömege – főként fiatalok – lepi el, akik a kihányt földet szinte akarattal rugdalják vissza az árokba, és a halálosan komoly célokból készülők ezen városi létesítményeket egy újfajta játszóhelynek tekintik.

Figyelmeztetek mindenkit, a fiatalokat szülőik vagy hozzátartozóik útján, hogy az ilyen meg gondolatlan rongálásban tettenértekkel szemben a törvény teljes szigorával fogok eljárni.

Az elsötétítés idejére való tekintet nélkül, lámpagyújtáskor sötétítsük el azonnal lakásainkat.

Sopron, 1944. május hó.

Dr. Kamenszky Árpád
polgármester
Légóalmi vezető”.

Egy újabb, magyar nyelvű, amerikai gépekről leszórt röpcédula tartalma ez volt:

„Ne nézzétek tétlenül, hogy magyar buzán hízzon a német, magyar kőolaj hajtsa a német hadigépezetet, és magyar vasutak és hajók szállítsák a német hadianyagot, ... hogy magyar vérrel vásárolja meg a német a háboru meghosszabítását, ... hogy bábkormányotok belesodorja Magyarországot Németország elkerülhetetlen vereségébe.

FELSZÓLÍTÁS A MAGYAR NÉPHEZ!”

A röpcédula másik oldalán ez a hosszabb szöveg állt:

„FELSZÓLÍTÁS A MAGYAR NÉPHEZ!

Határozatok! Vezetőitek végzetes politikája a magyar népet a megalázó német megszállás igájába döntötte. Romániát a nácik még mindig egy olyan háboru viselésére kényszerítik, mely pusztulást hoz a

román népre. Bulgária és Finnország kormányai a németek szolgálatába hajtották országaikat, melyek még ma is a németek oldalán vesznek részt a háboruban. Nagybritannia, az Egyesült Államok és Szovjetoroszország kormányai szükségesnek tartják, hogy ezek a nemzetek tudomásul vegyék a következő tényeket:

1. A tengely csatlós országai: Magyarország, Románia, és Finnország, annak ellenére, hogy teljes tudatában vannak az elkerülhetetlen náci vereségnek, és annak ellenére, hogy minden vágyuk a háborúból való kilépés, mai politikájukkal és állásfoglalásukkal jelentős mértékben hozzájárulnak a német hadigépezet megerősítéséhez.

2. E nemzeteknek, ha kilépnek a háborúból, véget vetnek a németekkel való együttműködésnek, és minden rendelkezésükre álló eszközzel ellenszegülnek a nácik törekvéseinek, még mindig módjukban van hozzájárulni a háboru megrövidítéséhez Európában, csökkenteni végső áldozataik nagyságát és elősegíteni a Szövetséges Nemzetek győzelmét.

1243. Bár e nemzetek nem kerülhetik el a felelősségrevonást, amiért Náci Németország oldalán vettek részt a háborúban, minél tovább folytatják a küzdelmet, támogatva a németeket, annál végzetesebbek lesznek a következmények és annál szigorúbbak a rájuk mért feltételek.

4. E nemzeteknek tehát most, amikor még mindig módjukban van, hogy hozzájáruljanak a Szövetségesek győzelméhez, kell határozniok, hogy folytatják-e vagy sem jelenlegi reménytelen és végzetes politikájukat amely szembeáll a Szövetségesek győzelmével. MOST VAGY SOHA! H/032”.

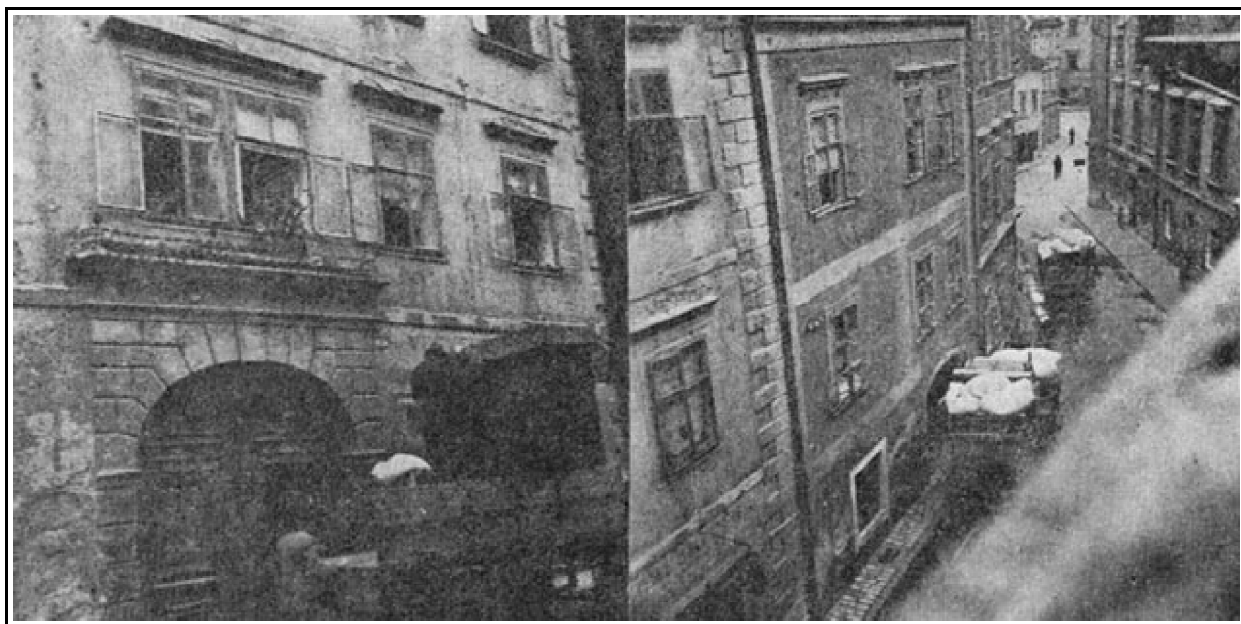
Május 10-én délelőtt sok-sok amerikai légierőd húzott el a Fertő felett. Vészes bűgásuk – mint mindig, most is – kicsalta lakásaikból a soproniakat, hogy tanúi legyenek a látványosságnak. A légierődöket fűrg vadászgépek kísérték. Megint Bécsújhely volt az irány. Legalább is azt beszéltek. A dómsekrestyész cipésztanoncával felmáztunk a dóm tornyába, és onnan figyeltük a légiharcot, mely hamarosan kifejlődött az amerikai és német vadászgépek közt. Pattogtak a gépfegyverek fenn a nagy magasságban, de szorgalmasan pökték lövegeiket a Fertő melléki légvédelmi tüzérség ágyúi is.²⁷⁽²⁷⁾ Jól lehetett látni a lövedékek robbanását a levegőben. Az amerikaiak elűzték a németeket anélkül, hogy bennük kár esett volna. Egy német gépet azonban eltaláltak. Félelmetes lángok törtek elő a zuhanó gépből, mielőtt földet ért. Pilótája még idejében kiugrott. Ejtőernyőjével lassan, himbálózva ereszkedett alá. Az ejtőernyő a Felsőbüki Nagy Pál utcában egy gyümölcsfa ágaiba akadt. Egy-kettőre csődület támadt körülötte. Schrade N. 22 éves német pilótatisztet megszabadították az ejtőernyő zsinórjaitól, de segíteni már nem tudtak rajt. Csupa vér volt, s alig lélegzett már. Még aznap a bánfalvi „hősök temetőjében” elföldelték. Sírja a temetőri ház közelében fekszik.

A soproni Társaskáptalan méter vastag falai közt biztos menedéket reméltünk még akkor is, ha a külön légvédelmi célra sok költséggel megépített óvóhelyet nem kerestük fel. Igaz, hogy inkább csak magam voltam e könnyelmű véleményen, mert hisz az épület többi lakosa – ha nem is rendszeresen és sietve – mégis csak be-beült a börtönszerű nyirkos helyiségbe. Az is igaz, hogy ők emeleti lakók voltak, ahol a veszély nagyobbak látszott, én a földszinten laktam több száz éves boltozatok és oldalfalak védelmében. Aztán meg – délelőtti riadók alatt – az irodai munkát sem szívesen hagytam abba. Sok keresztlevelet kellett akkoriban kiállítanunk, hogy az emberek – a törvény előírása szerint – árja származásukat igazolhassák. A plébániák valóságos keresztlevél-gyárakká váltak. Sokat forgattuk a gyűrött, kopott, régi anyakönyveket, hogy a véget érni nem akaró igényléseket kielégíthessük.”

125A ZSIDÓK SORSA SOPRONBAN

26. Gettó lett a Jakobi gyár és az egyetemi kollégium félig kész épülete. (N. A. felvétele a bombázások után)

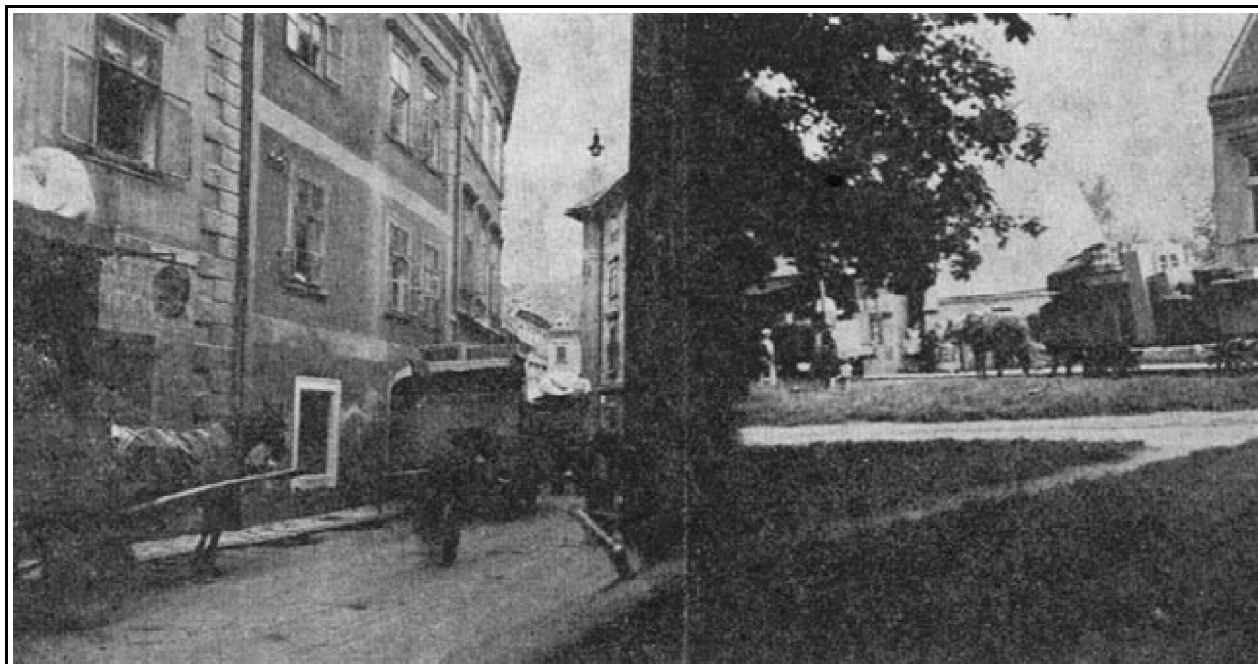

27. Zsidó holmik gyűjtőhelyekre szállítása a Szent György utcából. (N. A. felvétele a legnagyobb titokban,

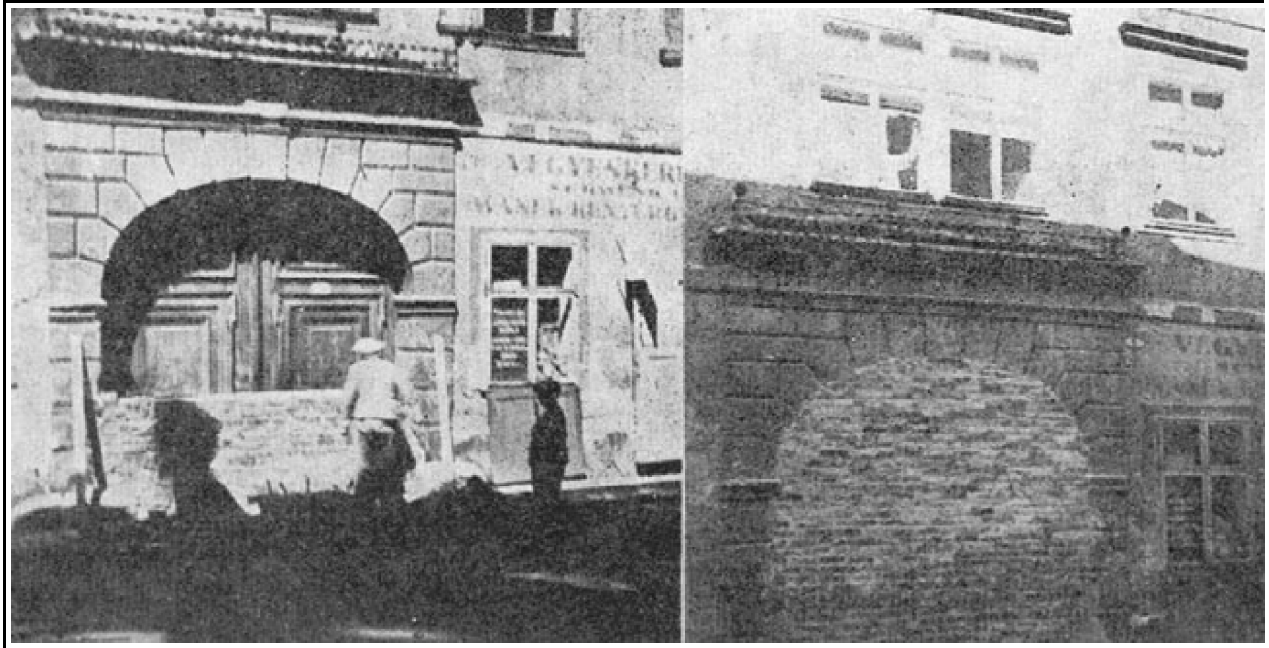
életveszélyben!)

„A zsidókat sárga csillag viselésére kötelezték. A zsidóellenes propaganda addig soha nem tapasztalt méreteket öltött. Áldozatai alig mertek az utcán mutatkozni. Ha mégis dolguk akadt lakásukon kívül, riadt szemekkel jártak az emberek közt, és sokan, különösen a nők, kézitáskájukkal vagy egyéb alkalmatossággal próbálták eltakarni a ruhájukra tűzött feltűnő csillagot. Szégyelték magukat. Megtörtént, hogy vásott utcagyerekek gúnyolták őket. Néha még a felnőttek is megfélemlítettek magukról. A Várkerületen, fiatal katonák szórakoztak sárgacsillagos férfiak és nők megszólításával és gúnyolásával, amíg két jobb érzésű keresztény férfi a közelben posztoló rendőr figyelmét fel nem keltette a bántó eseményre. A rendőr telefon útján jelentette a dolgot illetékes helyen, mire intézkedtek. Akkor még így volt. Mindenki tudta azonban, hogy hamarosan elkövetkezik az idő, amikor a zsidókat senki sem veheti többé védelmébe. És különösen nem a hatóság emberei [...]

126. „Mi lesz velünk? Úgye elhurcolnak bennünket is, ahogy a német zsidókkal tették? ... Istenem, mi lesz a kisfiammal...?” – Így állt elém minden nap Sz.-né, ha találkoztunk a város valamelyik pontján. Ahogy a nyugtalanító hírek szaporodtak, úgy sokasodtak a ráncok is Sz.-né homlokán. Egyre inkább úgy viselkedett – a jövőtől való félelmében és kisfia iránti aggodalmában –, mint akinek elméjében a világosságot sötétség kezdi felváltani. Odáig jutott már, hogy minden ismerősét megállította az utcán, és mindenkinek fenti kérdésére kellett választ adnia. Vigasztalásul csak egy gondolatom volt, s talán másnak is: hogy évekkal azelőtt a keresztény hitre tért férjével együtt, s hogy gyermeke már születésétől fogva keresztény volt. Számára ez a vigasztalás sem volt elég. Feldúlt arcán a redők nem simultak el, szeméből a könny nem száradt ki. S neki lett igaza, nem nekünk [...]

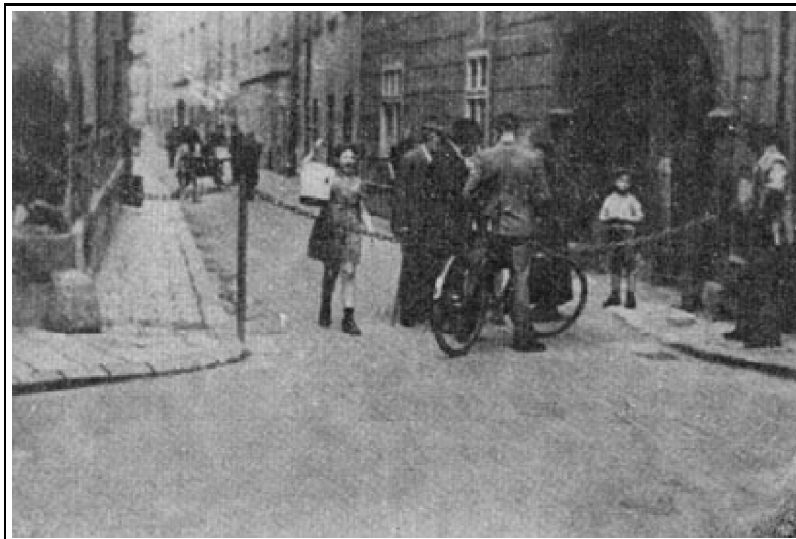

28. A Szent György utcából a Paprétre szállítják a bútorokat is. (N. A. felvétele)

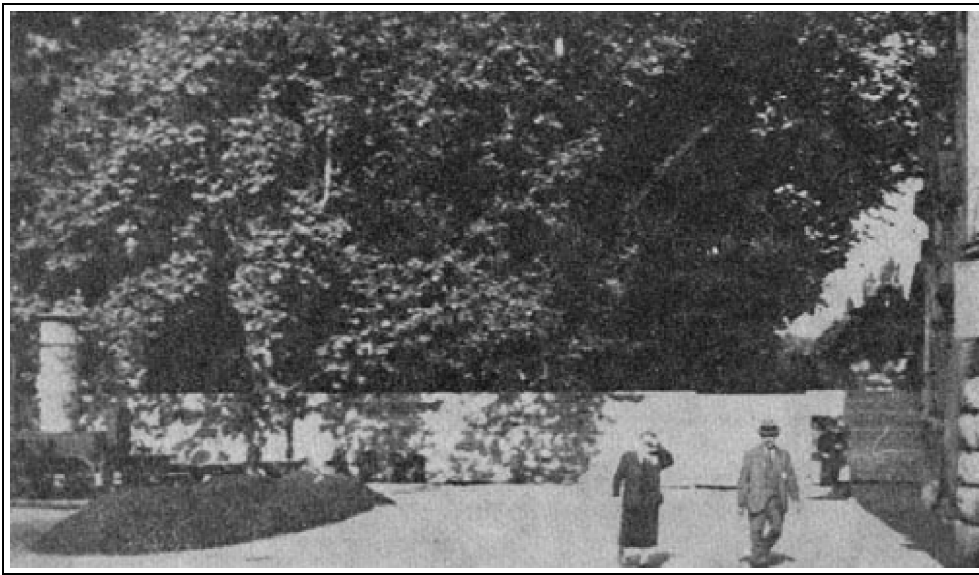

29. Az Új utcai gettó-házak Szent György utcára nyíló kapuit befalazzák, az ablakokat bemázolják, hogy a kilátást is elzárják (N. A. felvétele)

Azokban az időkben szívesen kapaszkodtak a papok talárjába az üldözöttek. Amit az adott körülmények közt tehattunk, s amit kereszténységünknel, [127](#)hivatásunknál fogva meg kellett tennünk, azt nem is mulasztottuk el. Nem álltunk be a zsidók likvidálását követelők közé: szószerken kertelés nélkül kifejeztük, hogy sem vallása, sem faji különbsége miatt senkit nem szabad üldözni a keresztény elvek alapján; és hát [...] vigasztaltunk, bátorítottunk, imádkoztunk [...] Ezeknél többet nem tehattunk, mert olyan erők érvényesültek az ún. „zsidótörvény” végrehajtásában, hogy azokkal erőszakosan szembehelyezkedni az esztelenséggel lett volna határos, az amúgyis meglévő bajokat pedig csak még inkább növelte volna.

30. Igazoltatás az Új utcai gettó láncsal elzárt bejáratánál.

31. A Papréti gettót palánk vette körül. (N. A. felvételei)

A dóm sekrestyéjében egy házaspár jelent meg azzal a kéréssel, hogy újszülött csecsemőjüket kereszteljük meg. „Talán ezt a kis gyermeket nem pusztítják el, ha nekünk meg is kell halnunk” – mondta az édesapa könnyekkel szememben. – Akármilyen vallású is a szülő, kívánságára meg kell keresztelni gyermekét. Ez vallásunk előírása. A zsidó szülők gyermekét megkereszteltem hát, és bejegyeztem a kereszteltek anyakönyvébe.

K. E. kérését, aki egy szép napon ugyancsak azzal állított be lakásomba, hogy meg akar keresztelkedni, méghozzá „azonnal”, nem teljesíthettem. Felnőtteknél hat hónapi várakozási időt rendelt Egyházunk a keresztény hitre áttérni szándékozók számára. A túlzó antiszemita még ezt is kifogásolták, és kemény szemrehányásokkal illették az Egyházat, papjait pedig nem egyszer „zsidóbérencek”-ként emlegették. Annyira-annyira esedezett, hogy megsajnáltam s kezébe nyomtam egy katekizmust. – „Tanulja meg ezt, s aztán jelentkezék! Akkor majd beszélhetünk! Talán sikerül három hónapra redukálni a hat hónapot, mivel katolikus iskolában végezte tanulmányai jó részét.” – „Holnap estére jövök és kívülről elmondom az egészet” – mondta búcsúzásul a zsidókat annyira jellemző életrealitással. Nem szóltam semmit, de mosolyognom kellett. Őszintén sajnáltam, mert kedves modorú, jó lelkű leányka volt. Bárkivel ment, mindig hangos szóval és „Dicsértessék a Jézus Krisztus”-sal köszönt már évekkor azelőtt is, valahányszor találkoztunk az utcán. Sohasem törődött azzal, hogy hitsorsosai esetleg kifogásolják a Jézus Krisztussal való barátságát. – Nagy megkönnyebbülést jelentett számomra, hogy másnap újra megjelent, de nem azért, hogy felmondja a katekizmust, hanem egészen másért. – „Főtisztelendő úr, visszahoztam a katekizmust. Nagyon köszönöm jóságát, de már nincs rá szükségem. A napokban külföldre menekülünk. Diplomáciai kocsit visz bennünket. Nagyon bizalmasan mondom ezt, és kérem, senkinek ne tessen elmondani!” S elbúcsúztunk. Dehogyan árultam el a „titkot”. Néhány napon belül hallottam, hogy eltűntek Sopronból. Rajtam kívül, azt hiszem, csak kevesen tudták, hogy mi történt velük. Menekülésükben bizonyára része volt katolikus egyetemista udvarlójának. Ha jól emlékszem, útjuk legközelebbi céljaként Szlovákiát jelölte meg.

A magyarországi zsidók jól tudták, hogy a koncentrációs táborok, gázkamrák és a zsidó nép egyéb

kálváriái nem mesék, hanem élő, borzalmas valóságok. Csoda-e, ha – különösen a sárga csillag elrendelése után – elkészültek itt is a legrosszabbra. – „Csak idő kérdése, hogy mikor kerülünk sorra mi is...” – mondogatták lemondóan és kétségbeesetten.

A Szent György-plebánián egymásnak adták a kilincset. Seregestől álltak, járkáltak a plebánia folyosóján és várták, hogy a prépost elé kerüljenek. Csodákat vártak tőle. Megéreztek jószívűségét, benne volt utolsó reménységük. Panaszkodtak, rimázkodtak, zokogtak a katolikus pap előtt, aki őszinte részvétellel szemlélte vergődéseiket, de segíteni nem sokat tudott. A túlzó antiszemita már úgyszólván üzengettek neki, fenyegették a zsidókkal való emberséges, keresztényi bánásmódja miatt. A zsidók majdnem kivétel nélkül keresztény oktatásra jelentkeztek, keresztelkedni akartak, de voltak, akik csak tanácsot mertek kérni, és biztatást remélni. Valamennyinek sürgős volt a dolog. Valamennyien halk szavúak voltak, és kimondhatatlanul szomorúak. A prépost tudta, hogy nem segíthet rajtuk, mégsem utasított el egyetlen egyet sem vigasztalás, résztvevő jó szó nélkül. Áldották is kivétel nélkül.²⁸⁽²⁸⁾

(Folytatjuk)

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Schneider Lipót: A Soproni Korcsolyázó Egylet (1872–1951)

129 Schneider Lipót: A Soproni Korcsolyázó Egylet (1872–1951)

(Folytatás)

5. Az egyesület a következő, 1922–23. évi idényben készült megünnepelni 50 éves fennállását. Ennek részleteiről hiányzik a krónikás feljegyzése, a tervezett ünnepekre valószínűleg nem került sor az időjárás mostohasága miatt. Ez a hazai korcsolyázóknak az Európa-bajnokságon való részvételét is megakadályozta, nem lévén a nehéz versenyhez kellő tréningjük¹⁸⁽²⁹⁾. Annál nagyobb sikereket arattak akkor ezeken a bajnokságokon az osztrák versenyzők, akik 1909 óta már műjégpályával rendelkeztek.

A téli idény után minden évben el kellett végezni a szükséges munkákat az áprilisban kezdődő teniszidény számára. Ekkor már 7 tenispálya – két sorban – állott rendelkezésre, a Nándor-fasor felőli oldalon az első sorban 4, a második sorban 3 pálya. Az utóbbi pályákat a környező, magasabban fekvő terep alatt szivárgó talajvíz süppedékesé tette. Szükségesnek mutatkozott a vízszint csökkentése, a talajvíz elvezetése, a Nándor-fasori közcsatorna-aknába való bekötése. A talajcsövezési munkákat az 1923. évben elvégeztük, amire a városi tanács az építési és használati engedélyt is megadta.¹⁹⁽³⁰⁾

Az 1923-as esztendő végén bizonyára korcsolyáztak már, amint ezt a Soproni Hírlap újévi számában megjelent versike sóvárgó sorai is elárulják: „A verkli teljes gözzel ontja a zenét, / a néző közönség vígan kopog és fujja a kezét, / és ha bealkonyul, a pályára lágyan permetez a villanyfény, / melynek aranyos leple alatt bátrabban simul a lány meg a legény. / Istenkém, miért nem tudok korcsolyázni én?”

1924. jan. 27-én háziversenyt és osztályozókorcsolyázást tartott az egyesület. A versenyen Takáts Gyula és Lipner Ödön lettek a győztesek. A délelőtti versenyeket este – közel évtizedes szünet után – álarcos jelmezes estély követte, amely vidám hangulatban csaknem 11 óráig tartott. A sikeren felbuzdulva ezt febr. 2-án megismételték. Febr. 24-én került sor az országos műkorcsolyázó versenyre. Délelőtt a dunántúli bajnokság kötelező és szabadon választott gyakorlatai folytak le. A díjak nyertesei sorrend szerint: Takáts Gyula tanár, Lipner Ödön mérnök, Schneider Lipót mérnök, soproni korcsolyázók. Délelőtt kerültek még

lebonyolításra az országos verseny kötelező gyakorlatai is, melyeknek egyedüli indulója Jaross Pál (BKE) bámulatos szabatossgal – méltón a bajnoki címhez –, végezte nehéz gyakorlatait. A szabadon választott gyakorlatoknak délután következő bemutatása után a soproni Horváth Vera–Takáts Gyula pár mutatkozott be, majd a 2 évvel azelőtről ismerős budapesti Nemes házaspár a közönség egyre növekvő érdeklődése mellett, ami tetőpontját érte el az ötszörös világbajnoknő, a Bécsből érkezett Plankné Szabó Herma bemutatott gyakorlatainál. Ívei, spirálisai, ugrásai, holdjai és piruettjei soha nem látott tökéletességről tanúskodtak²⁰⁽³¹⁾. Nagy kitüntetés volt Sopronnak és a Soproni ¹³⁰Korcsolyázó Egyletnek az előkelő budapesti és bécsi vendégeknél a versenyen való részvétele, ami elsősorban az egylet fáradhatatlan elnökének előkészítő és rendező munkáját dicsérte.

Az egyletnek elvi álláspontja volt, hogy elsősorban a bérletdíjak bevételeivel biztosítsa a telep évi fenntartásának költségeit, a felmerülő kiadásokat. Ezért kötelezővé tette a bérletek előzetes kiváltását, ennek határnapját december 15-ében állapította meg. 1924 őszén az egyre növekvő infláció idején a rendes tagok bérlete 150 000,-; az évdíjasok (tanulók és rendes tagok családtagjai) bérlete 100 000,- korona volt; egyszeri belépőjegy 10 000,-; vasárnap és ünnepnap este 20 000,- korona. (Ezek a díjak maradtak a következő 2 évben is a pengőre való áttérés időpontjáig).²¹⁽³²⁾ A jégpálya megnyílt, az időjárás azonban enyhére fordult és így a tervezett nagyszabású versenyek és jégünnepély rendezésére nem került sor. Mozgalmasnak ígérkezett a következő idény is, a jégpálya – a jobb kihasználás céljából – este 9 óráig volt nyitva. A hideg azonban ekkor sem volt tartós és így az 1926. január 31-re egyszer már elhalasztott nagy verseny is elmaradt, amelyen a legjobb bécsi versenyzők, a világbajnokságok első és második helyezettei is részt vettek volna.²²⁽³³⁾ Csupán a jelmezestélyt sikerült január 28-án megtartani. Ezenkívül a soproni korcsolyázók Győrben szerepeltek még bemutató korcsolyázáson. Január 30-án tartotta az egyesület rendes közgyűlését, amelyen a pálya déli oldalán építendő nagyobb klubház terve is szóba került. A közgyűlés ekkor az alábbi tisztkart választotta: elnök Wrhovszky Károly dr., alelnök Vághy Béla dr., titkár Bösze József (tisztkviselő), pénztáros Thirring Jenő (vaskereskedő), választmányi tagok Scheffer Oszkár dr. (orvos), Gallus Sándor dr. (közjegyző), Lipner Ödön, Takáts Gyula, Téby Mihály (tanár), Rozinek Gyula (mérnök), Wagner Zsigmond (mérnök), Schneider Lipót, Hollós János (tanár), Varga Ferenc dr. Az egyesület vezetésében azonban már az év folyamán változás állott be. Az 1926. nov. 13-án tartott közgyűlés sajnálattal vette tudomásul elnökének, Wrhovszky Károly dr.-nak megrendült egészségi állapota miatt bejelentett lemondását. Miután érdemeinek elismerése mellett díszelnökké választották, a vezetőség a következőképpen alakult: elnök Vághy Béla dr., alelnök Gallus Sándor dr., ügyvezető igazgató Téby Mihály.²³⁽³⁴⁾ Az utóbbi új megbízatást az egyesületnek a teniszsportba való egyre fokozottabb bekapcsolódásával járó teendők ellátása tette szükségessé. Wrhovszky Károly dr. hivatása szerint a soproni törvényszéknek nyugalombavonulás előtt álló elnöke, betegségének rosszabbodása után 1927. március 20-án elhunyt. Halála előtt néhány nappal részt vett még az egyesület gyűlésén. Érdemekben dús működéséről az egyesület őszi közgyűlésén emlékeztek meg²⁴⁽³⁵⁾.

Az új idény előtt a bérleti díjakat is már pengőben állapították meg. Eszerint a rendes tagok bérletdíja 10,- az évdíjasoké 8,- P, egyszeri korcsolyázás 80 fillér. A gazdasági helyzet romlásával a jegyek ára fokozatosan csökkent, 1931-ben 7,- és 5,- pengőre, illetve 60 fillérre.

1927-ben új jégpálya nyílt a Vasutas sportpályán²⁵⁽³⁶⁾, amely a következő évben vízhiány miatt szünetelt ugyan, 1929-ben azonban újra megnyílt. Így Sopronban egyidőben 3 jégpálya is volt üzemben (a papréti tornaegyleti pályát is számítva).

¹³¹Kedvező a jégspport számára az 1928-as esztendő. A Fertő tavát – az újság szerint –, közel 50 cm vastag jégpáncél borította, ami nemcsak a téli sportok gyakorlását, hanem a járművek közlekedését is

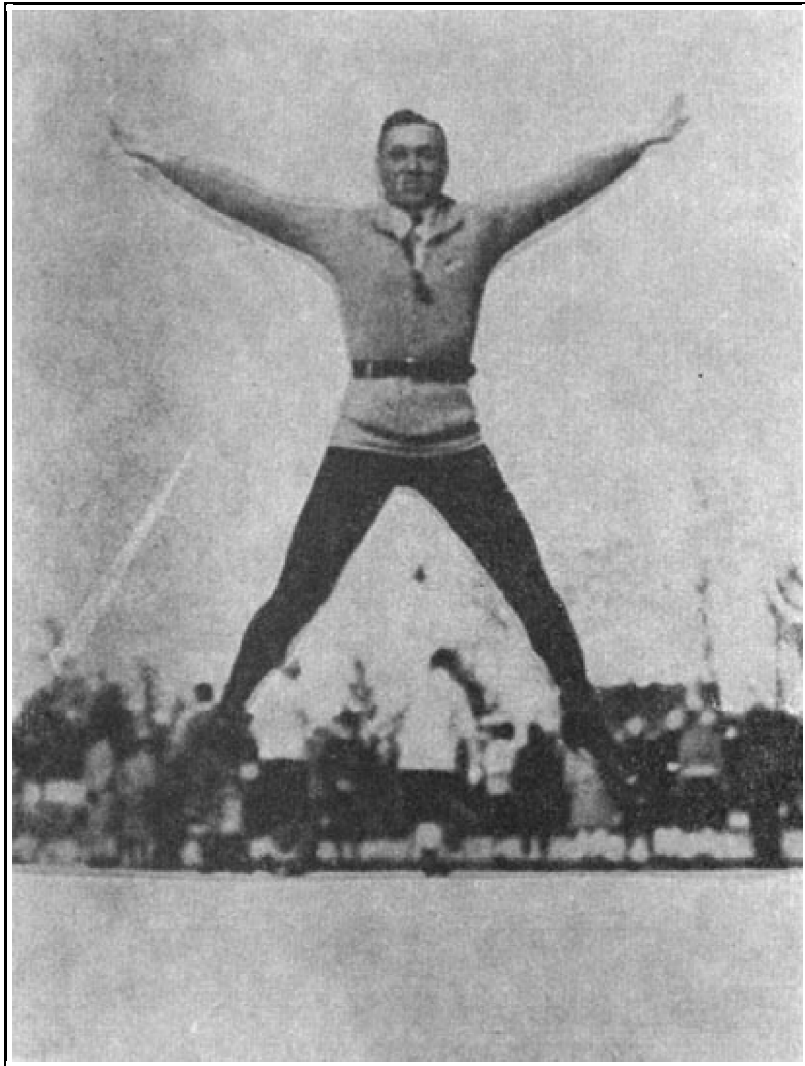
lehetővé tette²⁶⁽³⁷⁾. A Bakter-pályán január 8-án jelmezes jégünnepélyt rendeztek. Nagy érdeklődéssel várták január 6-án Csornán az egyesület korcsolyázóinak a szereplését. Az évi rendes közgyűlésen elhangzott jelentés foglalkozott a teniszsporttal is, amely ebben az évben szép sikereket ért el. Ismét szóba került az új egyesületi épületnek a közeljövőben való felépítése. A korcsolyázók száma ekkor mintegy ezerre, a teniszezőké háromszázra volt tehető.²⁷⁽³⁸⁾

5. A „Bakter”-pálya 1933-ban

A következő 1928–29-es téli idény a legkeményebb tél volt az emberek emlékezete szerint. A már karácsony előtt megnyílt jégpálya folyamatos nyitvatartását időnként csak a nagy havazások szakították meg, amíg a vastag hórétegnek legalább részbeni eltakarítását el lehetett végezni. A pálya nyitvatartási idejét a városban ekkor már négy helyen jelezték. A Budapesti Korcsolyázó Egylet fennállásának 60 éves jubileumát ünnepeelve, a női és páros műkorcsolyázás világbajnokságait rendezte 3 éves műjégpályáján. A tartós télen jól sikerültek a soproni egyesület rendezvényei is. A január 27-én tartott ifjúsági műverseny győztese Reinecker János volt, 2. ifj. Thurner Mihály, 3. Weissenbeck Vilmos. A gyermekversenyben indult Berzsényi Barnabás. Utána a Horváth–Takáts pár páros korcsolyázást és táncokat mutatott be. Február 2-án a női műversenyben ¹³²Horváth Vera és Schlögl Annus lett első holtversenyben, második Schlögl Mici. A férfi műversenyt Bösze József nyerte, 2. Schneider Lipót, 3. Reinecker János. Takáts Gyula versenyen kívül szerepelt, majd több pár műkorcsolyázásával zárult a verseny. Propaganda műkorcsolyázáson szerepeltek a soproniak Csornán – cigányzene mellett – febr. 9-én és Győrött febr.

10-én. Jelmezes ünnepélyt rendeztek febr. 12-én és 17-én. Az első látogatottsága volt gyengébb a –33 fokos (!) hideg miatt. Érthető, hogy ekkor már az összes soproni elemi iskolákat is be kellett zárni. A hosszú jégévad csak március hóban ért véget.

6. Takáts Gyula, Dunántúl bajnoka (1924)

Gyengébb volt a következő tél, amint a jégpálya késői megnyitása is mutatja (1930. jan. 24). Az egyesület választmányi ülésén behatóan foglalkoztak a műjégpálya létesítésének a kérdésével. Február 15-én keringőversennyel egybekötött jelmezes jégünnepély volt. A versenyt Horváth Vera és Takáts Gyula nyerte Schögl Annus és Weissenbeck Vilmos előtt. A másnap tartott házi verseny győztesei: gyermek műkorcsolyázásban Szabó Károly; női műversenyben Horváth Vera, Schlögl Annus és Mici holtversenyben; ifjúsági műversenyben Conrád Kálmán, 2. Weissenbeck Vilmos, 3. Rácz Géza. A férfi műversenyben 1. Kalotsa Miklós, 2. Weissenbeck Vilmos. Gyorskorcsolyázó számok (150, 200 és 500 m-en) egészítették ki a házi versenyt.

133 Nincs sok feljegyezni való a következő évről. 1931-ben csak január hó elején lehetett korcsolyázni. A

folytatás elmaradt. Jelentős volt mégis ez az év, mert ekkor valósult meg az a reális terv, amely a meglévő klubház bővítését eredményezte. A régi épületben a főhomlokzat felőli oldalon középen az előcsarnok, ettől jobbra-balra egy-egy csatoló helyiség volt, ezek mögött pedig egy további – részben raktárnak használt – nagyobb helyiség és a jégmesteri lakás. A bővítéssel egy további nagyobb csatoló helyiség, egyúttal ruhatár és mellékhelyiségek létesültek WC, zuhanyozó és mosdó berendezésekkel, ezeknek házi csatornával a közcsatornába való bekötésével. A régi épület 185 m² alapterülete a 82 m² nagyságú új toldalékkal 267 m²-re növekedett²⁸⁽³⁹⁾. A nagyobb épület kényelmesebb és korszerűbb otthont biztosított a sportolóknak télen és nyáron egyaránt. Az építkezés költségeit az egyesület az előző évek jó gazdálkodásával elért megtakarításokból fedezte. Terveztük, de csak terv maradt az épületnek további – részben kétszintes –, bővítése az utca vonaláig.

7. Horváth Vera

¹³⁴Az úszó jég vastagságának locsolással való növelése, illetve az ehhez szükséges nagyobb vízmennyiség biztosítása céljából a vízvezetéki csőhálózatot már az előző években átépítettük. Az utcai közcsőből

kiágzó régi 25 mm-es alapvezeték helyett 50 mm-es vezeték került, beépítésre az épület déli sarka előtt levő locsoló csapig. Ezenkívül új vízvételi hely létesült ugyanilyen mérettel a Honvéd út felőli oldalon is. Ezek a munkák megkönnyítették a természetes jégpálya kezelését, gondozását, növekedett a korcsolyázó napok száma is.

A következő jégidény (1931–32) már karácsony előtt megindult. Korcsolyaegylet alakult, új jégpálya nyílt Kapuvárott, a meginduló jégsport fellendítéséhez a most már nagymúltú soproni egyesület február hónapban bemutató korcsolyázással járult hozzá. Sopronban február 14-én volt korcsolyaverseny. A kezdők versenyét Szabó Károly nyerte Berzsényi Barnabás előtt, a haladókat Reinecker János Conrád Kálmán és Conrád Pál előtt. Volt gyorskorcsolyázás kezdők részére és jégkorongmérkőzés is most már két helyi csapat között. Február 21-én nagyobb társaság rándult ki a befagyott Fertőre, melynek 40–60 cm vastag jégrétege jégvitorlázásra is alkalmas volt. A kirándulók egy csoportja a Halászkunyhótól indulva Rusztig, a másik Meggyesig korcsolyázott.

8. Horváth Vera

135A következő évadban 60 éves fennállásának megünneplésére készül az egyesület, ami azonban a kedvezőtlen gazdasági viszonyok miatt csak szerény keretek közt folyt le. 1933. január 29-én ismét nagy sikerrel szerepelt az egyesület Kapuvárott. Majd a beállott enyhébb időjárás és havazás inkább a sielőknek kedvezett, a korcsolyázóknak kevésbé.

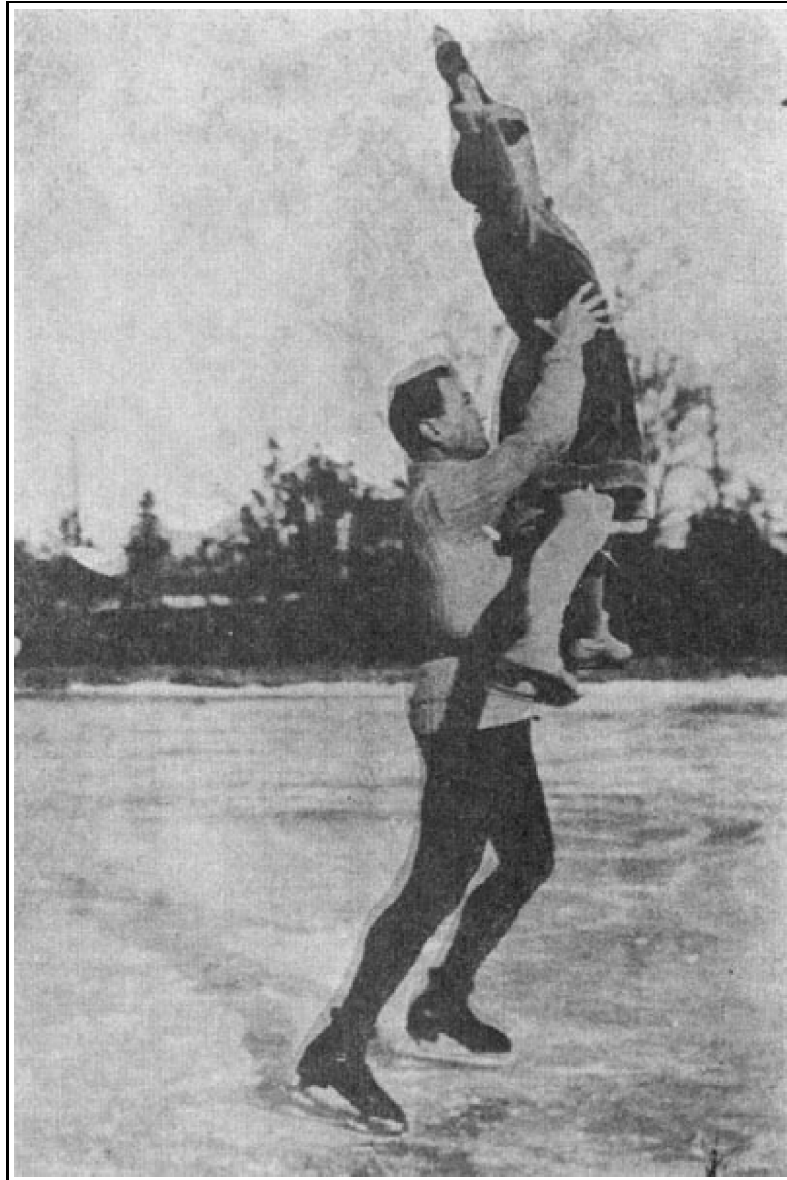

9. Horváth Vera és Takáts Gyula

Az 1933. dec. 6-i korai nyitás után már december 10-én a legkiválóbb bécsi műkorcsolyázók szerepeltek Sopronban és nagy közönség előtt mutatták be művészetüket, amelyről a városi mozi filmet is vett fel. A rendezés ekkor még Bősze József nevéhez fűződik, akit 1934. szeptember 29-én bekövetkezett korai halála szólított el az egyesületi tagok sorából. 10 évet meghaladó titkári munkásságával hatékonyan vett részt az egyesület ügyeinek intézésében. A Magyar Korcsolyázó Szövetség 25 éves fennállása alkalmából a soproni egyesület elnökét, Vághy Béla dr.-t, ezüstplakettel tüntette ki.²⁹⁽⁴⁰⁾ Az idény kezdeti sikerei, a részben szomorú, részben örvendetes személyi hírek tartoznak ennek az évnek a történetéhez.

136Nagyobb események nélküli a kisvetkező évad. A korcsolyázóknak szóló szokásos felhívás szerint a

kedvezményes bérletek dec. 15-ig válthatók ki, diákoknak 5,-, felnőtteknek 7,- pengős áron. Az újság szerint 1935. január 20-án a burgenlandi Nezsideren, a Fertő taván rendeztek nagy téli sportünnepélyt. Az idény végén a soproni Rákóczi intézet növendékei a budapesti városligeti műjégpályán rendezett versenyen 4 első helyezést értek el. [30\(41\)](#)

10. Emelés

Ebben az évben kellett újjáépíteni a mintegy 150 fm hosszú utcai kerítésnek 20 fm hosszú szakaszát, mivel a járda süllyedése folytán a bedőlés veszélye állott fenn.

1935 iskolai karácsonyi szünetében 3 reáliskolai tanuló Budapesten a Testnevelési Főiskola költségén műkorcsolyázó oktatásban részesült. Szabó Károly VIII. o. tanuló IV. osztályú érmet és a magyar

műkorcsolyázó címet nyerte.³¹⁽⁴²⁾

137 Az 1936–37-es idényben bővebben foglalkozik a napi sajtó a jég sport eseményeivel. A Csornai Sportegylet a telepén létesített, jégpálya mellé melegedőt épített. A Soproni Korcsolyázó Egylet statisztikája szerint az utolsó 5 évben 25 jégnap volt az átlag, a kedvezményes bérletek kiváltása tehát mindig kifizetődő volt. Ez az átlag aránylag alacsonynak mondható, ha összehasonlítjuk a Budapesti K. E. első 39 évének átlagával, amely (ugyancsak természetes jégpályán) 44 korcsolyázó nap volt. Több mint 50 éve a Thirring vaskereskedő család látja el az egylet pénztári tisztségét! Miután a tavaly leállított 26 éves orgona egy győri körhintás cég tulajdonába került, szerepét a jégpályán a most már korszerűbb „megafon zene” vette át.³²⁽⁴³⁾ Január 3-án Sopronban, 13-án Csornán kezdődött a korcsolya szezon, a Fertőn megjelennek az első magyar, Sopronban gyártott vitorlás szánok³³⁽⁴⁴⁾. Újsághirdetések szerint a korcsolyázók részére kirándulásokat rendeztek a Fertőre január 17-én és 24-én. Korcsolyázás közben történt balesetekről is olvashatunk híreket. A Soproni Torna Egylet papréti pályáján február 4-én jelmezes jégünnepélyt rendezett.

11. Csillag

1938. január 8-án és 9-én ismét a Budapesti Korcsolyázó Egylet tagjai szerepeltek Sopronban, azok a fiatal korcsolya-művészek, akik a későbbi 1939–1950 évek közti időszakban nyertek bajnokságot, név szerint: Király Ede, Európa bajnok, illetve párosban világbajnok; Botond Éva és Györgyi; Saáry Éva és Marika, magyar bajnokok; továbbá a Bass Erika–Barcza-Rotter Béla páros. **138**Magas színvonalú, 10 számból álló

műsoruk bemutatását nagy érdeklődéssel kísérte a város sportszerető közönsége.

A következő évadban az egyesület a nagyszerű nyári teniszbajnokságokhoz hasonlóan Sopron város korcsolyabajnokságainak a megrendezését vette tervbe³⁴⁽⁴⁵⁾, ami azonban valószínűleg az egyesület elnökének egyre súlyosabbá váló betegsége miatt elmaradt. Vághy Béla dr. 1839. január 20-án hosszabb szenvedés után elhunyt. Mint az egyesület elnöke 12 éven át végzett érdemes munkát, amit mindenkor a sport szeretetének, pártfogásának a szelleme hatott át. Utána Gallus Sándor dr., az egyesület alelnöke következett az elnöki tisztségben.

1939 karácsonyára tükörsima jég várta a fiatalságot. A tanulóifjúság igyekezett is a vakációt kihasználni és minden szabad idejét a jégpályán tölti³⁵⁽⁴⁶⁾. Az egyesület január 14-én délelőtt korcsolyaversenyt, délután 5 órakor pedig álarcos jelmezes jégünnepélyt rendezett kitűnő jégpályán, a szereplők nagy részvétele és a nézőközönség nagy érdeklődése mellett.

Az egyes versenyszámok eredményei voltak:

1. Ifjúsági gyorskorcsolyázás 10–13 évesek számára: 1. Tanai László
2. U. a. 14–16 évesek részére: 1. Horváth József
3. Férfiak gyorskorcsolyázása: 1. Madas András, 2. Conrád Tibor
4. Ifjúsági műverseny: 1. Pálovics Pál, 2. Péter Olivér
5. Férfiak műversenye: 1. Hauer Sándor, 2. Vécsei Vilmos, 3. Veczán József
6. Ifj. hölgy műverseny: 1. Kun Sári. 2. Lamprecht Katalin
7. Hölgyek műversenye: 1. Hartman Herta, 2. Madas Gabi.

A Soproni Hírlap 1940. március 2-i száma megjegyzi, hogy a soproni jégpályákon ilyen hosszan tartó korcsolyaidény – 1876 óta – még nem volt. Az utolsó napokban, a tetemes fenntartási költségek miatt, mindkét pályán 10 filléres pótgjegyet kellett szedni. A Bakter-pályán egyfolytában 63 jégnap volt. Ehhez hasonló csak az 1928–29. évi 62 napos idény volt. Mindkét idényre azonban nemcsak a tartós, kemény tél volt jellemző, hanem a rendkívüli havazások is, annyira, hogy emiatt a jégnapok a korcsolyázásra néha alkalmatlanok voltak. A két pályán a két hónapos korcsolyázási idény alatt hozzávetőlegesen 50 000 volt a korcsolyázók száma.

A következő télen 10–15 fokos hidegben már decemberben befagyott a Fertő, a Nagytómalom, Kistómalom és a Nagyszoda vize, megkezdődött a jégvágás. Ezzel egy sereg segédmunkás is némi keresethez jutott, közli az újság³⁶⁽⁴⁷⁾. 1941. január 19-én a Bakter-pályán jelmezes estet rendeztek.

Az év végén ismét korán fordult hidegre az időjárás. A jégpályák már decemberben megnyíltak, a hosszantartó 43 napos korcsolyázó idénynek csak a február második felében fél méter vastagságban hullott hó vetett véget a korcsolyázó bérletesek nagy bánatára³⁷⁽⁴⁸⁾. A Fertő osztrák területén történt halálos szerencsétlenségről olvasunk a Soproni Hírlap február 24-i számában. Akkoriban már rianások voltak a befagyott tó felszínén, ami halálos veszedelem az ember számára. Ilyen helyeken a nappal felolvadó jég éjjel hártyszerű kéreggel vonódik be. Egy Mosonbámfalván lakó sokgyermekes anya, miután gyermekeit este lefektette, korcsolyát kötött és nekiindult a sima jégtükörnek, hogy ¹³⁹Rusztón lakó szüleit meglátogassa. A túlsó partot azonban már nem érte el, a jég beszakadt alatta és az anya a vízben lelte a

12–13. Csoportos bemutató.

A hosszú tél után gyász érte az egyesületet is. Gallus Sándor dr., aki sokáig alelnöke, az utóbbi 3 évben pedig tevékeny elnöke volt az egyesületnek, 1942. április 26-án elhunyt. Munkásságát és még inkább az utána következő elnöknek, [140](#)Hárs György építészmérnöknek a munkásságát, valamint az egyesület működését is már a háborús események befolyásolták és nehezítették meg. Ezért elmaradnak a különböző rendezvények. Figyelemre méltó mégis és a soproni korcsolyázók jó hírnevét dicséri az a kitűnő eredmény amit a kereskedelmi iskola tanulója, Freyler József ért el: 1943 január havában első díjat nyert a Budapesten rendezett korcsolyázó tanfolyam befejeztével megtartott országos vidéki korcsolyázó bajnokságon.[39\(50\)](#)

1943–44 telén volt az utolsó korcsolyázó idény a Bakter-pályán. Marton János, a jégpálya agilis gondnoka, aki ekkor már 16 éve látta el nagy szorgalommal és hozzáértéssel a jégmesteri teendőket, nyilatkozik a „szezón”-ról. Az enyhe tél miatt csak február 20-án nyílt meg a pálya. Csökkent a bérlők száma a tavalyi 400-ról mintegy 300-ra. A pálya látogatottságát mégis növelte az a körülmény, hogy a Soproni Torna Egylet jégpályáján nyitásra sem került sor[40\(51\)](#).

Ezután következett az utolsó háborús tél, amelynek bénító hatása alatt Sopronban a jégpályák zárva maradtak. A Bakter-pályán volt ugyan jég, ez azonban vastag hótakaróval fedve kihasználatlanul, korcsolyázók nélkül pihente téli álmát. Pedig az újság szerint (SH 1945. II. 2.) nemcsak a soproni korcsolyázók, hanem neves országos híru korcsolyázó bajnokok is szívesen töltenének el egy-két órát ezzel az egészséges testedző sporttal. Itt vannak pl. a fővárosi korcsolyázó művészek közül a Saáry lányok, Éva és Marika. Nem akadtak meg azon, hogy nincs korcsolyapálya Sopronban. Maguk tisztították el a

Bakter-pálya jegéről egy kis darabon a sok havat és sima jégen minden nap ott korcsolyáztak, mutatták be művészetüket nem mások, hanem elsősorban a maguk szórakoztatására testedzés céljából.⁴¹⁽⁵²⁾

Ezen a télen Sopront a második világháború 9 légitámadása érte.⁴²⁽⁵³⁾ A vasút közelsége miatt a korcsolyapálya is állandó veszélyben forgott. A város első bombázása (1944. december 6-án) volt a legpusztítóbb, amely nemcsak a szomszédos Jacobi gyárban okozott nagyobb kárt, hanem megrongálta a korcsolyapálya épületét is. Ezért a jégmester családja az új toldaléképületbe költözött. A március havi bombázáskor találat érte a régi épület középső részét és a lakást. Ezután gazdátlanra vált a pálya, egyesek az őrizetlenül maradt romos épület használható anyagát kezdték elhordani és a soproniak egyik kedvelt, látványos és hangulatos sportlétesítménye a föld színével lett egyenlő⁴³⁽⁵⁴⁾.

A következő évek során az elődök nemes példáját követő áldozatkésztségre, társadalmi összefogás alapján történő újjáépítésre nem kerülhetett sor nemcsak azért, mivel az ehhez szükséges anyagi és erkölcsi erőforrások hiányoztak, hanem azért is, mivel ekkor már erre a területre az Agrártudományi Egyetem Erdőmérnöki Kara tartott igényt. Az ingatlan tulajdonjoga a 4457. sz. telekkönyvi betétből vagyonszállással 1951-ben Sopron város javára az 5578. sz. betétbe, majd 1952-ben a Magyar Állam javára a 12978. sz. betétben jegyeztetett át.

141 Az ingatlan – az 1912. évben végrehajtott telekrendezés utáni állapotnak megfelelően – az alábbi részletekből tevődött össze:

16772/2 hrsz., a megszünt bevezető útból hozzácsatolt terület	58 □öl
16773/1 hrsz., a régi pályából a területrendezés után megmaradt terület	1430 □öl
16775/1 hrsz., a Honvéd út felé eső hozzácsatolt terület	257 □öl
Összesen:	1745 □öl

14. Csoportkép Sopronban: Schneider Lipót, Storno, Horváth Vera, Varga Ferenc, Bősze Lajos

A nagymúltú egyesület, amely 73 évi fennállása alatt, az 1872–1945 közti években oly kiváló munkát végzett a korcsolyázó sport művelése és terjesztése terén, a tulajdonát képező sportlétesítmény elvesztése után elérkezett ahhoz a szomorú utolsó állomáshoz, amely számára a megszűnést jelentette.

6. De nem nekrológot akartunk írni, tekintsünk inkább a jövőbe. Mi történt a felszabadulás után? Hosszú esztendőkön át jégpálya nem volt Sopronban. 1959-ben 18 évi szünet után rendeztek ismét jégkarnevált az Ifjúság téri jégpályán. A városi TST kezdeményezésére ekkor 4 jégpálya fogadta a soproni ifjúságot. Ilyenek – de csak átmeneti jelleggel – voltak a Lenin körúton a jelenlegi ABC épület helyén, a megszűnt Kazinczy utcában, az ottani 1. sz. épület mögött levő területen és a SVSE Rákóczi sporttelepének teniszpályáin.⁴⁴⁽⁵⁵⁾ Ezenkívül itt-ott egyes iskolák udvarterén is rögtönöztek kisebb jégpályákat.

142A soproni korcsolyázók a jégkorongozásban értek el szép sikert, 1963-ban Budapesten megnyerték az első vidéki jégkorong bajnokságot Győr és Debrecen előtt. A tartósabb fejlődéshez azonban hiányoztak a szükséges létesítmények. Ismét csökkent a természetes jégpályák száma, jelenleg – szerény keretek között – Sopronban már csak az Ifjúság téri pálya áll a közönség rendelkezésére.

Ha az országos viszonylatban vizsgáljuk a sportág fejlődését és azt a nemzetközi színvonallal hasonlítjuk össze, ugyancsak bizonyos fokú lemaradás állapítható meg. Ennek magyarázata elsősorban abban

található, hogy kevés a rendelkezésre álló korszerű sportlétesítmény. A műjégpályáknak és ezek mellett ma már a fedett jégpalotáknak egyre növekvő száma jelzi a vezető nemzetek előretörő jég sportjának a fejlődését. Ezt igazolják a közeli szomszédok adatai is. Szlovákiában a következő városokban van műjégpálya (zárójelben a lakosság száma): Pozsony (Bratislava), ahol már a harmadik műjégpálya épül (284 000), Kassa (Kosice) (180 000), Zsolna (Zilina) (51 000), Besztercebánya (Banská Bystrica) (47 000), Nyitra (Nitra) (46 000), Eperjes (Presov) (45 000), Poprád (Poprad) (22 000), Nagytapolcsány (Topol'cany) (12 000), Szokolca (Skalica) (7 500)⁴⁵⁽⁵⁶⁾. A 9 város közül 7 kisebb, mint Sopron. Ausztriában 24 műjégpálya van. A felsorolást mellőzve csak a hozzánk legközelebb eső kettőt említjük meg: Bécsújhely (Wiener Neustadt) (34 000), Kismarton (Eisenstadt) (10 000).

A műjégpályák térhódításának a jelentőségét nemcsak a minőségi sport, hanem a tömegsport szempontjából is hangsúlyoznunk kell, mivel a megszakítás nélküli folyamatos idenyt ezek a pályák biztosítják. Külön kiemeljük a téli sportnak az egészség előmozdításában mutatkozó jelentőségét, hiszen kicsalja a szabadba, az éltető friss levegőre a szobába zárkózott embereket. Mindez azért vonatkozik elsősorban a műjégpályákra, mivel a szabadban való testedző mozgást, a tömegsportolást úgy a fiatalok, mint a felnőttek számára a nappali és világítás mellett az esti órákban is függetlenül az időjárástól éppen ezek a pályák teszik lehetővé.

E szempontok figyelembevételével a további fejlődést, a jövő kilátásait az alábbiak szerint állapíthatjuk meg.

A Soproni Korcsolyázó Egylet sportlétesítményének megszűnése, telkének beépítése után az idősebb nemzedék számára is bizonyára csak kellemes emléket jelent az egykori ívlámpák fényében tovasikló korcsolyázók vidám tömege, a versenyrendezvények, a bemutatkozó világbajnokok korcsolyaművészete, a jégkarneválok farsangi hangulata. A haladó hagyományokat szolgáló egyesület azonban nemcsak az emlékek megőrzésére figyelmeztet, hanem – a fejlődés jelenlegi rohanó időszakában – arra is kötelez, hogy a megszünt létesítménynek korszerű újjáépítését a sürgősen megoldandó feladatok közé soroljuk. A 700 éves Sopron, bár a felszabadulás utáni időszakban fejlődött, mindenképp érdemes és méltó arra, hogy elsősorban a természeti, földrajzi adottságainak, a régi értékek, a haladó hagyományok helyes felismerésének útján haladjon, ami a műemlékek ápolása, üdülési és idegenforgalmi berendezéseinek a fejlesztése mellett a téli szabadtéri sportolásnak és szórakozásnak otthont adó korszerű korcsolyapálya megvalósítását is kívánja. Nem térhetünk napirendre az egyesületnek és sportlétesítményének a megszűnése felett. Úgy gondoljuk, hogy az elmúlt évtized kényszerszünete után most már elérkezett a cselekvés ideje. Sopron visszaesésben levő jég sportja nemcsak egyszerűen kárpótlást kíván a háborús ¹⁴³események folytán bekövetkezett veszteségért, hanem fejlesztést is érdemel, amire az élenjáró országok egyre növekvő számú létesítménye mellett hazánk egyes városai is példát mutatnak.

Javaslatunk ezek után csak az lehet, hogy követni kell az előttünk álló példákat, el kell indítani Sopronban is a kezdeményezést a korszerű jég sport megteremtése érdekében, megszívlelve az egykori egyesület példamutatását: haladó szellemű működésével már 100 évvel ezelőtt szociális célokat szolgált, amikor a lakosság kulturális szükségleteinek, téli sportolási igényeinek a kielégítése érdekében városunkban a korcsolyázó sportot felkarolta és tömegsporttá fejlesztette.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Szájer József: A soproni alsófokú felekezeti iskolák államosításáért folyó harc emlékei (1945–1948)

Szájer József: A soproni alsófokú felekezeti iskolák államosításáért folyó harc emlékei (1945–1948)

„Ha a földreform jóvátétel volt az ezeréves földtelenség és robot után, a másik jóvátételről sem szabad megfeledkezni, az állami általános iskolákról, amelyek a műveltség lehetőségével nyújtanak kárpótlást a népnek.” Kemény Gábor

1. Az iskolavárosként emlegetett Sopron közoktatásügyét a felszabadulás előtt elsősorban az jellemezte, hogy ezt a fontos feladatot ún. történelmi jogon csaknem teljes egészében átengedte az egyháznak.

Ennek az átengedésnek a lényege elsősorban az irányításban és a népművelésben rejlő különleges hatalom élvezete volt az egyház számára, mert a város az egyházi iskolákat anyagilag segítette, de maga – az Erdei iskola kivételével – nem tartott fenn elemi iskolát.

Az 1940. évi adatok alapján a 11 népiskolát az egyházak irányították: 7 a római katolikus, 3 az evangélikus, 1 az izraelita felekezet irányításával működött. Jellemző volt az is, hogy az egyházak a népoktatást legfeljebb másodsorban tekintették magukénak, de az irányításon és a vallásos jellegű nevelésen keresztül kezükben tartották az ifjúságot.

A népoktatás ügyének felszabadulás előtti ilyen alakulásáért felelősség terheli nemcsak azokat az egyházakat, amelyek ezt az ügyet annak idején intézték, hanem a Sopron thj. város akkori vezetését is, mert egyrészt eltúrte ezt a helyzetet, másrészt nem élt az akkori törvény szerint is elsősorban a várost megillető iskolafenntartási joggal és így tevékenyen nem vett részt a népoktatásra hátrányos hibás gyakorlat megakadályozásában.¹⁽⁵⁷⁾

Sopron város 1945. április 1-én szabadult fel a fasiszta elnyomás alól. Az április 21-én megjelent „Új Sopron” c. demokratikus lap első számában reménykedve írta: „Lesz új, meg szebb Sopronunk, úrrá leszünk a nehézségeken. Új szellemet kell kialakítani minden közhivatalban, ... iskolában, egységben kell küzdenünk a szabad, független, demokratikus Magyarorszáért.”

¹⁴⁴A felszabadulás után az új életet kezdő dolgozó nép államára súlyos múltbeli örökségként nehezedett az iskolákat ért háborús károk sokasága. Sopron városban az iskolák 50%-a megrongálódott, romos állapotban volt. Az iskolák felszerelésének zöme tönkre ment, s tanítóink 40%-a hiányzott (katona volt, nyugatra távozott).

Iskoláink újjáépítésekor végzett munkáról pénzértékben adataink nincsenek, mert azt akkor senki sem tartotta számon; egy volt a lényeg, építeni és eltüntetni a nyomokat, hogy új nemzedékünk méltó helyen

kezdhesse meg a tanulást. Épület, felszerelés hiányában és a régi keretek között már 1945. május hó elején megindult az oktatás munkája Sopronban.²⁽⁵⁸⁾

Sopron város iskoláiban az egyház harca az ifjúság kézben tartásáért, az iskolák vallásos szellemének konzerválásáért a felszabadulás után folytatódott. Az általános iskolák létrejöttében a papok nagy veszélyt láttak. A katolikus püspöki értekezlet az általános iskolát „az új világ bálványának” nevezte.

Az „Új Sopron” 1946. augusztus 23-i számában olvasható Pánczél Ferenc tanügyi tanácsos cikke: „Az általános iskola az új magyar élet iskolája.” A sok-sok nehézség ellenére, nehéz politikai harcokon keresztül győzedelmeskedett az általános iskola. A nyolc osztályos általános iskola létrehozása olyan jelentős vívmány, melyet méltóan neveztek annak idején a „közoktatás földreform”-jának.

Sopron városban az 1945-ben megindult demokratikus átalakulás, a kibontakozó kulturális forradalom eredményeként, soha nem látott fejlődésnek indult az iskolai oktatás.

Az általános iskolák létrehozása után a felszabadulást követő időszak egyik legjelentősebb vívmánya a *közoktatás államosítása*, a mindenki számára nyitott iskolarendszer létrehozása volt.

Sopronban is sorra alakulnak meg azok a szervezetek, amelyek támogatják az egyházi iskolák államosítását, sürgetik a népnevelés, az általános tanulmányi színvonal emelésének szükségességét.

2. A nagy társadalmi és politikai változások után a Magyar Népköztársaság 1948 késő tavaszán új forradalmi feladathoz érkezett: az *iskolák államosításához*. A haladó erők az egységes állami oktatás megteremtésének elveiben és módszereiben közös álláspontra jutottak, s az országgyűlés a demokratikus pártok akaratát törvényre emelte. A felszabadult országban az iskola első alkalommal vált igazán társadalmi ügyé.

A „fordulat évében” az iskolák egységes állami rendszerének megteremtését két fontos körülmény indokolta:

1. A társadalom szükségleteinek megfelelően az egységes szocialista szellem, a szocialista nevelés egységes elveit meg kell valósítani valamennyi iskolában. Azokat a változásokat, amelyek a magyar társadalomban 1948-ban végbementek, szükségszerűen követnie kellett az iskolának is. Az épülő szocialista társadalom számára egyáltalán nem volt közömbös, hogy jövődó polgárai milyen szellemű nevelésben részesülnek. Ennek eldöntése 1948 tavaszán időszerű és érett feladat volt.

2. A magyar társadalom számára sorsdöntő kérdés volt, hogy a nép műveltsége gyorsabban emelkedjék, s az iskola minden polgára számára nyújtsa azokat a természettudományos és korszerű ismereteket, amelyeket az iskolai keretek biztosítanak. Az egységes tantervek és könyvek bevezetése és alkalmazása csak egységes állami rendszerű oktatásban volt lehetséges. Az iskolák felekezeti megosztottsága nem tette lehetővé, hogy korszerű új könyveket használjanak és az egységes művelődési anyag elsajátítását.³⁽⁵⁹⁾ Társadalmi rendszerünk demokratizálása, a műveltségi javak arányos elosztása, a dolgozó osztályok gyermekeinek magasabb színvonalú oktatása indokolta és szükségessé tette az iskolák államosítását. A demokratizmus eszméje azt kívánta, hogy egyenlő követelmények, s feltételek mellett tanuljon valamennyi gyermek.

¹⁴⁵1948-ban a helyi lapokban cikkek sorozata jelent meg az iskolák államosításával kapcsolatban. A Kommunista Párt irányításával harc indult az iskolák államosításáért. A nagyfokú országos küzdelem soproni eseményeit nagyszerűen tükrözik a „Sopron megye” c. napilap 1948. május-júniusi számainak

vezércikkei, továbbá az irattári, levéltári és az iskoláknál található dokumentumok és anyagok. A „Sopron megye” c. napilap 1948. május 1-i számában a következő cikket találjuk:

„*Helyeseljük a kormány valamennyi intézkedését.* Sopron város 150 pedagógusa a népi demokrácia mellett. A soproni pedagógusok nyilatkozatot juttattak el a laphoz. A nyilatkozat többek között az alábbiakat tartalmazza: A munka ünnepén, mikor minden magyar dolgozó 1948 centenáriumának szellemében hitet tesz az országot építő népi demokrácia mellett, mi, soproni nevelők is kijelentjük, hogy dolgozókként kívánunk tevőlegesen résztvenni a munkássággal és a parasztsággal együtt a magyar népi demokrácia felépítésében. A haladó értelmiség táborában azon az úton akarunk járni, amelynek célja, hogy az ország a magyar népé legyen. Helyeselve a haladás útján eddig tett intézkedéseket – a földbirtokreformot, a bankok államosítását, a termelő tőkének a nép kezébe történő adását – kívánatosnak tartjuk az egyházak és az állam közötti mielőbbi megbékülés érdekében a függő kérdések rendezését, az iskolák állami kézbe való vételét. Támogatjuk a kormány minden olyan lépését, amely a múlt osztályellentétének felszámolására, az ország szabadságának és függetlenségének biztosítására irányul. Tudjuk, hogy a népi demokrácia jövője az ifjúság vállán nyugszik. Ezért szükségesnek véljük, hogy a népi demokrácia szelleme egész nevelési rendszerünket áthassa. Az ezt célzó nevelői munkához pedagógus lélekkel ajánljuk fel közreműködésünket.” Városunk haladó gondolkodású dolgozói örömmel üdvözölték ezt a nyilatkozatot, amely megmutatta, hogy vannak Sopron városban is demokratikus gondolkodású pedagógusok. A nyilatkozat aláírói között szerepelnek állami és felekezeti iskolai tanítók és tanárok egyaránt. A nyilatkozatot a szakszervezet körözte az iskolák között, melyet 150, Sopron iskoláiban tanító pedagógus írt alá. Ez a nyilatkozat egyben 150 soproni pedagógus hitvallása volt a népi demokrácia mellett és kifejezte a jövőbe vetett bizalmat. Sopron városban ez volt az egyik nagybzmérvű megnyilvánulás, hol pedagógusaink nyíltan vetették fel az iskolák államosításának kérdését.

1948. május 12-én nagygyűlést tartottak a város pedagógusai. A gyűlésen felolvasták azt a levelet, amelyben Mindszenty hercegprímás arról intézkedik, hogy a szakszervezetben ne jelenhessenek meg az egyházi iskolák tanítói. A gyűlésen résztvevő tanítók az állampolgári jogaik korlátozását vélik felismerni Mindszenty intézkedésében. Több tanító felszólalt annak érdekében, hogy határozati javaslatban követeljék a felekezeti iskolák államosítását.

A nagygyűlésen 42 római katolikus egyház tanító is részt vett, ennek ellenére senki sem ellenezte az egyházi iskolák államosításáról szóló határozati javaslatot.⁴⁽⁶⁰⁾

1948. május 20-án a MNDSZ I. városi konferenciáján a katolikus hívők nagy többsége lelkesen üdvözölte a felekezeti iskolák államosítását. Az MNDSZ I. városi konferenciája a város demokratikusan gondolkodó társadalmának seregszemléje volt. Az értekezleten a számos felszólalás közül kiemelkedő jelentőségű volt az egyik demokratikusan gondolkodó pedagógus felszólalása, aki a soproni pedagógustársadalom nevében üdvözölte a konferenciát és hatásos beszédében mutatott rá a demokratikus nevelés fontos szempontjára. Majd felolvasott egy táviratot, amelyben a konferencia üdvözlését küldi Ortutay Gyula kultuszminiszternek, aki a felekezeti iskolák államosításának gondolatát a demokrácia érdekében szilárdan viszi előre. A konferencia nagy lelkesedéssel, egyhangúlag tette magáévá a javaslatot.

A pedagógusok mellett a szülők többsége is az iskolák államosítása mellett foglalt állást, kifejezve a széles tömegek óhaját.

Az MNDSZ I. kongresszusán az iskolák államosításával kapcsolatosan egy felvilágosító röplapot osztottak szét a résztvevők között, mely fontos felvilágosításokat tartalmazott: [146](#),... az államosítás lehetővé teszi

újabb 2600 népiskolának általános iskolává fejlesztését ..... Az államosítás után egyre inkább rendbehozott, újjáépült, vagy újonnan épített, világos, egészséges tantermekben, iskolákban folyik majd a tanítás ... .. Az állami iskola ingyenes tanulásban részesíti a tanulókat ..... Az államosítás jelenti a magasszínvonalú állami és demokratikus könyvek kiadását olcsó áron ...”⁵⁽⁶¹⁾ Az egyházi iskolák államosítása fokozatosan a közvélemény általános követelésévé vált.

1948. május 25-én a „Sopron megye” c. napilapban olvasható: „A Soproni Technikusok Köre az iskolák államosítása mellett. A MEFEG STK-ének választmánya f. hó 21-én tartott ülésén foglalkozott az egyházi iskolák államosításának kérdésével. Teljes mértékben átértékelte és kiértékelte az államosítás szükségességét és a demokratikus nevelés szempontjából fontosságát. Ebben látta biztosítva a népnevelés és az általános tanulmányi színvonal emelésének előfeltételét, egységesen állást foglalt az államosítás mellett.”

1948. május 21-én Sopronbánfalva is hallatta szavát az iskolák államosítása mellet. A község Nemzeti Bizottsága és a községi képviselő testület 2400 ipari munkás, paraszt és értelmiségi lakos nevében foglalt állást az iskolák államosítása mellett, hogy ezzel az ifjúság egységes demokratikus nevelése megvalósítható legyen. A határozat minden tekintetben helyesli a kormány egyházi és iskolapolitikáját és felkéri a demokratikus kormányt és a kultuszminisztert, hogy az iskolák államosítását, Sopron városban és egész országunkban azonnali hatállyal valósítsa meg.⁶⁽⁶²⁾

1948. május 27-én a „Sopron megye” c. lap írta: „*A nevelők elsőrendű érdeke a felekezeti iskolák államosítása. Megszabadulnak az iskolaszék zsarnokoskodása alól.* Az egyházi iskolák rendszere és további fenntartása a tanítóság és általában a nevelők számára jelent elviselhetetlen helyzetet, elsősorban megélhetés tekintetében. Köztudomású, hogy mint az állami iskolák pedagógusainak, úgy az egyháziaknak is az állam folyósítja a fizetéseket. Amíg azonban az állami tanerők havonta pontosan és rendszeresen kapják illetményeiket, az egyházi nevelők illetményeit az iskolaszék elnöke – legtöbb esetben a plébános – veszi kézhez és vámolja meg sokszor igen alaposan. Ez a helyzet elviselhetetlen megalázást jelent a tanítóknak. Semmiféle érvelés sem állhatja meg helyét az iskolák államosításával szemben, és a három érdekelt; a közművelés ügye, a tanulók érdekei, nem kisebb mértékben a tanítóság érdekei parancsolóan írják elő demokráciánk számára, mint a következő egyik legfontosabb lépést, az iskolák államosítását.”

1948. május 29-én a soproni fiatalok levelet írtak Ortutay Gyula kultuszminiszternek: „Ifjúságunk demokratikus nevelésének biztosítása érdekében elengedhetetlenül fontosnak tartjuk az egyházi iskolák államosítását. Mi soproni fiatalok tudjuk, hogy e nélkül nem biztosítható a magyar ifjúság nevelési színvonalának hathatós emelése. Miénk a föld, miénk a gyár, legyen miénk a demokratikus nevelés döntő bázisa: az iskola is.”⁷⁽⁶³⁾

Sopronban a demokratikus pártok is egységesen helyeselték az iskolák államosítását. Ezt a demokratikus pártok által kiadott felhívás is tükrözi:

„Mit jelent tehát az iskolák államosítása?

- Az iskola minden fokozatának az általános iskolától, a főiskoláig a jövő nemzedék demokratikus szellemű és munkára való nevelését kell szolgálnia.
- Az államosítás lehetővé teszi a népiskolák általános iskolává fejlesztését, magasabb képzettséget nyújtó, korszerű színvonalon álló iskolatípusban.
- Ingyenes oktatás, demokratikus szellemű, korszerű tankönyveket biztosít az ifjúság részére.
- Az államosítás után rendbehozott, újjáépített, vagy újonnan épített tiszta, világos iskolákban folyik

majd a tanítás.

147– Az államosítás jelenti még azt, hogy a pedagógusok szabad emberek lesznek. Minden felekezeti pedagógus állami státusba kerül.”⁸⁽⁶⁴⁾

Sopron város törvényhatósági bizottságának 1948. évi május 31-i rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyvéből a következő sorokat idézem: „Köztudomású, hogy a kormányzat napirendre tűzte a felekezeti iskolák államosításának kérdését. Előre látható volt, hogy az egyházi körök az államosítás elé akadályokat gördítenek. Az egyház ellenállása arra késztetett bennünket, hogy a th. bizottság is állást foglaljon a felekezeti iskolák államosítása mellett. Éppen ezért a közgyűlés nyílt színe elé hoztuk az államosítás kérdését, és hogy ebben az ügyben egységes álláspontot foglaljunk el. Megnyilatkozásunk és határozathozatalunk jótékony hatással lesz a tájékozatlan közönség felvilágosítására. A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy e kérdés körül nem egész tiszta eszközökkel folyik a másik oldal részéről a harc. A demokratikus pártok a th. bizottságon keresztül is módot találnak arra, hogy álláspontjukat e kérdésben leszögezzék. Tudomást kell szereznie a város közönségének arról, hogy a törvényhatósági bizottság megfontolás után hozta napirendre a kérdést, és hogy e kérdés megoldásánál semmiféle más szempont nem vezetett, mint népünk jól felfogott érdeke, a dolgozók felemelkedésének elősegítése. A felekezeti iskolák államosítására nemcsak pénzügyi okokból van szükség, hanem azért is, hogy egységes szellemű tankönyvekkel és haladó szellemű nevelőkkel végeztethessék az oktatás igen fontos munkáját. Kérem a th. bizottságot, hogy mondja ki határozatilag, hogy a felekezeti iskolák államosítását időszerűnek és szükségesnek tartja. Az elnöklő főispán felteszi a kérdést, hogy a th. bizottság az előterjesztett javaslatot elfogadja-e. A th. bizottság a javaslatot egyhangúlag magáévá tette.”⁹⁽⁶⁵⁾

1948. június 1-én a soproni nyomdászok szakszervezeti gyűlésükön foglaltak állást az iskolák államosítása mellett: „Meggyőződésünk, hogy a demokrácia jövője kerül veszélybe, ha az ifjúság nevelését nem az állam veszi kezébe” – tartalmazza többek között a miniszterelnökhöz intézett távirat.¹⁰⁽⁶⁶⁾

1948. június 6-án Sopron város összes felekezeti és állami iskoláinak diákankétja egyhangúlag foglalt állást az iskolák államosítása mellett.¹¹⁽⁶⁷⁾ Sopron város pedagógusai, közeleti vezetői is nyilatkoztak az iskolák államosítása mellett. Augusztinovitz Elemér gimnáziumi tanár: „Az újjáépítés eddigi eredményei is megmutatták, hogy a kormányzatunknak alaposan megfontolt elgondolásai vannak és ereje is, azok keresztülvitelére. Az iskolák államosítására vonatkozó elgondolások biztosítják a szabad vallásgyakorlást és a történelmi felekezeti iskolák tradícióit. Ilyen értelemben a kormány tervei megértésünkkel találkoznak. Ez az új iskolapolitika az egységes nemzeti művelődés eszményeit állította programjának tengelyébe, ezért bontotta le a régi középiskolát és állítja helyére az általános iskolát. Az egységes általános iskola, egységes tankönyv, tanterv után, csak az állam által vezetett iskola következhetik.”¹²⁽⁶⁸⁾ Kövesi Antal egyetemi tanár: „A gondolat helyes és megvalósítható. Sokat lendíthet az ifjúság során. Pártunk és Pedagógus Szakszervezetünk igenlő véleményéhez csatlakozom én is, a fejlődés gyorsabb menete érdekében.”¹³⁽⁶⁹⁾

3. Az iskolák államosításával kapcsolatos szervezkedéseket és állásfoglalásokat nem nézte jó szemmel a klérus által irányított, megbúvó reakció. Igaz, a vérszegény, de annál szemtelenebb, fasisztaízű provokáló tüntetés a háttérben megbújt szervezők és értelmi szerzők számára nem várt következménnyel járt.

Sopron város törvényhatósági bizottságának 1948. évi június hó 9-én Fábján Lajos polgármester elnöklésével megtartott rendes közgyűlésén felszólalt Radó Ferenc bizottsági tag: A város békéjét és nyugalomát tegnapelőtt este egy szokatlan esemény **148**igyekezett megzavarni. Fiatal diákok, diáklányok és főleg asszonyok felelőtlen bujtogatók aknamunkája révén végigvonultak a városon, s végül olyan jelenségekre került sor, amely sajnálatos, amely a 3 éves tervet, a termelés folyamatos munkáját –

megismétlődő esetben – veszélyeztetné. Épp ezért a Függetlenségi Frontba tömörült pártok nevében a legerélyesebb tiltakozását jelenti be, s az illetékes hatóságokat kéri, hogy hasonló eseményeket már a csírájában elfojtani szíveskedjenek.¹⁴⁽⁷⁰⁾

A fasisztaizű provokáló megmozdulás hatására 1948. június 11-én 15 000 főnyi tömeg tett hitet Sopronban a demokrácia, a felekezeti iskolák államosítása mellett. Városunk dolgozó rétegeinek hangulata már az első órákban is félreérthetetlenül szembefordult a békés termelést, a város nyugalma és a demokratikus haladást zavarni próbálkozókkal. Ez a demonstráció az elvakultakat is meggyőzte. Az Előkapu előtti tágas térségben 15 000 dolgozó gyűlt össze transzparenszekkel és zászlókkal felszerelve. A postások feje fölött tábla imbolygott: „Követeljük az iskolák államosítását!” A SOTEX üzem feliratai közül szembetűnt: „Miénk a föld, miénk a gyár, legyen miénk az iskola is!” A tömeg, mint egy hatalmas folyam áramlott a Várkerületen át a Petőfi térre.

Nógrádi Sándor államtitkár beszédével kezdetét vette a Sopronban még soha nem tapasztalt lelkes hangulatú tiltakozó népgyűlés. Nógrádi elvtárs kifejtette azt, hogy itt Sopronban a gyermekeket vonultatták fel az iskolák államosítása ellen, míg az értelmi szerzők valahol háttérben húzódtak meg: de hiábavaló minden törekvésük. A magyar dolgozók nem akarják, hogy halálos ellenségeik neveljék gyermekeinket. „Próbára teszem a soproni dolgozókat – mondta –: Az, aki az iskolák államosítása mellett foglal állást, emelje fel az öklét.” Egy pillanat alatt lendültek magasra a karok ezrei, s a felemelt öklök nemcsak az állásfoglalást, hanem azt is megmutatták, hogy készek lesújtani azokra, akik a demokrácia vívmányai ellen törnek. A tömeg hangos szóval követelte az iskolák államosítását.¹⁵⁽⁷¹⁾

Sopron polgármestere 1948. június 10-én hivatalosan jelentette a belügyminiszternek, hogy 405 városi alkalmazott foglalt állást a felekezeti iskolák államosítása mellett. Június 10-én a polgármester összehívta a plébániák, szerzetesrendek vezetőit, a felekezeti iskolák igazgatóit és a megjelenteket kérte, kövessenek el mindent, hogy az iskolákban szűnjék meg az izgatás, s a papok a szószéken csak Isten igéjét hirdessék és tartózkodjanak minden demokráciaellenes megnyilvánulástól.

Az egyháziak megjelent képviselői a plébánosok és a szerzetesrendek vezetői elítélték a hétfői reakciós tüntetést és ígéretet tettek arra, hogy hasonló sajnálatos esemény többet nem fordul elő.¹⁶⁽⁷²⁾

4. 1948. június 12-én a minisztertanács elfogadta az egyházi iskolák államosításáról szóló törvényjavaslatot, az országgyűlés pedig 30 évvel ezelőtt, 1948. június 16-án tárgyalta azt. A parlamenti vitában szenvedéllyel csaptak össze a vélemények, de végül a javaslat mellett szölok elvei és emelkedett szempontjai győztek. Az országgyűlés megszavazta az 1948. évi XXXIII. törvénycikket, a nem állami iskolák állami tulajdonba vételét.

A törvénycikk jóváhagyásával eldőlt a magyar oktatásügy történetének száz éves nagy küzdelme. Az iskola az állam tulajdona lett, megnyílt a lehetőség a magyar nép kulturális felemelkedése előtt.

Alighogy az országgyűlés elfogadta a felekezeti iskolák államosításáról szóló törvényjavaslatot, máris megkezdődött a lázas munka a törvény végrehajtására. Sopronban megkezdtek az iskolák vagyona leltározását, s az addigi felekezeti pedagógusok már állami megbízással vezetik iskoláikat és megkezdtek a felekezeti iskolák nevelőinek státusba vételét. Ahol pap volt az igazgató, ott a rangidős tanító vette át a vezetést.

¹⁴⁹Sopronban egy időben hajtották végre az iskolák államosítását, a Szent Orsolya-rend, az Isteni Megváltó Leányai iskoláit és az Evangélikus Tanítóképző gyakorlóiskoláit is. Az államosításhoz a

tanügyi hatóságok is megadnak minden segítséget.

Sopron vármegye tanfelügyelője 1810/1948. t. f. sz. első rendeletében demokratikusan gondolkodó tanítókat bízott meg az iskolák vezetésével.

A rendelkezés megjelölte az államosítással kapcsolatos intézkedéseket is.¹⁷⁽⁷³⁾ Megnyugtatta a nevelőket is alkalmazásukat illetően: „Az eddigi hitfelekezeti szolgálatban álló tanerők állami tanítói kinevezése már folyamatban van.”¹⁸⁽⁷⁴⁾

Az 1948. július 2-i rendelet utasítja az iskolák igazgatóját: 1. A nevelők nyilatkozzanak arról, hogy állami tanítói minősítésüket elfogadják-e; 2. Esküt a volt felekezeti tanítóknak nem kell tenniük; 3. Minden olyan ingatlan vagyont, amely rendeltetészerűen az iskola céljára szolgál, az állam használatába át kell venni.”¹⁹⁽⁷⁵⁾

Egy a tanfelügyelő által jún. 17-én kiadott, már az általános iskola igazgatójának címzett irat megfelelő utasításokat adott az új iskolavezetőknek. Ennek értelmében a mellékelten csatolt rendelet szerint tartoztak az államosított iskola vezetését azonnal átvenni, az iskolai vagyontárgyak biztonságáról, épségéről, és megőrzéséről gondoskodni. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium az államosított iskolák dologi szükségleteinek fedezésére iskolánként 100 Ft-ot utal ki. Sürgősen meg kellett állapítani azt is, milyen helyreállítási munkálatok elvégzésére van szükség, mekkora összeget igényelne a helyreállítás. Kossuth-címer alkalmazásával az iskola pecsétje is megrendelhető.²⁰⁽⁷⁶⁾

Jún. 21-én tizenkét nevelő kapott megbízást Sopronban az iskolák vezetésére. Városunkban 120 pedagógus került állami státusba. Mindenki örömmel fogadta az új kinevezéseket, kivéve a szerzeteseket. Közülük kb. 30 szerzetes, apáca nem fogadta el a kinevezést.²¹⁽⁷⁷⁾

1948. július 5-én a polgármester jelentette a belügyminiszternek, Sopron városban az iskolák államosításával kapcsolatban kiadott utasításokat az arra kijelöltek helyesen hajtották végre. Jórészen az ő munkájuknak köszönhető, hogy a dolgozó nép hangulata a még mindig jelentős reakciós uszítások ellenére is megnyugodott és békés termelő munka folytatódik.²²⁽⁷⁸⁾

Az 1948. XXXIII. t. c. végrehajtása tárgyban kiadott 8000/948. VKM. sz. rendelet 3. §-ában foglalt rendelkezés szerint az állam által átvett iskolákat haladéktalanul el kellett látni olyan felirattal, amely az iskola állami jellegét tünteti fel. Mivel az újonnan államosított iskolák még nem rendelkeztek költségvetési kerettel és a felekezeti iskolák anyagi fenntartója általában a politikai község volt, a tanfelügyelő júl. 26-án felkérte a polgármestert, intézkedjék a soproni volt hitfelekezeti általános iskolák addigi feliratainak saját háztartási költségvetés terhére történő mielőbbi eltávolítása iránt.²³⁽⁷⁹⁾

1948. július 27-én, az államosítás végrehajtása után Sümeghy József sopronbánfalvi igazgató-tanító már így nyilatkozott: „Aki most kijön ide hozzánk, azt látja, hogy éppen átmeszelik a római katolikus iskola felírást, s csak az „iskola” szó fekete betűi maradnak a falon. Húsz év óta küzdöttem egy új iskolatípusért. Az általános iskola sajátos magyar helyzetből, sajátos magyar fejlődésből szükségszerűen nőtt ki. Az eddigi iskolarendszerünk zsákutcába torkollott, ez most teljesen megszűnt. A jövő tanítói, már mint tanárok lépik át az államosított iskolák küszöbét.”²⁴⁽⁸⁰⁾

5. Az iskolák államosítása után városszerte lázas ütemben folytak az iskolák helyreállítási munkálatai, hogy az őszi tanév kezdetekor már mindenütt egészséges, frissen meszelt és átalakított iskolák várják a gyermekeinket.

150 1948. augusztus 15-én megállapították az általános iskolák körzeti beosztását. A körzetek kialakításával kívánták a régi, ún. „úri” iskolák megszüntetését elérni:

- I. sz. Állami Általános Fiúiskola (Petőfi tér). Igazgató: Mihalovics János.
- II. sz. Állami Általános Fiúiskola (Halász utca). Igazgató: Csoknyai Lipót.
- III. sz. Állami Általános Fiúiskola (Kurucdomb). Igazgató: Felkay Sándor.
- IV. sz. Állami Általános Fiúiskola (Ferenczi J. utca). Igazgató: Dr. Kőműves Géza.
- I. sz. Állami Általános Leányiskola (Színház utca). Igazgató: Kovács Margit.
- II. sz. Állami Általános Leányiskola (Mátyás király utca). Igazgató: Satory Vilmos.
- III. sz. Állami Általános Leányiskola (Orsolya tér). Igazgató: Lackner Kálmánné.
- IV. sz. Állami Általános Leányiskola (Deák tér). Igazgató: Eleméri Lujza.

A körzetek betartását kötelezővé tették.²⁵⁽⁸¹⁾

1948. augusztus 24-én Sopron polgármestere rendelkezést adott ki az iskolaakció-bizottság megalakítására. Ugyanis az iskolaszék megszűnésével szükségessé vált az ellátatlanul maradt iskolaszéki teendők ellátására bizottság szervezése. Felkérte ezért a pártokat, a tanfelügyelőséget, a Szakszervezeti Tanács Sopron megyei titkárságát, az általános iskolákat, hogy a bizottságba küldendő képviselőjüket 1948. augusztus 30-ig jelentsék be.²⁶⁽⁸²⁾ A bizottság 1948. szeptember 2-vel megkezdte munkáját.

Az iskolaakció-bizottság első dolga volt felmérni városunk iskoláinak helyzetét. A soproni általános iskolák felszereltségében olyan mértékű hiányok voltak, melyek jóformán lehetetlenné tették az előirányzott oktatást. Az asztalok és padok kérdése valahogyan megoldható volt, az oktatási felszerelési tárgyak beszerzésére nem volt fedezet. A hiányzó oktatási felszerelések beszerzésére a bizottság javasolta, hogy indítsanak erre a célra a városban gyűjtési akciókat, szervezzenek bálakat és a bevételt fordítsák szemléltető eszközök beszerzésére. Sopron városban bárminemű rendezésre csak akkor kerüljön sor, adjanak ki engedélyt, ha a teljes tiszta jövedelmet az iskolák felszerelésére engedik át. Tekintettel Sopron különleges helyzetére (ti. itt túlsúlyban általános iskolává még nem alakult felekezeti iskolák voltak) a kormánytól sürgős segílyt kért.²⁷⁽⁸³⁾

Az államosított iskolák életében számottevő segítséget jelent az a tény, hogy az új oktatási intézmények megfelelő tankönyveket adhatnak nevelőink és tanulóink kezébe. A megyei sajtó tág teret szentelt e kérdésnek.²⁸⁽⁸⁴⁾

A tanítás rendben megkezdődött az állami általános iskoláinkban. 3704 tanköteles tanuló iratkozott be a kijelölt körzet szerinti iskolákba. Csupán 14-en mulasztották el a beiratkozást, akiket hivatalból írtak be.

Iskolánkénti tanulólétszám és tanulócsoport megoszlása a következőkben alakult ki:

Iskola:	tanulók száma	tanulócsoportok száma
I. sz. Fiú	495 tanuló	13
II. sz. Fiú	478	12
III. sz. Fiú	370	10
IV. sz. Fiú	360	8

I. sz. Leány	470	12
II. sz. Leány	332	8
III. sz. Leány	502	12
IV. sz. Leány	378	8
Gyakorló isk.	210	8

Az iskolák államosításának a törvénye a rá következő évek során bebizonyította, hogy a magyar művelődésügy, oktatási rendszerünk minőségi változását jelentette.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK

---

151 KISEBB KÖZLEMÉNYEK

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Simonffy Emil: Még egyszer Horváth Zoltán könyvéről

Simonffy Emil: Még egyszer Horváth Zoltán könyvéről

(Megjegyzések Vörös Károly recenziójához)

Vörös Károly tartalmas ismertetése (SSz. 1977, 377–379) méltán emelte ki Horváth Zoltán munkájának (A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében. Budapest, 1976) jelentőségét és értékét. Rámutatott arra, hogy a szerző által feltárt adatok bepillantást engednek a jobbágysors mechanizmusába, ezt egy viszonylag nagy területen teszik meg, sokoldalú felhasználását teszik lehetővé és „ábrázolásának megyei teljességénél fogva lehetőséget nyújt adatainak és tanulságainak immár országos szempontú kutatásokba való beépítésére is.” Vörös Károly igen helyesen mutatott rá arra, hogy a szerző munkája mintát szolgáltat, és „nagyon kívánatos lenne, ha minél több levéltár kezdene hozzá anyagának hasonló módszerű közrebocsátásához”.

Két kérdéscsoport felvetése azonban szükségessé teszi – véleményünk szerint – a további taglalást, és Vörös Károly nézeteivel való bizonyos konfrontálást.

Vörös Károly recenziójának elején a helytörténeti publikációk alapvető műfaji problémájára mutat rá. Amit ő itt a heterogén, mozaikszerű elemekből összerakott munka sajátosságaként jellemez, az valójában a helytörténeti kiadványok túlnyomó többségét jellemzi. Szinte valamennyire áll az a megjegyzés, hogy átmenet a forrásközlés, az adattár és a történeti monográfia között. Vonatkozik ez egy-egy város vagy község történetéről készült „monográfiákra” vagy „tanulmány kötetekre”, legfeljebb a „tanulmányok” keretében van elrejtve az adattár és a forrásközlés. Hasonló átmeneti jelleg tapasztalható Veszprém megye Helytörténeti Lexikona (írta: Ila Bálint–Kovacsics József. Budapest, 1964) vagy Soós Imre: Heves megye községei 1867-ig (Eger, 1975) című munkáknál is. Az előbbi mintájára készül Vas, Zala és Fejér megyék helytörténeti lexikona. Mindezekben községenként keveredik a történeti feldolgozás az egyszerű

adatközléssel és esetleges forráspublikációval. Ami véleményünk szerint semmit sem von le a munkák értékéből, csak rámutat azokra a módszertani nehézségekre, amelyekkel a helytörténeti vagy regionális kutatásoknak meg kell küzdeniök. Mert egy helysége vagy egy területre a források különböző bősége áll rendelkezésre, és a források feltárásának szintje is különböző. Ezzel a nehézséggel találkozott Horváth Zoltán is, és más módon – véleményünk szerint helyesebb és járhatóbb úton – próbálta azt megoldani. A szerző nem kívánt olyan témákkal foglalkozni, amelyek már korábban kitűnő feldolgozást nyertek (Soós Imre, Jenny Ilona munkái), a téma minden oldalú monografikus feldolgozására viszont jelenlegi ismereteink alapján még korai lett volna törekedni. A szerző által választott módszer: a különböző jellegű részek elválasztása, a statisztikai részben a községsoros adatközlés, véleményem szerint sokkal szerencsésebb és jobb megoldás, mint a helytörténeti lexikonok községenként szétszórt adatközlései. Ez a közlési mód felhívja a figyelmet arra, hogy a feldolgozás során ne csak az egyes helységeket, hanem a nagyobb tájegységeket is figyelembe vegyük. A táblázatokhoz fűzött bevezetésben viszont Horváth Zoltán helyesen mutat rá az egyes adatsorok felhasználási lehetőségeire és forrásaira. Azt csak a konkrét forráslehetőségek ismeretében lehet eldönteni, hogy a szerző által kiválasztott elemek-e a jobbágyvilág alkonyának valóban „legjellemzőbb, legjellegzetesebb tényezői”, mert például hiába várnánk el a szerzőtől, hogy Sopron megye XIX. század közepi paraszti földbirtok-megoszlását bemutassa, amikor ennek forrásai (az úrbéri birtokkönyvek) néhány kivételtől eltekintve elpusztultak. Így konkrét forráslehetőségek azok, amelyekből válogatni lehet.

Ugyanakkor csak méltányolni lehet a szerzőnek azt a törekvését, hogy lehetőleg olyan adatsorok közlésére vállalkozott, amelyek nem egyedi Sopron megyei felvételek [152](#)eredményei, hanem az ország más területén is kisebb-nagyobb mértékben megtalálhatók a forrásai, és így összehasonlítási lehetőséget is adnak. Külön érdemének tekintem, hogy részletesen foglalkozott a községek pecsétjeivel. A pecséttan művelése a magyar történettudománynak jelenleg eléggé elhanyagolt része, Horváth Zoltán úttörő munkát végzett ezen a téren. Ez nem elszigetelt, öncélú feladat, jó képet ad a községi közigazgatás fejlődéséről, változásáról, adatokat nyújt a községek életéhez parasztságunk egyik nagy sorsfordulója időszakában. [1\(85\)](#) Hasonlóképpen jó bepillantást adnak a korabeli falu mindennapi életébe a közölt községi rendtartások is.

Magam részéről tehát módszertanilag helyesebbnek, példamutatóbbnak tartom Horváth Zoltán kezdeményezését, amikor adatsorait nem szakította szét. Talán a történeti gyakorlatban kialakult szokások gátolták meg abban, hogy nem merete az „adattár” jelölést alkalmazni mint ezt a nyelvészek már régebben teszik és a legutóbbi év történeti irodalmában is előfordult.

Sopron megye úrbéri peres iratai elpusztultak (ez teszi különösen értékké Soós Imre felszabadulás előtti munkáját), így többé a jobbágyfelszabadítás végrehajtásának problematikáját Sopron megye egészére vizsgálni nem lehet. Egy lehetőség maradt a továbblépésre: a földesúri és a községi levéltárakban fennmaradt töredékek alapján elvégezni a részletkutatásokat. Ezt teszi Horváth Zoltán is, amikor Sopron város úrbéres falvaiban vizsgálja meg a jobbágyfelszabadítás végrehajtását. A jobbágyfelszabadítás országos problematikájának egész sajátos helyzetét veszi itt elemzés alá: tudtommal történetírásunkban először vizsgálja azt a kérdést, hogy egy szabad királyi város, amely a polgári átalakulás hivatott hordozója volt a polgári forradalom időszakában és az azt követő években, hogyan viszonyult volt jobbágyaihoz. Ez az összefüggés a tanulmányt kiemeli a pusztán helytörténeti jelentőségéből, a jobbágyfelszabadítás országos vizsgálata sem nélkülözheti többé eredményeit. Külön fel szeretném hívni a figyelmet arra a sajátosságra, hogy a város mint volt földesúr szabadulni igyekezett (az erdők kivételével) a nem úrbéres jellegű földektől, ez ugyan volt úrbéreseinek földállományát megnövelte, de egyúttal el is adósította őket. Az utóbbi időben több vizsgálat fölfigyelt már arra, hogy a volt földesurak érdeke nem egyértelműen a minél több paraszti

föld elvonása volt, hanem a tőkehiány csökkentésére a kárpótlási összeg megszerzése, erre viszont legelősebben először éppen Horváth Zoltán mutatott rá ebben a tanulmányban. Csak sajnálni lehet, hogy Vörös Károly recenziójában elsiklik e tanulmány mellett.

Megjegyzéseim csak aláhúzzák Vörös Károlynak Horváth Zoltán könyvéről írt elismerő szavait és rámutatnak kritikai megjegyzéseinek általános vonatkozásaira, amely egész helytörténeti és regionális kutatásunkat jellemzi és nem Horváth Zoltán könyvének egyedi sajátossága. Véleményem szerint külön dicséret illeti az Akadémiai Kiadót, hogy vállalkozott a munka kiadására és igen szép formában végezte el, ezzel egyúttal el is hártotta azt a nehézséget, ami a helyi kiadványok terjesztésének problémája szokott lenni. Véleményem szerint a munka országos jelentősége mellett a helytörténeti kutatóknak is nagy segítséget nyújt és kívánatos lenne, hogy mind több hasonló munka lépjen nyomdokaiba.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa

153 Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / I. Bevezetés

I. Bevezetés

Sopron környékének kétéltűiről–hüllőiről (herpetofauna) állattani irodalmunkban még nem jelent meg összefoglaló tanulmány, annak ellenére, hogy ilyen vonatkozásban is Magyarország egyik legérdekesebb területe. Ezt a hiányt szeretnénk pótolni jelen munkánkkal.

Állattani irodalmunk kevés feljegyzést tartalmaz az e tájon élő kétéltűekről, hüllőkről. Ilyen irányú kutatás inkább csak a Sopronnal határos Fertő tó vidékén folyt a múltban (Fejérváry–Lángh, 1943; Werner, 1913, 1935; Eibl, 1947; Sochurek, 1959; Koenig, 1962). A Soproni-hegység herpetofaunájára utaló adatot nem találtunk, ezért kutatásunkat elsősorban e területre összpontosítottuk. Ilyenformán a Soproni-hegységre vonatkozó lelőhely-adataink hazánk állatföldrajza számára újak.

Öt éven át (1970–1975) folytattuk vizsgálatainkat a területen. Felhasználtuk Csapody István és Szabó István megfigyeléseinek, ill. gyűjtéseinek adatait is. Ezek átengedéséért ez úton is köszönetünket fejezzük ki.

A gyűjtött kétéltűeket és hüllőket a szegedi Móra Ferenc Múzeumban helyeztük el.

Munkánkat nem tekintjük befejezettnek. További vizsgálatok minden bizonnyal újabb környezettani (ökológiai) és biológiai adatokat eredményeznek majd és talán még egy-két, eddig fel nem derített faj jelenlétét is kimutatják a területen.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / II. Természeti viszonyok

II. Természeti viszonyok

Tanulmányunk a Sopront környező erdők, rétek és mezőgazdasági területek herpetofaunájáról ad áttekintést. E táj földtani és növénytani szempontból két részre osztható: a Soproni-hegyvidékre és a Soproni-dombvidékre. A Soproni-hegyvidék tovább tagolódik a Várasi-hegyvidékre és a Brennbergi-medencére (1. térképvázlat)

A vizsgálatok zöme a Várasi-hegyvidéket magába záró területre terjed ki. Ez az Ágfalva–Sopron vasútvonaltól délre, a Köves-ároktól keletre, a Nagy- és Kisfüzestől északra és a Sopront Magyarfalvával összekötő műúttól nyugatra fekvő terület kb. 3000 ha nagyságú. Alapköze gneisz és kristályos pala. Tengersizint feletti magassága átlagban 3–400 méter.

Felszíni vizekben gazdag. Kb. 40 forrást és szivárgót tartanak itt számon. Legnagyobb patakok a Rák- és Kecse-patak. Éghajlatában, az Alpok közelsége miatt, szubalpin hatás érződik.

Évi középhőmérséklete 9 C°, évi csapadékmennyisége 700–750 mm. A csapadékgömbén egy kisebb májusi és egy nagyobb júliusi maximumot találunk. A kora tavaszi hónapokban az ország más vidékeihez viszonyítva itt melegebb van, de a nyár beköszöntésével megváltozik a helyzet és itt lesz hűvösebb.

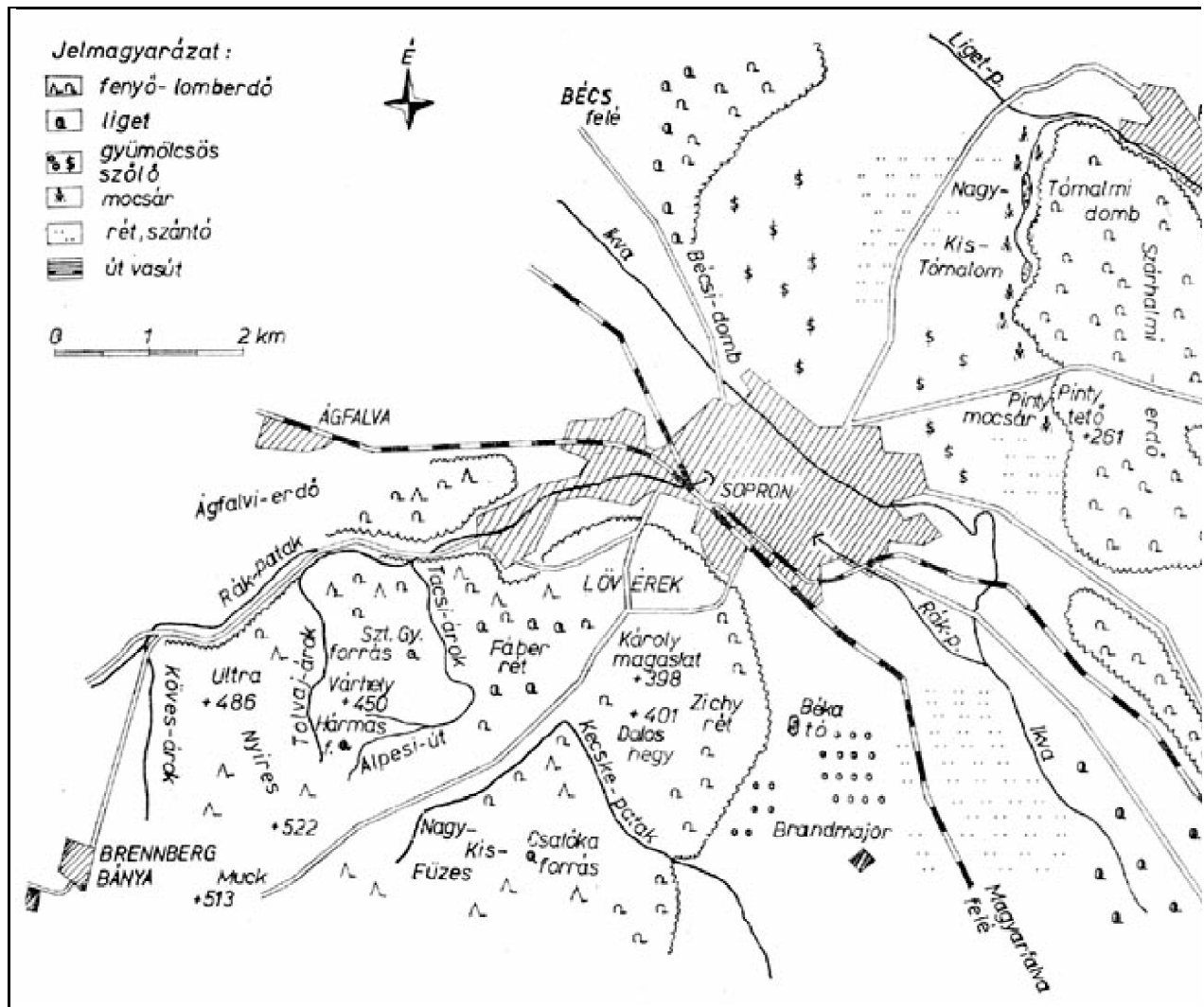
A talajok közül legjellemzőbb az agyagbemosódásos, pszeudoglejes és podzolos barna erdőtalaj. A patakok völgyében, hegylábaknál pedig a lejtőhordalékos talajok alakultak ki.

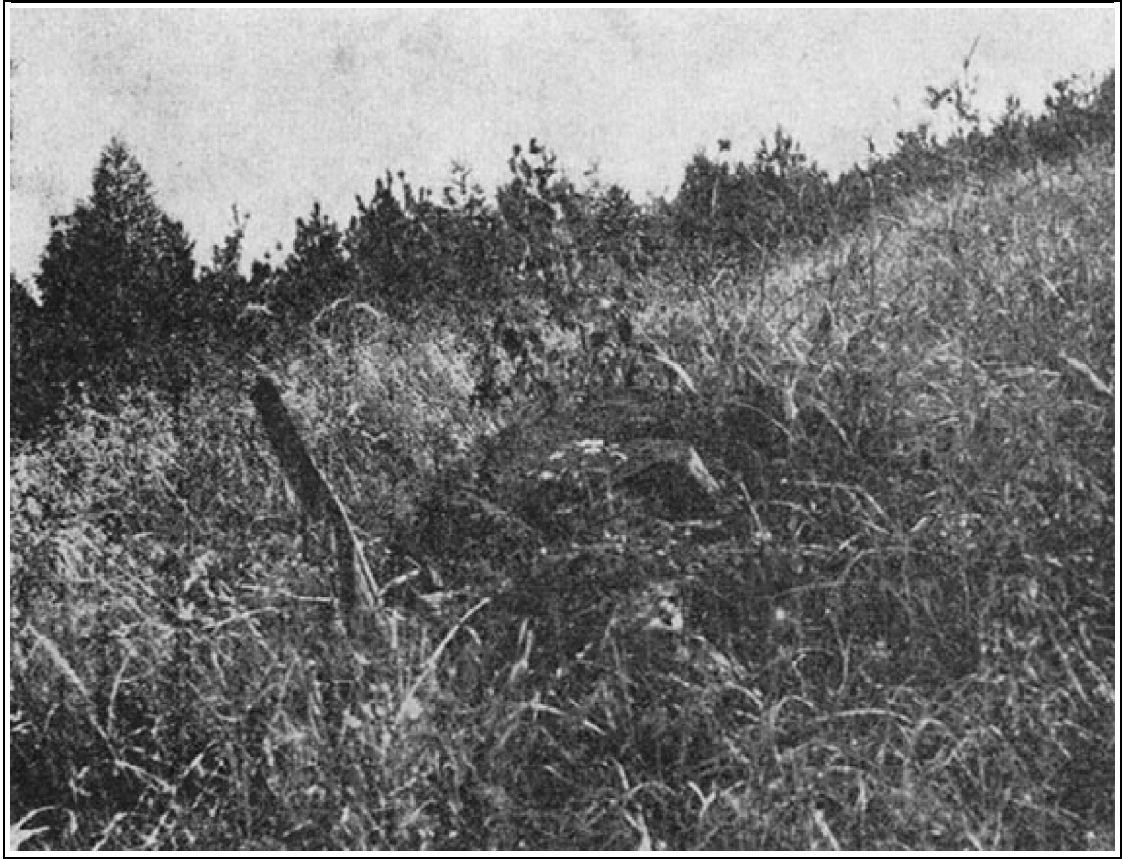
A táj növénytanilag a Kelet-Alpesi flóratartomány (Noricum) soproni flórajáráshoz (Ceticum) tartozik.

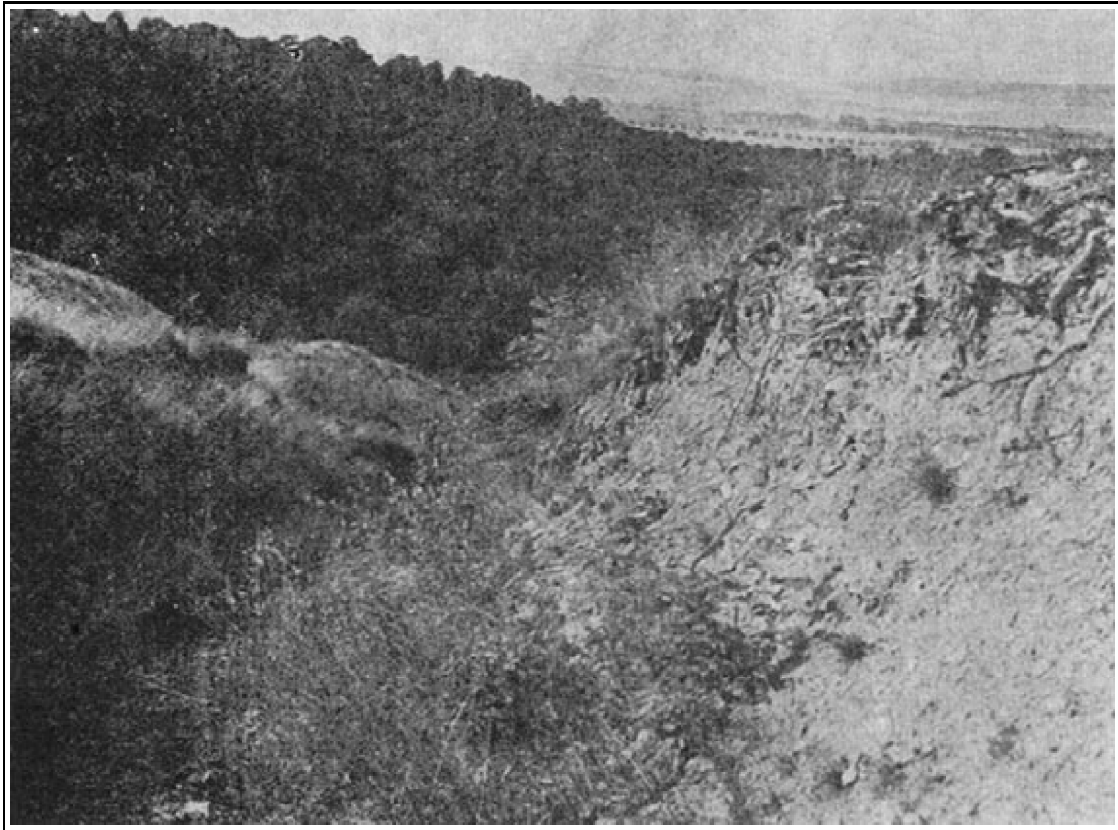
A természetes vegetációt főleg gyertyános-kocsánytalan tölgyesek (*Quercus petraeae* *Carpinetum*), a podzolos talajon a mészkerülő gyertyános-kocsánytalan tölgyesek (*Luzulo-Quercus-Carpinetum*) és a szelídgesztenyés gyertyános-kocsánytalan tölgyesek (*Castaneo-Quercetum*) alkotják. Helyenként nyíres csarabosok (*Betulo-Callunetum*), másutt gyertyános-bükkösök (*Melitti-Fagetum*) találhatóak. Az erdőtársulások névadó fafajain kívül gyakori az erdei-, jegenye- és vörösfenyő, de mindenképp a lucfenyő.

A Soproni-dombvidék szintén két tájrészletre, a Fertő menti dombsorra és az Ikva menti kavicsteraszra válik szét.

156A Fertő menti dombok magyarországi tagja a Szárhalmi-erdő nevű dombsor. Alapköze lajtamészke. Tengersizint feletti magassága átlagban 200 m. Felszíni vizekben igen szegény. Keleti lábánál fekszik a Fertő tó, a nyugati lábánál lévő mélyedésben pedig a Nagy- és Kistómalom, valamint a Pinty-mocsár nevű tavakat és mocsarakat találjuk.

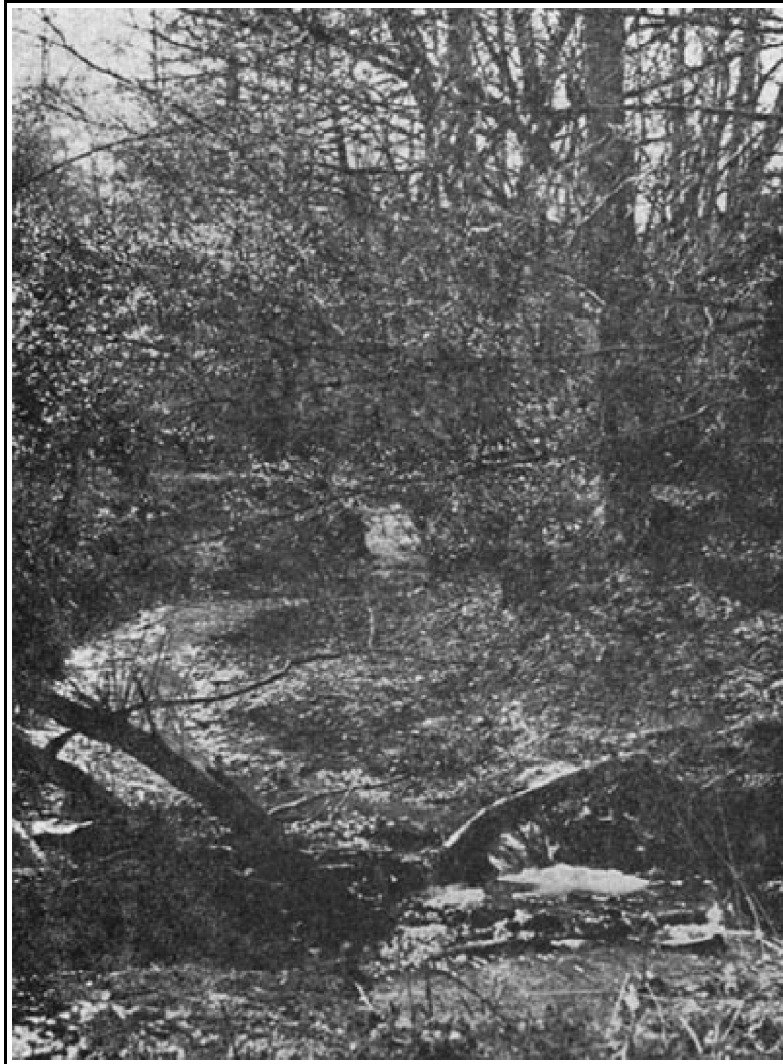

1551–2. Hegyoldal, tarvágásos terület: gyík, sikló élőhelye (fotó: Traser)

Éghajlatában szubmediterrán klímahatás érződik, 650 mm-es évi csapadékkal és 10 C° körüli évi középhőmérséklettel.

Talajai: a dombháton meszes váztaaj, a domboldalakon és domblábaknál fekete és barna agyagos rendzina, valamint barna erdőtalajok (Ramann-féle barna erdőtalaj).

3. Patakmeder: kétéltűek, gyík és sikló élőhelye. (Fotó: Traser)

A mészkő szélsőséges vízgazdálkodását és a szubmediterrán klímahatást tükrözi a természetes vegetáció, molyhos-cseres tölgyesek (*Euphorbio-Quercetum*), csepleszmegegyes szegélytársulások (*Crataego-Cerasetum fruticosae*) pusztai rétekekkel, melegkedvelő xerofil növényzettel. A kultúrállományok közül az akácok, valamint az erdei fenyő és fekete fenyő telepítések jelentősek.

Sopron környéke állatföldrajzi tekintetben részben a Kisalföld (Arrabonicum), részben a Magyar Alpok (Scarabanticum) faunájához sorolható.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / III. Élőhelyek**

157 III. *Élőhelyek*

Munkánk során a kétéltűek és hüllők számos élőhelyét vizsgáltuk meg. Ezeket az alábbi, a Sopron környéki tájra jellemző típusokban foglaljuk össze.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / III. Élőhelyek / Hegyvidéki élőhely**

Hegyvidéki élőhely

A Várasi-hegyvidéken a kétéltűek számára a legfontosabb élőhelyet az erdős hegyoldalak közt kanyargó patakmedrek jelentik. A vízfolyást keskeny sávban hegyvidéki égerligetek kísérik. A lágyszárú aljnövényzet szintjét a nagy csalán, madársóska, rezgő sás és a földi szeder jellemzi. Cserjeszintben a kutyabenge, kánybangita és zselnicemeggy fordul elő. A pataktól távolabb a domboldalakon gyertyános-kocsánytalan tölgyes erdőtársulások találhatók, melyek erősen elegyítve vannak erdei fenyővel.

4. Sztyepprét: kétéltűek, gyík és sikló élőhelye. (Fotó: Traser)

Kétéltűekkel elsősorban a patakok mentén találkozunk. Ahol megcsendesedik a víz folyása, apró kis öblöket alkotva, ott látjuk a szalamandra lárvákat a víz szintje alatt „függőgetve”, apró rákokra, rovarokra vadászva. A medret kísérő kiöntésekben, árnyékos tócsákban is felfedezhetők a szalamandra lárvái. Hemzseg a tócsák szélé a sok békalárvától. A gyepi, erdei, mocsári és kecskebékán, barna varangyon kívül az 158unkák és leveli békák lárvái is a patakmenti kis vízfoltokban fejlődnek ki. A vizet elhagyó, átalakult békákat is összegyűjti a patakmeder párás mikroklímája.

A domboldalak üde, félnedves erdőtípusainak állatvilágához tartozik a gyepi és erdei béka, csakúgy mint a szalamandra és a törékeny gyík.

A tarvágások nyomán keletkezett napsütötte oldalak öreg tuskói közt a fürge gyík és az erdei sikló telepszik meg.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / III. Élőhelyek / Dombvidéki élőhely

Dombvidéki élőhely

A Szárhalmi-erdő mészkődombjainak jellemző vegetációját bazifil tölgyesek alkotják. Közéjük elegyedik a vadkörte, mezei juhar és ültetve a virágos kőris. Az állomány szaggatott, ligetszerű facsoportokat képez. Cserjeszintje dús; jellemzői a galagonya, sóskaborbolya, kecskerágó és kökény. A hajdani legeltető állattartás nyomaként többfelé boróka bokrok verődtek fel a tisztásokon. Az állományok alatt a különféle csenkeszek, a tollas szálkaperje és az erdei gyöngyköles jelzik a szélsőségesen száraz vízgazdálkodási viszonyokat. Nyárutón, a kisült gyepben az alföldi homokpusztákon honos árvalányhaj kalászait is megtaláljuk.

A napsütéses erdőszeleket járva gyakran megfigyelhetők az itt tanyázó fürge és zöld gyíkok, valamint vízi siklók. Utóbbiak gyakoriságát a Fertő tó közelsége magyarázza, csakúgy, mint a kecskebékák időnkénti nagyszámú megjelenését. Ebben a biotóptípusban él az erdei béka, a törékeny gyík, az erdei sikló és a rézsikló is.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / III. Élőhelyek / Síkvidéki élőhely

Síkvidéki élőhely

Vizes rétek, zsombékos területek – köztük a jégkorszaki lápreliktum, a Kis-Tómalom –, kisebb tavak, a Pinty-mocsár, valamint egyéb zsombékos területek tartoznak ide.

Az állóvizekben, csatornában gazdagon tenyésznek a vízínövények, így a tócsagaz, süllőhinár és békaszóló fajok. A tavak parti zónájában, a felszakadó nádasban állományt alkotnak a sás és szittyó fajok. A réteken a fehértippan, tóparti galaj, menta és boglárka fajok fordulnak elő a számos fűféle között.

Tipikus kétéltű-élőhely ez. Párosodás idején a pettyes és tarajos göte mellett úgyszólván az összes békafaj felkeresi a zsombékos vízszegélyeket, tocsogós réteket, csatornákat, hogy petéiket lerakják. Tavasz múltával is a mocsári növényekkel, sással benőtt nedves réteken maradnak a kétéltű fajok, meg a belőlük táplálkozó vízisiklók.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése

IV. A fajok áttekintése

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia)

Kétéltűek (Amphibia)

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 1. Foltos szalamandra (*Salamandra salamandra* LINNÉ)

1. Foltos szalamandra (*Salamandra salamandra* LINNÉ)

Lelőhelyek: Sopron, Harkai-erdő. (Werner F. 1935), Kecskepatak (Szabó L., 1958), Sánc-hegy (Csapody I., 1960), Asztalfői-erdő (Csapody I., 1966), Kecsk-patak (1970–75), Szt. György-forrás (1973), Tolvaj-árok (1973), Ólom-forrás (1973), Hidegvíz-völgy (1974). Teljes hossza: 138–180 mm.

Sopron környékének egyik legérdekesebb és legértékesebb kétéltűje a foltos szalamandra. Korlátozott elterjedésű, hegyvidéki faj, amelyet hazánkban eddig csak az Északi-Középhegységből, a Vértes-, a Kőszegi- és Soproni-hegységből mutattak ki.

Az egész Várasi-hegyvidéken találtuk. Néhány lelőhely adatunk van a Brennbergi-medencéből is. Mindezek alapján valószínűnek tartjuk, hogy az egész Soproni-hegységben elterjedt. Ma még elég szép számmal található. Feltűnő színezete és a turizmus rohamos fejlődése folytán egyre gyakrabban kerül emberkézre, ami népességének csökkenéséhez vezethet. Fokozottabb védelmének szükségességéről alább még szólnunk.

Szárazföldi, de párás környezetet igénylő állat. Szaporodásmódja következtében a patakok közelségéhez kötött.

159 Tavaszi megjelenését – hazai irodalmi adatainkkal ellentétben – már március utolsó harmadában észleltük. 1971. III. 21-én két duzzadt hasú nőtényt figyeltünk meg a Kecsk-patakban, 4 C° víz- és 15 C° léghőmérséklet mellett, amikor az árnyékos zúgokban még hófoltok feküdtek.

A lárvák általában a patakok csurgói után kialakult csendesvízű, kissé iszapos és avarral borított fenekű öblökben fejlődnek ki. Elég gyakran találtunk azonban a patakmedret kísérő kiöntésekben, meglehetősen zavaros vízű, útmenti tócsákban is lárvákat. A víz hőmérséklet mindenkor 13 C° alatt maradt.

5. Nedves rét: kételtűek élőhelye. (Fotó: Traser)

A lárvák június végén, július elején vesztik el kopoltyú-függelékeiket. Ekkor még a vizekben láthatók a fiatal szalamandrák. Amikor elhagyják a vizet, a hegyoldalokban mindenfelé találkozhatunk a szalamandrákkal az üde és félnedves erdőtársulásokban, de még a szárazabb vízgazdálkodást jelző csarabos, áfonyás foltokban is. Párás időben, szemerkélő esőben még a luc- és erdeifenyő állományokban is látni egy-egy példányt, amint a fenyőtű-szőnyegen, a korhadó gallyak között mászik.

Legkésőbbi megfigyelése november 1-re (1971) esik, amikor 3 félig kifejlett és 1 fiatal szalamandrát láttunk az Alpesi út mellett, 400 m tengerszint feletti magasságban. Téli tartózkodási helyét találtuk meg 1971. IV. 3-án. A Kecse-patak közelében humuszos földből, mintegy 10 cm mélyről került elő egy példány.

160 Csigákkal, férgekkel, rovarokkal táplálkozik. Lárvai alsórendű rákokat, vízi rovarok lárvját eszik.

Bőrmirigyei mérges nedvet választanak ki, amely esetleg kistestű állatokat elpusztíthat. Az ember

nyálkahártyájára jutva gyulladást, szembe kerülve esetleg vakságot okozhat.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 2.
Tarajos götte – (*Triturus cristatus* LAURENTI)**

2. Tarajos götte – (*Triturus cristatus* LAURENTI)

Lelőhelyek: Fertő tó (1973–75), Alsó-Lövérék, beépített területen (1973), a Fertőrákos–Balf közti műúton (1973), Sopron, Egyetemi Fűvészkert (1974–75), Hidegvíz völgy (1973), Tómalom (1975) Teljes hossza: hím 120–130 mm, nőstény 72–78 mm.

Elsősorban a síkvidéki élőhely típusba sorolható, hiszen legerősebb népessége a Fertő tó parti vizeiben él. Az ottani állomány nagyságára, egyben a közlekedő eszközöknek a faunában gyakorolt kártételére jellemző, hogy 1974. október 9-én a nádason átvezető, kb. 2,5 km hosszú műúton 103, autóktól eltaposott tarajos gőtét számoltunk össze.

Feltételezhetően a hegyvidék alacsonyabb tájain is él. Erre utal, hogy 1973. IX. 28-án Sopronban, a vasúti felüljárónál találtunk egy jól fejlett példányt, amelyet valószínűleg az előző napok szakadatlan esőzése mosott le a hegyoldalról.

A Soproni Egyetem Fűvészkertjének vízmedencéjében az 1974. év tavaszán megjelent egy példány (a medencét ez évben töltötték fel). A következő évben már négy tarajos götte élt itt. Ez a jelenség, figyelembe véve a medence helyzetét, betelepítési folyamat megindulására mutat.

Legkorábbi megjelenését február 20-án (1974), legkésőbbi előfordulását november 17-én (1974) jegyeztük fel.

Elsősorban a rovarokat és csigákat pusztítja, de némi halivadékot és békalárvát is fogyaszt.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 3.
Pettyes götte – (*Triturus vulgaris* LINNÉ)**

3. Pettyes götte – (*Triturus vulgaris* LINNÉ)

Lelőhelyek: Zichy-rét (1972), Sopron, Egyetemi Fűvészkert (1974–75), Béka-tó (Szabó I., 1958), Ágfalva (Szabó I., 1958), Fertő tó (1947), Tómalom (1975). Teljes hossza: 53–58 mm.

Jellemző élőhelyei a Zichy-rét magaskörises láperdejének árnyékos víztócsái. Bár a hegyvidékről nincs gyűjtési adatunk, várhatóan ott is előkerül majd. Erre utal feltűnő gyors betelepülése a Soproni Fűvészkert medencéjébe.

Érdekes, hogy a Fertő tavon viszonylag ritka.

Hazai pettyes gótéink biológiájára vonatkozó ritkán látható jelenséget figyelt meg Traser György, a Soproni Egyetem Fűvészkertjének vízmedencéjében, 1974 márciusában (Traser, 1974). Lárva alakban teljes nagyságot (65–78 mm hosszúság) elért (neoténiás) góték folytattak párosodást megelőző nászjátékot. A neoténiás góték a normálisan kifejlett alakoktól sem színezetben, sem rajzolatban nem tértek el, csupán

külső kopolyúfüggelékeik jelezték alacsonyabb fejlettségi fokukat. Igen szép nászruhás példányok is akadtak közöttük. Ugyanitt számos, teljesen kifejlett, de rendkívül kistestű (csak mintegy 40 mm hosszú) nászruhás pettyes göte nászát is megfigyelte.

Valószínűnek tartjuk, hogy ez, a hazai irodalmunkban alig ismertett jelenség hasonló, zárt körülmények között gyakrabban előfordul, de ritkán kerül észlelésre. A pettyes göte táplálkozási viszonyai, gazdasági jelentősége nagyjából az előző fajéval azonosak.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 4.
Vöröshasú unka – (*Bombina bombina* LINNÉ)**

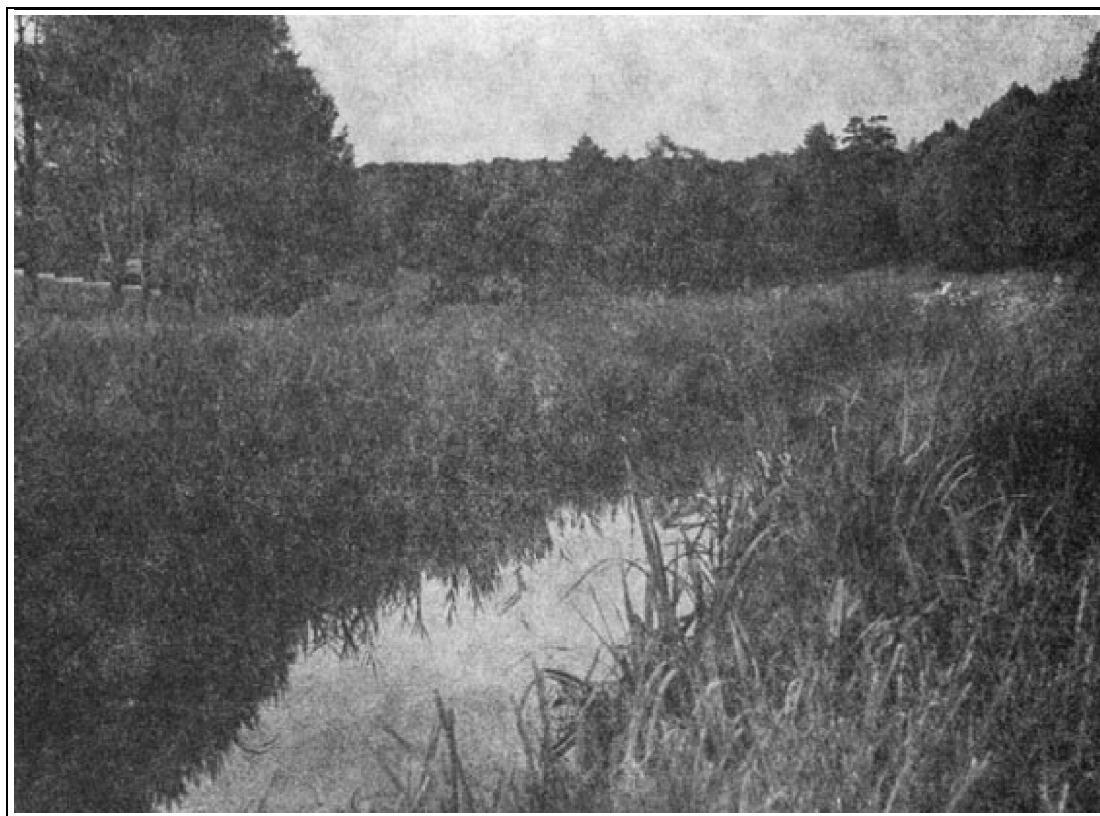
4. Vöröshasú unka – (*Bombina bombina* LINNÉ)

Lelőhelyek: Béka-tó (Szabó I., 1958), Kecse-patak (1970–71), Zichy-rét (1972), Fertő tó (1975).
Testhossza: 27–32 mm.

161 Síkvidéki faj, mely területünknek csak alacsonyabb részén él. Az élénk folyású patakok vizében nem található, de rendszeresen előkerül a kiöntésekből, a kocsíút menti pocsolyákból.

Párosodását kissé később kezdi, mint a Dunántúl déli részén élő fajtársai (Marián, 1957). Május első felében kezdődik a násza, de a tócsákat még június végén sem hagyja el. 1971. V. 8-án megfigyeltük, hogy a Kecse-patak mellett, kocsíúton megrekedt víztócsában a vöröshasú unkákat az éppen akkor rajzó bársonylegyek (*Bibio hortulans*) vízbe hulló példányaira vadásztak. A 15 C°-os vízben ekkor már petecsomók és lárvák is voltak.

Rovarokkal, pókokkal, csigákkal táplálkozik.

6. Zsombék csatornája: gőték, békák tanyája (Fotó: Traser)

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 5. Sárgahasú unka – (*Bombina variegata* LINNÉ)

5. Sárgahasú unka – (*Bombina variegata* LINNÉ)

Lelőhelyek: Brennbergbánya, Hidegvíz-völgy (Szabó I. 1958), Kecse-patak (1971). Testhossza: 45 mm.

E jellegzetesen hegyvidéki faj csak elvétve került a szemünk elé. Tápláléka: rovarok, férgek, csigák.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 6. Ásóbéka – (*Pelobates fuscus* LAURENTI)

6. Ásóbéka – (*Pelobates fuscus* LAURENTI)

Lelőhelyek: Fertő tó (Werner F., 1935), Pinty-mocsár (1972), Szárhalmi-erdő melletti szőlők (Csapody I., 1974). Testhossza: 65 mm. Egyetlen, de igen nagy termetű példányt sikerült csak gyűjtenünk. Rejtett életmódú, éjszakai állat, amely a kevésbé kötött talajt kedveli. A Szárhalmi-erdő lábánál fekvő szőlőkben él nagyobb számban. Csapody I. megfigyelése szerint a szőlős gazdák kapálás közben sokat pusztítanak el. Étlapján férgek, bogarak, csigák szerepelnek.

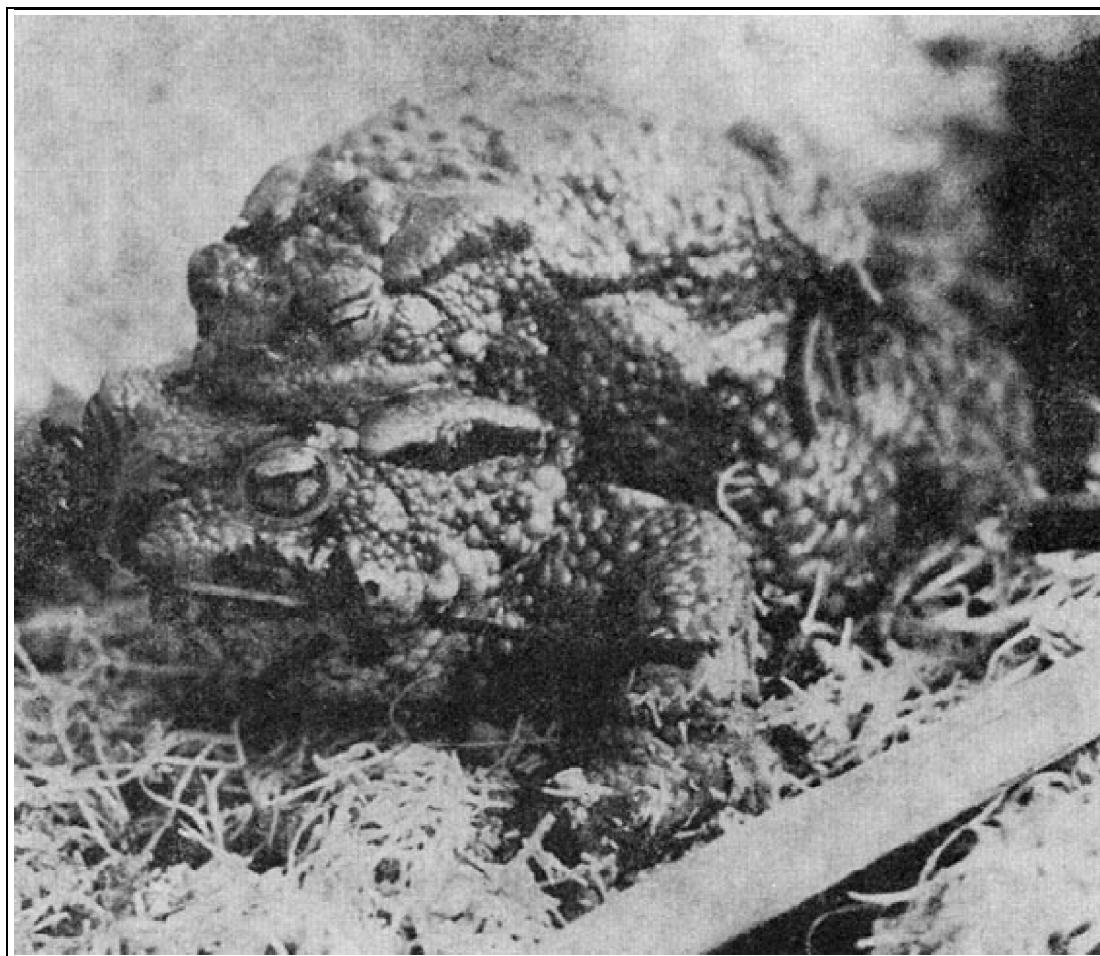
1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 7. Barna
varangy – (*Bufo bufo* LINNÉ)

1627. Barna varangy – (*Bufo bufo* LINNÉ)

Lelőhelyei: Ágfalva, Borsóhegy alatti mocsár (Szabó I., 1958), Károly-magaslat, hegytetőn (1971),
Brandmajor (1970), Tómalom (1971–75), Pinty-mocsár (1972), Rák-(Bánfalvi) patak (1973), Sopron,
Egyetemi Fűvészkert (1974–75).

Testhossza: 63–100 mm.

Kutatási területünkön egyenletesen elterjedt, gyakori faj. Csak a Szárhalmi-erdő mészdombjairól nincs
adatunk. Miután azonban ezek közvetlen szomszédságában él, valószínű, hogy innen is elő fog kerülni.

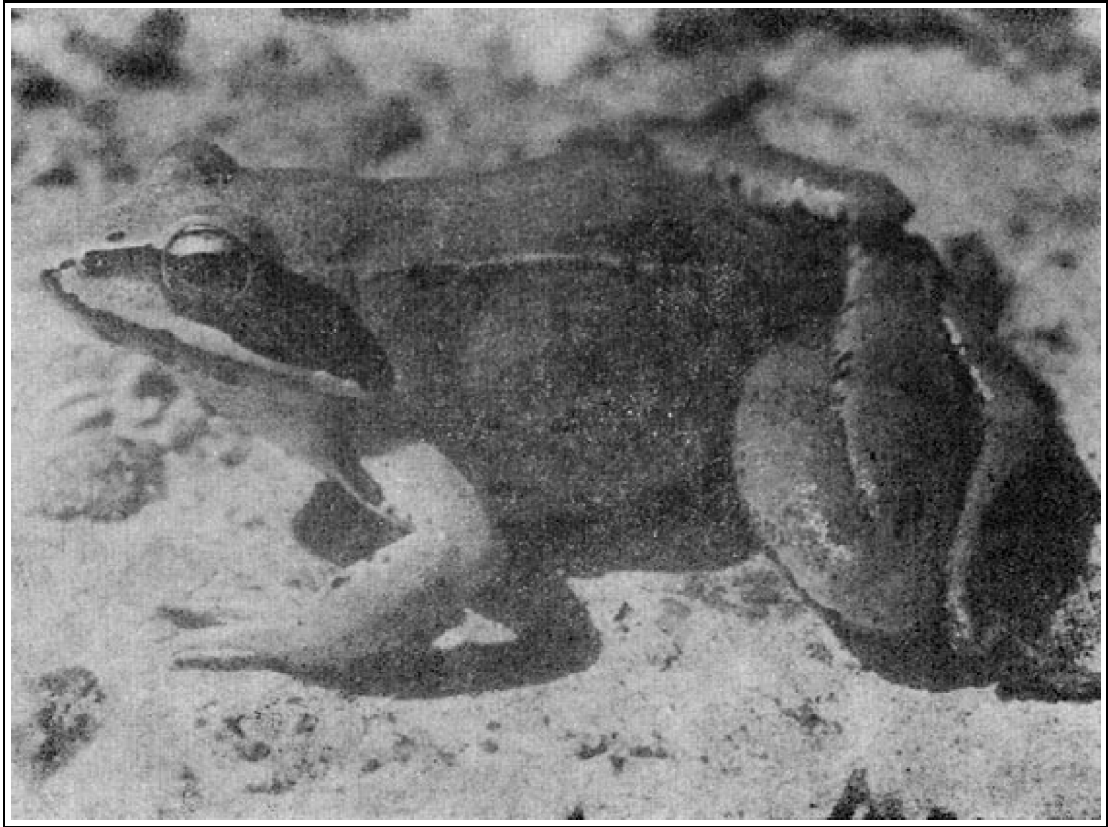

7–8. Barna varangy, zöld varangy

163Éjszakai életmódja miatt ritkábban találkozunk e békafajjal. Néességének létszámára olyan adatokból következtethetünk, mint az 1970. IX. 6-i megfigyelés: a Károly-magaslat (398 m) egy építkezési gödrében (amely csapdaként összegyűjtötte a környék kétéltűit) 19 példányát találtuk.

Párási ideje: március vége, április. 1971. III. 19-én a Kis-Tómalomba vezető csatorna 6 C°-os vízében még csak félig dermedt állapotban lévő barna varangyokat láttunk a víz alatt, viszont 1974. III. 27-én, az Egyetem Fűvészkertjének vízmedencéjében már a petezsinórt is megtaláltuk. A Tómalom fürdőnél párási időben gyakori. Számos pár látható a csatornák, pocsolók szegélyében.

9–10. Erdei béka, gyepi béka (Fotó: Szabó, Traser)

164 Érdekes, hogy aktivitása a Soproni-hegységben már márciusban megkezdődik, szemben a Bakony hegységben élőkével, amelyek jobbra csak áprilisban jönnek elő téli búvóhelyükről (Marián–Szabó, 1968). E jelenség is a Soproni-hegységben észlelhető koratavaszi felmelegedésre látszik utalni.

Férgekkel, rovarokkal, csigákkal élő, hasznos állat.

Bőrmirigyeinek váladéka a szembe kerülve kötőhártya gyulladást, a vérbe jutva bénulást okozhat.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 8. Zöld
varangy – (*Bufo viridis* LAURENTI)**

8. Zöld varangy – (*Bufo viridis* LAURENTI)

Lelőhelyei: Károly-magaslat (1970), Soproni, beépített terület (1973), Hegykő (1975), Fertő tó (Werner, F. 1935). Testhosszára nincs adatunk.

A barna varanggyal nagyjából azonos biotópban, de mint kultúrakövető faj gyakran az emberi települések közelében él.

Párosodását 1975 áprilisában, Hegykő község mellett, egy csatornában észleltük. Apró, gerinctelen

állatokkal táplálkozik és így az erdő, mező hasznos tisztogatója.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 9.
Levelibéka – (*Hyla arborea* LINNÉ)**

9. Levelibéka – (*Hyla arborea* LINNÉ)

Lelőhelyei: Kecse-patak (1970), Tómalom (1971), Pinty-mocsár (1972), Rák-(Bánfalvi) patak (1973), Tacsai-árok (1973), Sopron, Egyetemi Fűvészkert (1974–75). Testhossza: 34–44 mm.

A hegy- és síkvidéki élőhelyeken általánosan elterjedt. Csak a száraz, cseresmolyhos tölgyesekben nem találtuk. Elsősorban a párás patak völgyek, a zombékos mélyedések jellemző lakója, ahol márciustól szeptemberig megtalálható a fák, cserjék ill. a mocsári növények levelein, ágain.

Párosodása áprilusra esik (1971. IV. 19-én a Pinty-mocsárban észleltük nászát). Ez időszakban összegyűlnek a kisebb-nagyobb állandó, vagy időszakos vizek mellett. Még a mesterséges létesítmények körül is, így a Soproni Egyetem Fűvészkertjének vízmedencéjében, a gyékény levelein 8–10 példányt számoltunk meg 1974 tavaszán. Főleg repülő rovarokkal táplálkozó, hasznos kis állat.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 10.
Hosszúlábú mocsári béka – (*Rana arvalis* Wolterstorffi FEJÉRVÁRY)**

10. Hosszúlábú mocsári béka – (*Rana arvalis* Wolterstorffi FEJÉRVÁRY)

Lelőhelyei Szárhalmi-erdő (1970), Brandmajor (1970), Kecse-patak (1971), Tómalom (1971–73), Tolvaj-árok (1973), Fertő tó, Fertőrákos és Balf között (Szabó I., 1973). Testhossza: 48–58 mm.

A nedves patak völgyek és síkvidéki jellegű zombékosok, vizes rétek állata. Kivételesen azonban a hegységben is megtaláltuk (Tolvaj-árok).

Említik szörványos előfordulását a Lajta-hegységből (Sochurek, 1959). Ezt látszik bizonyítani a mi megfigyelésünk is: 1970. IX. 10-én a Lajta-hegység folytatását képező Szárhalmi-erdő nevű dombsor nyugati szegélyénél is megtaláltuk a hosszúlábú mocsári békát. A szárazabb vegetációjú dombok közti előfordulását a közeli Tómalom mocsaras rétje magyarázza.

A *Rana arvalis arvalis* NILSSON névvel jelölt törzsalak Közép-Európában Nyugat-Ausztriáig, Csehszlovákiáig és Románia középső részéig hatol (Dely, 1967). Nem lehetetlen, hogy Sopron környékéről is előkerül a további kutatások során.

Férgekkel, rovarokkal, puhatestűekkel táplálkozik.

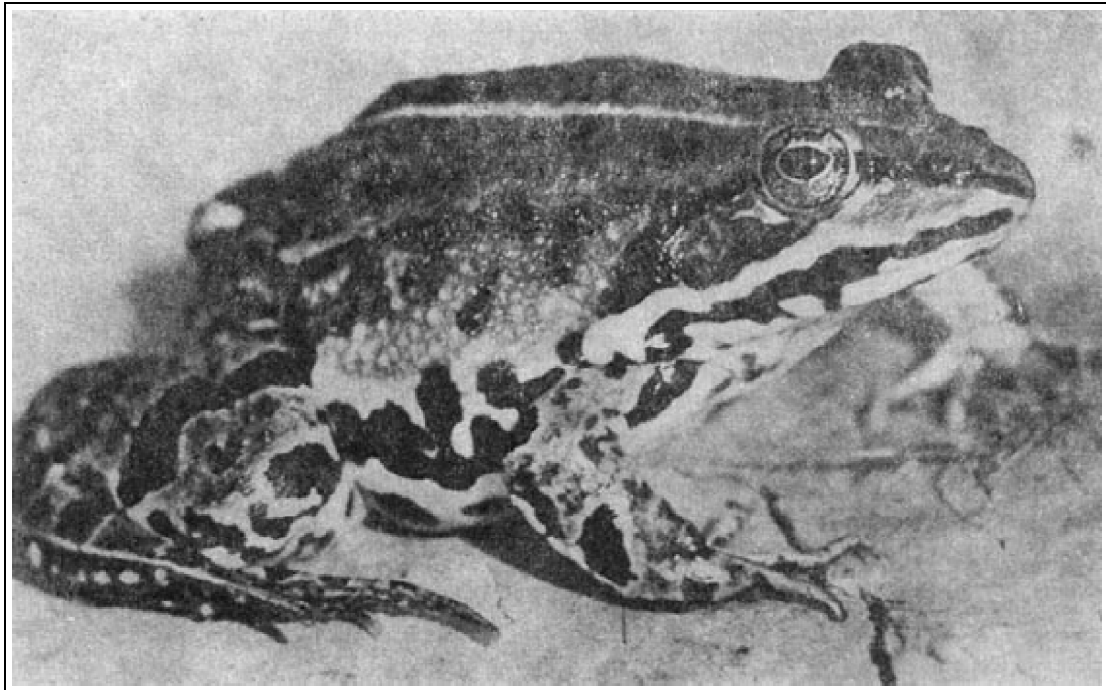
**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 11. Erdei béka – (*Rana dalmatina* BONAPARTE)**

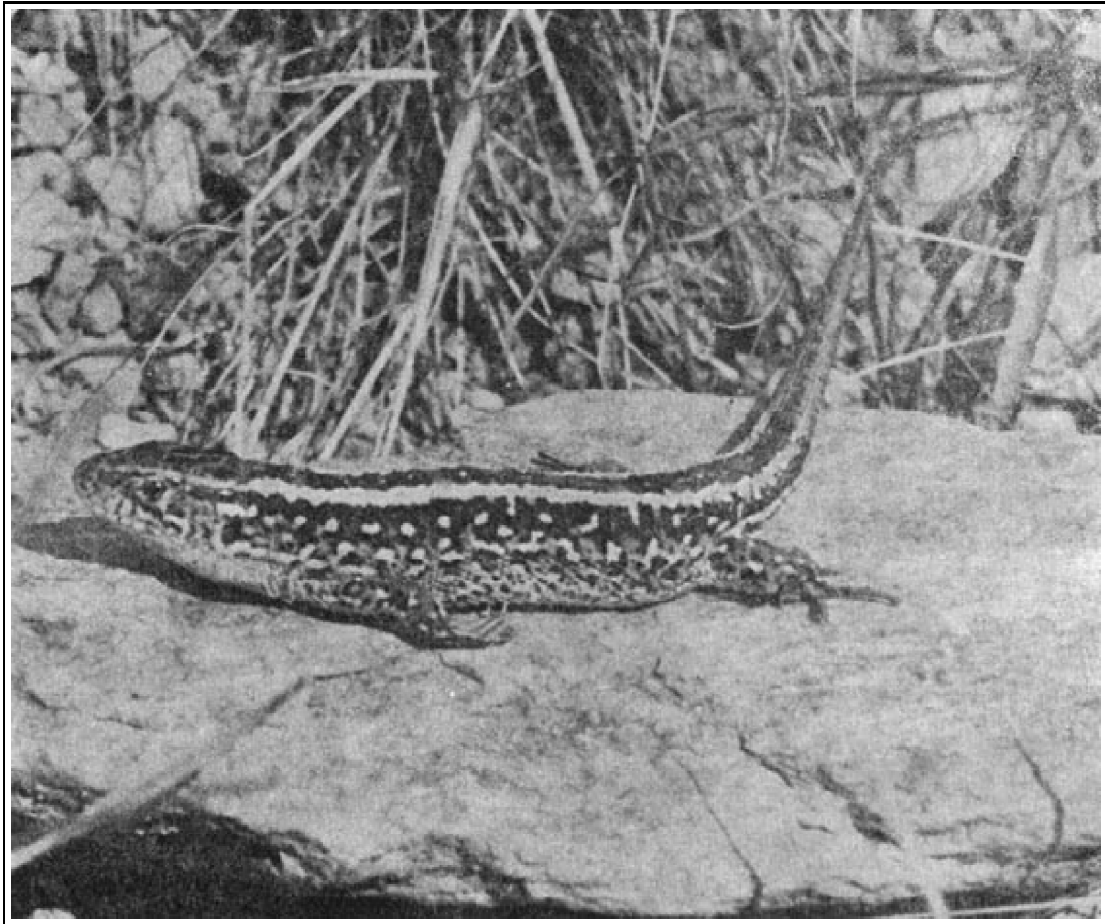
11. Erdei béka – (*Rana dalmatina* BONAPARTE)

Lelőhelyei: Fertő tó (Werner, F., 1935; Szabó I., 1958), Károly-magaslat (1970), Kecse-patak (1970–75), Tómalom (1971–75), Alpesi út (1971), Zichy-rét (1972), Szárhalmi-erdő (1972–75), Hidegvíz-völgy (1973), Sopron, Egyetemi Fűvészkert (1974–75). Testhossza: 52–72 mm.

165 Az egész vizsgált területen elterjednek véljük. A hegység nyugati részéből, a Hidegvíz-völgy lucfenyveséből éppúgy előkerült, mint a Soprontól északkeletre elterülő Szárhalmi-erdő cseres-molyhos tölgyeseiből, sőt az itteni szántóföldekről is. Leggyakoribb a vizes rétek vegetációjában, így a Zichy-réten és a Tómalom fürdő környéki réteken. Legmagasabban 400 m-en gyűjtöttük a tengerszint fölött.

Aktivitása márciustól novemberig tart. Legkorábban III. 19-én, legkésőbb IX. 26-án találtuk.

11–12. Kecsebéka, fűrge gyík (Fotó: Szabó, Traser)

166 Párzasi ideje áprilisra esik, amikor a hegyvidéki példányok a patakokat kísérő tócsákban, a síkvidékiek a rétek legmélyebb pontján átvezető csatornáknban, állóvíz foltokban gyűlnek össze.

Tápláléka a mocsári békáéval azonos.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kételtű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kételtűek (Amphibia) / 12.
Gyepi béka – (*Rana temporaria* LINNÉ)**

12. Gyepi béka – (*Rana temporaria* LINNÉ)

Lelőhelyei: Kecse-patak (1970–75), Brennbergbánya, Hidegvíz-völgy (Szabó I. 1958, 1973), Alpesi út (1971), Tolvaj-árok (1973), Rák-(Bánfalvi) patak (1973), Hidegvíz-völgy (1973). Testhossza: 52–105 mm.

A Soproni hegységben élő példányok testhossza tehát jóval meghaladja a magyarországi átlagként közölt 50–80 mm méretet (Dely, 1967).

A foltos szalamandra mellett legértékesebb faja Sopron vidékének. A lakosság nem nagyon ismeri.

Életmódjával a hazai irodalom aránylag keveset foglalkozik. Korlátolt elterjedésű, hegyvidéki faj, csak a Soproni-hegyvidék élőhelyein találtuk. A Soproni-dombvidékről a Lajta-hegység nyúlványát képező Szárhalmi-erdő nevű dombsorról nem került elő, ami megerősíteni látszik azt a feltevést, hogy a Lajta-hegységből hiányzik (Sochurek, 1959).

Általában a tengerszint felett 400 m magasságban, vagy valamivel alacsonyabb helyeken gyűjtöttük. Élőhelyei tehát jelentősen alacsonyabban helyezkednek el az irodalomban közölt 600 méteres tengerszint feletti magasságnál (Dely, 1967).

Nagy páraigényű faj, amelyet vidékünk erdeiben, a patakok partján, vagy azok közelében, a nedves talajon díszlő, gyér fűvel, lágyszárú növényekkel (csalán, madársóska, szagosmüge) és korhadó avarral fedett területen találtunk. Párosodás után a vizet elhagyja, de ha szárazföldön, vízközelben riasztjuk meg, rendszerint a vízbe menekül és a vízfenéken meglapulva igyekszik rejtőzni.

Párosodása március–áprilisban zajlik. Petéit a patakok csendesebb öbleibe, útmenti pocsolyákba, hideg vízbe rakja le. A Kecske-patak mellett 5 C°-os vízben találtuk petecsomóit (1972. IV. 10.). Szeptember végén még teljes aktivitását észleltük (1970. IX. 26).

A gyepi béka is férgekkel, rovarokkal, csigákkal táplálkozik.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Kétéltűek (Amphibia) / 13.
Kecskebéka – (*Rana esculenta* LINNÉ)**

13. Kecskebéka – (*Rana esculenta* LINNÉ)

Élőhelyei: Béka-tó (Szabó I., 1958), Kecske-patak (1970–75), Csalóka-forrás (1970), Károly-kilátó (1970), Brand-major (1970–75), Tómalom (1970–75), Pinty-mocsár (1970–75), Zichy-rét (1972), Szárhalmi-erdő (1972–74), Fertő tó (1973–75). Testhossza: 56–78 mm.

A *Rana esculenta* L. var. *lessonae* Camerano változat előfordulása valószínű. 1973. VIII. 3-án gyűjtöttünk egy példányt a Kis-Tómalom szegélyén, amely a változat bélyegeit viseli. Mielőtt határozott álláspontot foglalnánk e kérdésben, további példányok gyűjtése szükséges.

A vizsgált területen általánosan és nagy példányszámban elterjedt faj. A Brand-major melletti nedves völgyfenéktől a Károly-magaslat tetejéig (398 m) mindenütt megtaláltuk.

Jellegzetes vízi béka. Kifejlett példányai a nagyobb vizekben élnek, de lárváit, fiatal egyedeit útmenti árkokban, építkezési gödrökben, sőt kútaknákban is megfigyeltük.

A fiatal kecskebékák – főleg ősszel – a víztől elég messzire elkalandoznak. Ezt bizonyítja megfigyelésünk: 1972. IX. 17-én és 1973. IX. 28-án a Szárhalmi-erdőben számos, 3–4 cm hosszú, fiatal kecskebékát láttunk mozogni, száraz fű között.

Legkorábbi megjelenését február 10-én észleltük (1974). Úgy látszik vidékünkön korán ébrednek téli álmukból, jóval megelőzve alföldi társaikat, amelyek csak márciusban bújnak elő iszapágyukból (Marián, 1963).

Legkésőbb október 10-én (1970) hallottuk brekegő hangját.

Rendkívül falánk állat, úgyszólván minden mozgó férget, rovar, puhatestűt elfogyaszt, amelyet torkán le tud gyűrni.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Hüllők (Reptilia)**

167 *Hüllők (Reptilia)*

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Hüllők (Reptilia) / 14. Törékeny
gyík – (*Angius fragilis* LINNÉ)**

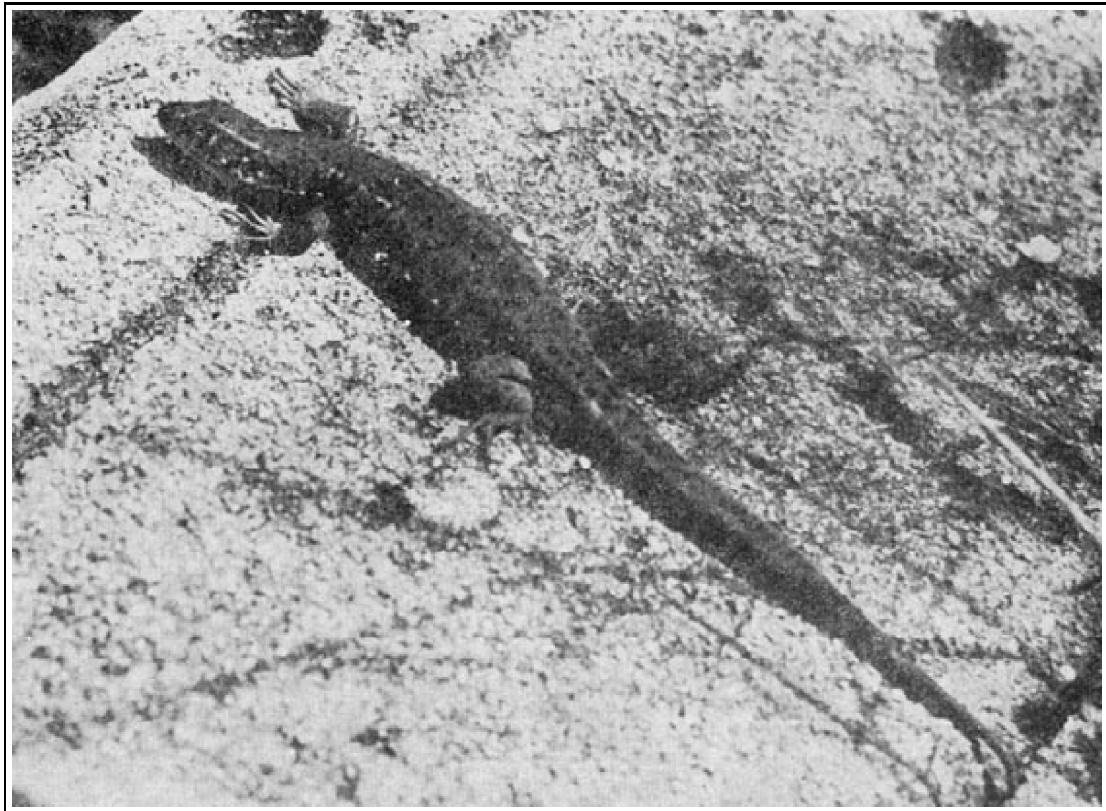
14. Törékeny gyík – (*Angius fragilis* LINNÉ)

Lelőhelyei: Tómalom (Fejérváry–Lángh A., 1943), Károly-magaslat (1970), Alsó-Lövérek (1971), Tölgyes-mocsár (1971), Szárhalmi-erdő (1972), Szt. György-forrás (1973), Rák-(Bánfalvi) patak (1973), Deákkúti út (1974). Testhossza: 325–460 mm.

A hegy- és dombvidék gyertyános-kocsányostölgyes és cser erdeiben él, de előkerült a patak völgyek félnedves, üde vegetációjából éppúgy, mint a száraz, áfonyás hegytetőkről.

A hegyvidéken általánosan elterjedt, gyakorinak mondható. A dombvidéken is rendszeresen előfordul, de kisebb számban található. A síkvidéki nedves élőhelyeken nem talákoztunk e hüllővel.

Férgeket, csigákat, hernyókat eszik. A hangyák bábjait is kedveli.

13. Zöld gyík (Fotó: Traser)

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Hüllők (Reptilia) / 15. F ürge gyík – (*Lacerta agilis* LINNÉ)

15. F ürge gyík – (*Lacerta agilis* LINNÉ)

Lelőhelyei: Tómalom (Fejérváry–Lángh A., 1943), Szárhalmi-erdő (1971–75), Pinty-mocsár (1972), Várhely (1973), Fertő tó (Szabó I. 1973), Vadkan-árok (1973), Fáber-rét (1974), Egyetemi Fűvészkert (1974–75). Testhossza 170–180 mm.

Vöröshátú változatát (*Lacerta agilis* L. var. *rubra* LAURENTI), amely a törzsalakkal azonos biotópban él, megfigyeltük néhányszor.

A f ürge gyík az igényének megfelelő napos, meleg erdőszéleken, tisztásokon, erdőirtásokon rendszeresen előkerül, csak úgy, mint a szántóföldek, utak szélén, nagyobb kertek, gyümölcsösök zavartalanabb, napsütötte zugaiban.

A kutatott területen aránylag kis számban él ez a hazánkban általánosan elterjedt faj. Állományát a zöld gyík is ritkítja, mert fiatal példányait felfalja. Rovarokkal, csigákkal táplálkozik.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:

Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Hüllők (Reptilia) / 16. Zöld gyík – (*Lacerta viridis* LAURENTI)

16816. Zöld gyík – (*Lacerta viridis* LAURENTI)

Lelőhelyei: Tómalom (Fejérváry–Lángh A., 1943), Szárhalmi-erdő (1971–75), Fertőrákosi kőfejtő (1972–75), Kecske-hegy (1973), Hidegvíz-völgy (Szabó I., 1973). Testhossza: 235–288 mm. (Teljesen kifejlett példányt nem gyűjtöttünk).

Eddigi megfigyeléseink szerint elterjedése a Fertő tó menti dombokra korlátozódik. A hegyvidéken nem találtuk meg, ami azonban nem zárja ki itteni szórványos előfordulását.

Élőhelyei: a mészkő-kibúvásos, ligetszerűen tagolt, erdős sztyeppcserés tölgyesek erdőszegélyei, napsütötte meleg tisztásai, ahol foltszerűen találkozhatunk népességével. A fertőrákosi kőfejtő is a zöld gyík népességének erős központja.

Kifejlett egyedei egymástól elkülönülő vadászterületeken élnek, és ezeket fajtársaikkal szemben féltékenyen őrzik.

Elsősorban nagyobb rovarokkal táplálkozik, de a fiatal ürge gyíkokat, fájának fiataljait, sőt a mezei és erdei egér ivadékait is elpusztítja.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Hüllők (Reptilia) / 17. Rézsikló – (*Coronella austriaca* LAURENTI)

17. Rézsikló – (*Coronella austriaca* LAURENTI)

Lelőhelye: Fertőrákosi dombok (1972–75). Testhossza: 75 cm.

Faunavédelmi szempontok miatt csak két példányt gyűjtöttünk. Egyiket, félig kifejlett nőtényt, 1973 tavaszán fogtuk és azóta terrariumi megfigyelés alatt tartjuk. Az elmúlt 3 év alatt testhossza megnőtt. Haspajzsainak színe téglavörösről kékes feketére változott, ami a teljes kifejlettség elérését jelenti.

Élőhelye a mészkőkibúvással tarkított, molyhos tölgyes-karsztbokor erdő, amely nagyjából megegyezik a zöld gyík biotópjával.

Színe és rajzolata miatt gyakran összetévesztik a Sopron környékén nem található keresztes viperával, holott attól – hosszan elvékonyodó farka és méregfog hiánya alapján – biztosan elkülöníthető.

Tápláléka elsősorban a ürge és zöld gyík, de a nagyobb sáskát, tücsköt is megeszi.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Hüllők (Reptilia) / 18. Erdei sikló – (*Elaphe longissima* LAURENTI)

18. Erdei sikló – (*Elaphe longissima* LAURENTI)

Lelőhelyei: Madár-árok (1973), Szárhalmi-erdő (1973). Testhossza: 124 cm.

Élőhelye: Molyhos-cserestölgyes erdőszélek, szárazabb tisztások. Előnyben részesíti az öreg tuskókkal

borított régi erdőirtásokat.

A háborítatlan erdőket, meleg hegyoldalakat kedvelő faj hazánkban – éppen élőhely igénye miatt – korlátozott. Állományát az emberi tudatlanság sajnos jelentős mértékben csökkenti, aminek bizonyítékait a turistautak mentén található, agyonvert példányok szolgáltatják.

Sopron környékén ma már csak elvétve találkoztunk e fajjal. (Düringen nyolc évtizeddel ezelőtt megjelent munkája még a Fertő tó melletti előfordulását közli.)

Az erdei sikló apró rágcsálókkal táplálkozó, hasznos állat. A kár, amit egy-egy madárfészkek kifosztásával okoz, nem jelentős.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IV. A fajok áttekintése / Hüllők (Reptilia) / 19. Vízisikló –
(*Natrix natrix* LINNÉ)**

19. Vízisikló – (*Natrix natrix* LINNÉ)

Lelőhelyei: Béka-tó (Szabó I., 1958), Kecske-patak (1971), Szárhalmi-erdő (1971–75), Tómalom (1972–75), Fertőrákosi dombok (1972), Fertőrákos–Balf közötti műút (1973–75), Fertő tó (1973–75), Pinty-mocsár (1971–75). Testhossza: 65–103 cm.

Csíkos hátú változata (*Natrix natrix* L. var. *persa* PALLAS), amely a törzsalakkal azonos biotópban él, különösen a Fertő tó környékén gyakori.

A hegyvidék patak völgyeiben szórványosan, a síkvidéki réteken, tószegélyeken nagy számban található.

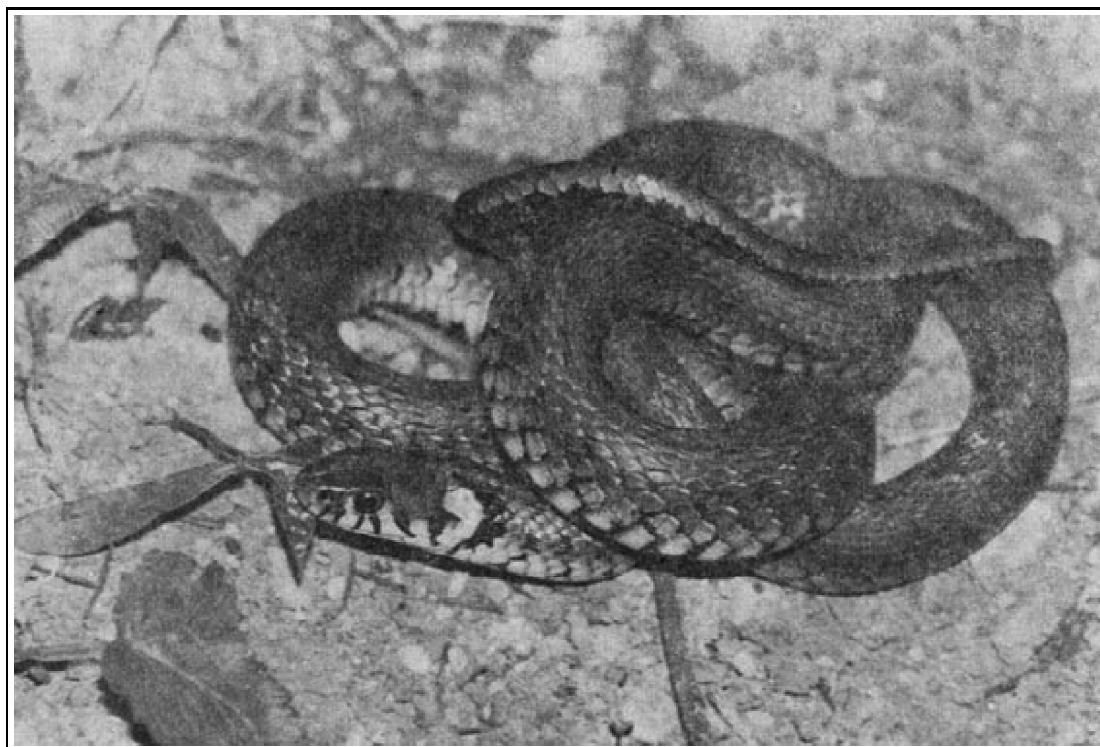
Legnagyobb népessége kétségkívül a Fertő tó mellett él. Gyakoriságát – és egyben pusztulásának mértékét – jól érzékelteti az 1973. X. 6-án végzett megfigyelésünk: 169a Fertőrákos-Balf között húzódnó, 6 km hosszú műúton mintegy 70, járművektől eltaposott tetemet számoltunk össze és számos, az aszfalt úton napozó példány menekült az útmenti nádasba közeledtünkre.

Gyakori a Tómalom környéki zombékosokban is. A víztől távol, a Szárhalmi-erdő napos erdőszélein, sztyepfoltjain is lépten-nyomon előkerül.

Aktivitása márciustól októberig tart.

A vízisikló gőtével, békával, hallal táplálkozik. Mivel elsősorban az igen nagy számban élő kecskebékákat, a halak közül pedig csak az aprókat fogyasztja, gazdasági szempontból inkább közömbös, mint káros állat.

14. Vízi sikló (Fotó: Szabó)

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / V. A herpetofauna jellemzése**

V. A herpetofauna jellemzése

Sopron környékén 13 kétéltű fajt mutattunk ki. A Magyarországon élő 15 kétéltű faj közül tehát csak kettőt nem találtunk a területen.

A két hiányzó faj közül az egyik, az alpesi göte (*Triturus alpestris* LAUR.) előkerülés a további vizsgálatok során nem lehetetlen, hiszen él a szomszédos Alpokban, de hazánkban, a területünkhöz nem messze fekvő Bakony hegységben is kimutatták (Marián–Szabó, 1968). A másik faj, a tavi béka (*Rana ridibunda* PALL.) az Alföld síkjának állata.

A kimutatott fajok a hazánkban élő összes kétéltű családot képviselik.

Sopron környéke kétéltű fajokban – magyarországi viszonylatban – igen gazdag. Ilyen sok kétéltű fajt hasonló, aránylag kis területen talán sehol másutt nem lehet együtt találni hazánkban. A jelenség oka a felszín és a növénytakaró heterogén volta. A síksági, dombvidéki és hegyi tájakon a tavak, csatornák, hegyipatakok, rétek, lomb- és fenyőerdők, mezőgazdasági területek sok és változatos élőhelyet kínálnak a különböző környezeti igényű kétéltű fajuknak.

Számarányukat tekintve a farkos kétéltűek közül a foltos szalamandra és a pettyes göte, békák közül a

kecskebéka és az erdei béka az uralkodó fajok.

170 Mindent összevetve megnyugvással állapíthatja meg a zoológus, hogy Sopron környékén ma még jelentős egyedszámban élnek a kétéltűek.

A hüllők 6 fajt és 2 fajváltozatát találtuk. A 15 honi hüllőfajnak tehát csak jó egyharmada került elő vizsgálataink során. A hazai hüllőcsaládok közül nincs képviselve a mocsári teknős-félék (*Emydidae*), a vakondok-gyík félék (*Scincidae*) és vipera-félék (*Viperidae*) családja.

A hiányzó fajok közül a mocsári teknős (*Emys orbicularis* L.) valószínűleg előkerül a Fertő tó szegélyéről. Talán még a fali gyíkra (*Lacerta muralis* LAUR.) is rábukkan a szorgos kutató valamelyik melegebb hegyoldal sziklás feltörésén.

A kockás sikló (*Natrix tessellata* LAUR.) Tómalom környékén való előfordulását említi Fejérváryné (1943), német és osztrák szerzők 1906-ban és 1935-ben megjelent publikációira hivatkozva.

Ugyancsak közli Méhely (1911, 1912), Werner (1913) és Lovassy (1923) munkáira hivatkozva a parlagi vipera (*Vipera ursinii* BOETGER) előfordulását a Fertő tó mellől. Ezt a fajt sem találtuk meg eddig. Előfordulására legfeljebb a Fertő tó menti sík vidék (Hanság) valamelyik embertől kevéssé háborgatott szakaszán gondolhatunk. Bár az utolsó fél évtizedben jelenlétéről semmit sem hallottunk.

Mind a gyíkok, mind a kígyók feltűnően kis egyedszámban fordulnak elő. Kivétel a vízisikló, amelynek nagy népessége él a vizsgált terület síkságán.

A herpetofaunát egységes állatföldrajzi keretbe foglalni nehéz. A Soprontól keletre fekvő tájra nagy elterjedésű, síksági-dombvidéki fajok jellemzőek. A Soprontól nyugatra húzódó Soproni-hegység herpetofaunáját viszont olyan korlátozott elterjedésű, ill. hegyi fajok jellemzik, mint a foltos szalamandra, sárgahasú unka és a gyepi béka.

Gazdasági szempontból a kimutatott fajok túlnyomó többsége hasznos. Egyedül a vízisikló vádolható némi kártétellel, amelyet a halállományban okoz.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György: Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / VI. Természetvédelem

VI. Természetvédelem

Sopron környékének, de különösen a Soproni-hegységnek vázolt kétéltű-hüllő világa rendkívül érdekes a zoológus számára. Ezen túlmenően az itt még elég nagy népességben, aránylag tiszta környezetben élő sztenotop elterjedésű, ritka fajok, mint a foltos szalamandra, a gyepi béka, vagy az erdei sikló jelentős természeti értéket képviselnek hazánk számára. Élőhelyük zavartalansága eddig sajnos nem volt teljes. A kirándulók, de az erdőművelési és vízrendezési eljárások is jelentősen zavarták, sőt veszélyeztették életüket.

A 290/1974. OTvH. számú természetvédelmi rendelet védetté nyilvánította ezeket a fajokat. A megfelelő élettér biztosítása nélkül fennmaradásuk kétséges lenne. Ma már megtörténtek az első lépések arra, hogy többek közt a Tolvaj-árok és a Várhely környékét is mint e ritka fajok életterét szigorú természetvédelem alá vonják.

A Soproni-hegység parkerdejében bevált és igen dicséretes gyakorlatot, mely az utak mentén elhelyezett táblákon egyes növények és madarak óvására hívja fel a kirándulók figyelmét, célszerű lenne kibővíteni a ritka kétéltűek és hüllők védelmére irányuló felhívásokkal.

**1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Marián Miklós–Traser György:
Sopron környékének kétéltű-hüllő világa / IRODALOM**

IRODALOM

Csapody I.: A soproni természetvédelem múltja, jelene és feladatai. SSz. 1956, 230–256.

Csapody I.: A növényvilág az Alpok és a Fertő határán. Term. Tud. Közlöny, 1964, 253–256.

Csapody I.–Juhász M.–Mollay J.: Sopron környéki erdők. Sopron, 1972, 77.

Dely O. Gy.: Kétéltűek – Amphibia. Fauna Hungariae 1967, 1–80.

Düringen, B.: Deutschlands Amphibien und Reptilien. Magdeburg, 1897, 676.

Eibl, I.: Die Herpetofauna am Ostufer des Neusiedler-Sees. Umwelt (Wien) 1947, 154–255.

Fauna Regni Hungariae. Bp., 1918.

171 Fejérváry–Lángh A.: Beiträge und Berichtigungen zum Reptilien-Teil des ungarischen Faunenkataloges. Fragmenta Faun. Hung. 1943, 81–98.

Lovassy S.: Magyarország gerinces állatai és gazdasági vonatkozásai. Bp., 1927, 747–791.

Majer A.: Magyarország erdőtársulásai. Bp., 1968, 469–471.

Marián M.: A Baláta gerinces állatvilága. Somogyi Almanach 1957, 59.

Marián M.: A Közép-Tisza kétéltű-hüllővilága. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1963, 207–231.

Marián M.–Szabó I.: Adatok az Északi-Bakony herpetofaunájához. Veszprém megyei Múzeumok Közleményei, 1968, 409–422.

Méhely L.: Systematisch-phylogenetische Studien an Viperiden. Ann. hist.-nat. Mus. Hungar. 1911, 186–243.

Méhely L.: A hazai viperákról. Term. Tud. Közlöny, 1912, 1–48.

Sochurek, E.: Die Braunfrösche Niederösterreichs. Unsere Heimat, 1959, 117–119.

Szabó I.: A hüllők hazai elterjedése. Búvár, 1961, 219–222.

Traser Gy.: Neoteniás pettyes göté (*Triturus vulgaris* L.) násza. (Kézirat) 1974.

Vásárhelyi I.: A kétéltűek és hüllők hasznáról, káráról. Bp., 1965, 219.

Wéber M.: Az állatföldrajz alapjai. (Főiskolai jegyzet.) 1971.

Werner, F. (1913): Lurche und Kriechtiere. In: Brehms Tierleben. 1913, 4, 574.

Werner, F.: Die Kriechtiere und Lurche des Burgenlandes. Burgenl. Heimatblätter 1935, 124–126.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Katona Imre: Leprás falu Sopron vármegyében

Katona Imre: Leprás falu Sopron vármegyében

Ma is megborzadunk a leprának, e borzalmas betegségnek hallatára. Szerencsére, itt ma már nem fordul elő, a középkorban azonban nálunk sem volt ritka ez a szörnyű kór. „Mióta, vagy mikor látta meg az ember a leprát, mikor, vagy mióta kezdte meg az elkülönítés, a gyógyítás munkáját? Erre felelet nincs! Ezt ma még a feltáratlan praehistoricus sírmezők, vagy a magános sírok hallgatása őrzi... Akad olyan kutató, akinek álláspontja szerint a leprát nem a keresztes háborúk során hurcolták be Európába, ismert volt már időszámításunk előtt a IV. században Görögországban és Itáliában pedig Pompeius és Sulla idejében”. Tény, hogy Magyarországon a 900-as évektől kezdve ismerték és királyaink közül nem egy meg akarta akadályozni a kereszteseknek az országon keresztül történő átvonulását, ezzel akarták a ragály terjedését elzárni. Az is kétségtelen, hogy a kereszteshadjáratok után nálunk is egyre gyakoribb a leprás megbetegedés. Valószínűleg ez a szükséglet teremtette meg a leprosoriumok, azaz a leprás gyógyhelyek létesítésének szükségességét Magyarországon.¹⁽⁸⁶⁾

A leprosoriumokat legtöbbször kúttal (*puteus*) kapcsolatban emlegetik okleveleink. Az első puteus-t László király 1082. évi oklevele említi. Ezt az oklevelet a veszprémi püspökség és a káptalan között támadt birtoktulajdon-vitával kapcsolatban adták ki. Az oklevélben a *puteus leprosorium* kifejezés mint a vitatott terület egyik határjele, mesgyéje szerepel. E puteus-t a két kiváló orvostörténész, Nékám és Magyary Kossa is kényszerkórháznak, börtönszerű kórháznak, földalatti veremnek fordítják. Tehát szerintük a puteus nemcsak kút értelmű, hanem jelenthet vermet, barlangot vagy földalatti börtönt is, ahol a poklosokat elkülönítve tartották. A Veszprém megyei puteus-t egy 1749-es egyezséglevel alapján sikerült Pallának a várostól mintegy két km-re fekvő Aranyoskúttal azonosítania.²⁽⁸⁷⁾ Ennek alapján nyilvánvaló, hogy az ¹⁷²vélekedett helyesen, aki a puteus-t kútnak fordította, mint például Stessel József, aki közel száz esztendővel ezelőtt a Sopron megyei puteus leprosoriumról így írt a Századokban: „A Sopron vármegyében előforduló puteus leprosorium fekvésére nézve ez alkalommal határozottan megállapítható, hogy a belpoklosok kútja az idézett 1245. évi adat tanúsága szerint Küllő helység (a mai Nagycenk mellett) déli határ részében lévén, az Ikva patak jobb partjától déli irányban megindult határjárás a keleti határvonal mentén érinthette a kérdéses kútnak, mely azonban ma e néven ismeretlen”.³⁽⁸⁸⁾ Ugyanakkor Palla szerint kétségtelen, hogy a puteus szónak ’földalatti tömlő’ értelme is van, ami annál is inkább érthető, írja, mivel délen és keleten, ha vízhiány miatt a ciszternák kiürülnek, abban gonosztevőket is tartanak. Hogy a puteus üregét is felhasználták-e, vagy esetleg csak gyógyforrásszámba menő vizét, ma már nehéz lenne eldönteni. Nem lehetetlen azonban, hogy a betegetek a társadalomtól való távoltartás szándékával rövidebb, vagy huzamosabb ideig a kút vízmedencéjében tartották. Annyi bizonyos, hogy a belpoklosokat nálunk is igyekeztek már a XI–XIII. században a külvilágtól elzárni, mint ezt számos adat bizonyítja. Végül is Palla szerint⁴⁽⁸⁹⁾ Nékám és Magyary álláspontja között csak csekély az eltérés, hiszen sírgödör, vagy földalatti verem, netán kényszerkórház ebben az esetben bármekkora aggály mellett is, szinte azonosak. Mindkét

kutató sejtette, hogy a puteus valamiféle kényszerlétesítményt jelent, melyet nevezhetünk gödörnek, veremnek, vagy másféle elkülönítő helynek, melyet a politikai és társadalmi elrendeződés állapotában élő magyarság már ismert. Ez érthető is, hiszen a leprásokkal szemben a társadalomnak ma is az az első ténykedése, hogy a betegeket a további fertőzés megakadályozása miatt elkülönített helyre szállítsa. Az elkülönítés elsősorban a társadalom és nem a betegek érdekeit szolgálta. Az a körülmény azonban, hogy a betegeket gyógykezelésnek is alávetették, látszólag alapjaiban ingatja meg Nékám Lajos és Magyary Kossa Gyula álláspontját. Veremben vagy földalatti üregben eleve hiányozhattak a gyógyítás legelemibb feltételei, kérdezi a mai modern kórházi kezeléshez szokott olvasó, de arra gondol, hogy a gyógykezeléshez mulhatatlanul szükséges vizet elsősorban kutak és források szolgáltatják, egyúttal azonban a kút medencéje, illetve a forrás barlangja a külvilágtól való elzárást is lehetővé teszi. Ebből következik, hogy a puteus alatt nem érthetünk közönséges, csak a víz szolgáltatására alkalmas és lényegében a maihoz hasonló kutat, hanem valami olyant, mely a betegek elkülönítésére is alkalmas. Különösen XVIII. századi forrásainkban gyakori a „folyó kút”-elnevezés, különösen folyókhoz, patakokhoz közeli dülöink közt. Világos, hogy itt nem mély medencéjű kutakról, hanem egészen sekély, vízvájta mélyedésekről, gödröcskékről van szó, melyekben a víz megrekedt. Az Ikva folyó közelében lévő Sopron vármegyei puteus alighanem ehhez hasonló kút lehetett, legalább is a patakhoz való közelsége alapján erre gondolhatunk. Sziklás helyeken, forrásvájta barlangokban helyezték el a leprásokat, sőt nem lehetetlen, hogy más és jobb híján közönséges kutakat is felhasználtak erre a célra.

A „puteus”-ok milyensége helyenként és alkalmanként tehát változott. Ez a magyarázata annak, hogy a „puteus” teljes jelentése a mai szóhasználatban egyetlen megfelelő kifejezéssel sem pótolható.

A „puteus”-ok csak egészen kisszámú leprást tudtak befogadni, a XIII. század közepén már viszont egész falut kitevő leprás telepről is tudunk Sopron vármegyében. Ilyen leprásfalut említ IV. Béla egyik 1265 körül kelt oklevele is,⁵⁽⁹⁰⁾ mely arról szól, hogy a király előtt Vezekényi Pál fia Pál és rokonai a magvaszakadt Vezekényi Salamon Székás és Czirák nevű birtokát Vezekényi Dénesnek átengedik. Az oklevél szerint a birtok északnyugati határát a Répcétől nem messze eső „villa leprosorium”, illetve a középkori Fertőd alkotta: a fluvio Rapcha usque ad villam leprosorium in latitudine centum septuaginta amplexium et ab eadem villa ad Ferteud continet in ¹⁷³latitudine centum amplexus ... „E szerint – írja Stessel 1906-ban –⁶⁽⁹¹⁾ a birtok hosszúsága a Répce balpartjától a nyugaton fekvő Fertődig terjedt, szélességét pedig északról Czirák, délről pedig Székás területe jelölte. A birtok irányába eső Villa leprosorium pedig Stessel szerint „valószínűleg Székás falunak azon a részén állott, ahol később a Czirákyak ősének, Dénesnek lakása állt s emlékét a mai Dénesfa őrzi”.

Stesselnek e következtetéseit az oklevél adatai csak részben támogatják, ami azonban csak akkor derül ki, ha e birtokokkal északnyugatról határos három Család nevű falu (ma Hövej, Csapod, Pusztacsalád) 1265-re keltezett határleírását és Dénes mester oklevelének határhelyeit összevetjük.⁷⁽⁹²⁾ Bár a két birtok szomszédságára csak Fertőd említéséből következtethetünk, mégis feltehető, hogy Dénes mester és Bertrand comes birtokai nemcsak egy, hanem számos ponton, érintkeztek egymással. Ez egyébként Dénes okleveléből is kitűnik, hiszen a leírásból világos, hogy a birtok déli szélességét Czirák és Székás, északnyugati szélességét pedig Fertőd és Villa leprosorium közti terület alkotta. E szerint azonban Dénes birtokainak határa villa leprosoriumnál majdnem 90°-os szögben délkeletre fordult –, Bertrand falvainak határa továbbra is ugyanebben az irányban haladt egészen Ivánig, csak itt fordult egy kicsit délkeletre, a mai Ság falu irányában. Talán ez az oka annak, hogy Bertrand oklevele a villa leprosoriumot nem említi.

A mondottakból még mindig csak hozzávetőleges pontossággal alkothatunk magunknak fogalmat a villa leprosorium egykori helyéről. Középkori okleveleink kitételeiből mindössze annyi bizonyos, hogy a villa

leprosorium valahol Csapodtól és Pusztacsaládtól félre fekvő, kissé fennsíkszerű, délre azonban fokozatosan lejtő területen feküdt, közvetlen Iván falu szomszédságában. A villa leprosorium egykori helyét a Pusztacsalád és Iván között, a vasúti őrház mellett elterülő Poklostó nevű határrész őrzi.⁸⁽⁹³⁾ Ez a ma is vizenyős, süppedékes, esőzésekor csak nehezen járható terület 1–1 1/2 km-re fekszik a XIII–XIV. századi okleseleinkben „villa Johann”-ként szereplő Iván falutól.”⁹⁽⁹⁴⁾ A *villa Johann* név keletkezésében a mondottak alapján különösen a johanniták szerepe elképzelhető, bár annak a felfogásnak is vannak hívei, hogy a falu Iván soproni várispántól kapta nevét a XIII–XIV. században. A johanniták főleg a leprások gyógyításával foglalkoztak, s ahol hosszabb-rövidebb ideig feltűnnek, leprásokkal is találkozhatunk. Így volt ez villa leprosorium és villa Johann esetében is. A villa leprosorium poklosait gyógyító johanniták Ivánban székeltek, innen járhattak ki a leprásfaluba.

Iván, mint egyházi birtok, a pornói apátság faluja, 1234-ben szerepel először okleveleinkben.¹⁰⁽⁹⁵⁾ Az 1250-es években is megmaradt-e apátsági birtoknak, vagy a johannitáké lett, nem tudjuk, az azonban kétségtelen, hogy nem tartozott hozzá nagyobb birtokterület, különben nem képezhette volna a 3 Család faluval együtt, mint annak tartozéka, királyi adomány tárgyát. A XIV. század végén Ivánt királyi jobbágyságok és hospesek lakják, akik birtokigényüket ugyancsak kelet-délkeleti irányban (Kürtösmegyér) próbálják érvényesíteni, de ebben I. Lajos (1379-ben), majd Zsigmond király (1387-ben) akadályozza őket.¹¹⁽⁹⁶⁾

Iván, Poklosfalva, Bodak, Fertőd csupán egy-egy elszigetelt pont volt azon a három Család (Csapodcsalád, Hövejcsalád, Pusztacsalád) nevű birtokon belül, melyet 1257-ben és ezt megelőzően¹²⁽⁹⁷⁾ adott IV. Béla a Nagymartoni-nemzetségbeli Bertrandnak. ¹⁷⁴Ettől kezdve a birtok sorsa a Nagymartoniakhoz kapcsolódott. Mivel Bertrand fiúutód nélkül halt meg, birtokait leányai örökölték. Kisebbik leánya, aki III. Oslhoz ment feleségül, a két Családot (a mai Csapodot és Pusztacsaládot) kapta nászajándékkul, a harmadik Család (a mai Hövej) a Nagymartoni Simon ispán fiága kezébe jut.¹³⁽⁹⁸⁾ Hövej a Nagymartoniakból kisarjadó Fraknóiak birtoka 1445-ig. Ekkor adományozza Fraknói Vilmos és felesége, Dorottya a csornai konventnek.¹⁴⁽⁹⁹⁾ IV. Oslnak négy fia ismeretes. Ezek: János, Miklós, Domonkos és Benedek.¹⁵⁽¹⁰⁰⁾ Az 1325. évi osztozkodáskor az Osl-nemzetségbeli Imre fiai (a Kanizsaiak ősei), Osl fiai (az Ostffyok ősei), valamint Jakab fiai jelentkeznek birtokigénnyel a magvaszakadt András fiainak csornai, beledi, csapodi és szerdahelyi (Fertőszentmiklósi) birtokrészeire.¹⁶⁽¹⁰¹⁾ Csapod az Osl-ak részéről igényt támasztó IV. Osl fiainak jutott. III. Osl ekkor még életben levő fiai (Péter-János, Miklós és Domonkos nagybátyja) azonban ügylátszik elégedetlenek voltak az osztozkodás eredményével és új osztályegyezséget követeltek. Erre 1346-ban sor is került. Az 1346. évi osztozkodást megelőzően Csapodot és Pusztacsaládot Péteren kívül János mester és Domonkos macsói bán bírta fele-fele részben, 1346-tól Csapod és Pusztacsalád teljes egészében Péteré lesz.¹⁷⁽¹⁰²⁾ A két Család falu a XIV–XV. században III. Osl Tamás nevű testvérének nemzetségből kisarjadó Kanizsaiak birtoka, akiktől Nádasdy Tamásnak Kanizsai Orsolyával kötött házassága révén 1536-ban a Nádasdyak kezébe kerül. Nádasdy Tamásnak a Kanizsai-birtokba való 1558-as beiktatásakor az említett birtokterületre vonatkozóan többen ellentmondtak, köztük például Cziráky Miklós is Pusztacsaládra nézve.¹⁸⁽¹⁰³⁾ Ez is azt mutatja, hogy még a XVI. századra is többen átmentették birtokjogukat a három Család határában meghúzódó kisebb birtokokra nézve. Iván sem a három Család révén került végül is a Kanizsaiakhoz, hanem „külön úton”, hiszen amikor (a XIV. század elején) a három Család már Osl-birtok, Ivánt még királyi jobbágyságok és hospesek lakják.¹⁹⁽¹⁰⁴⁾ A három Család eladományozásával Sopron vármegye közepén egy nagyobb önálló birtoktest alakul ki, melynek határai messze túl nyúlnak a három falun, illetve a birtoktestbe kisebb idegen birtokok ékelődnek, ami évszázadokig igen sok hatalmaskodásra és birtokháborításra ad okot. A három Család határaiba beékelődő kisebb birtokok és a három falu periferiáján fekvő faluk ekkor még javarészből a királyiéi, nem csoda, ha a

Kanizsaiak (miután a 3 Család és határai már az övék) törekednek ezek megszerzésére, ami 1387-ben sikerül is. Ekkor került a Kanizsaiakhoz Kapu királyi vár és ennek tartozékai: Lövvő, Iván, Vitnyéd, Kecöl, Szil, Pordány, Bogyoszló, Estvánháza, Babot, Ordó, Hidász és Kapu.²⁰⁽¹⁰⁵⁾ A bennünket közelebről érdeklő Iván is az adományozott falvak között van, ami arra mutat, hogy ezt megelőzően (bár a XIII–XIV. században adomány tárgyát képezte) ismét visszaszállt királyi tulajdonba, különben nem vált volna adományozhatóvá.

A mondottak alapján tehát nemcsak a leprások faluja nem volt közönséges (inkább újkori) értelemben vett falu, melynek nem volt határa s csak egy másik helység határába volt beleillesztve, hanem ilyen volt az említett Fertőd, Bodak, sőt Iván is. S hogy a belpoklosokat miért ide és nem máshová telepítették, arra a telepnek vízzel kapcsolatban fennmaradt neve (Poklos tó) utal legbiztosabban. Volt-e a közelében gyógyító forrás, nem tudjuk, de a terület vizenyős, morotvás voltára több egykori **175** falunév is utal (Bodak, Fertőd). Stessel szerint a poklosoknak ez a faluja inkább afféle internálótábor volt, mint klasszikus értelemben vett falu, ahol a veszélyes ragályban szenvedő betegeket kontumáciában tartották, mert szerinte e telepet okirataink mindig csak latinul (kétszer) említik, magyarul sohasem, ami mindennél jobban bizonyítja a villa leprosorium ideiglenes tábor, vagy tanya jellegét, mert Árpádkori okleveleink az állandó jellegű helységek népi neveit mindig a legnagyobb gondossággal kiírják.²¹⁽¹⁰⁶⁾

Pusztán érdekességként említjük, hogy a három Család határa dél-délnyugatfelé lenyúlt egészen Zsiráig, s még olyan messze fekvő falvak határait is magában foglalta, mint Kér (Újkér) és Ság faluk is. Eszerint Bó is a birtokterület egyik határfaluját alkotta. Ez azért fontos számunkra, mert arról nem tudunk, hogy Ivánban is volt-e birtoka a johannitáknak, Bó a középkorban kétségtelenül johannita birtok volt. Elképzelhető, hogy Iván a bői konvent egyik „filiáléja”-ként szerepelt csupán, míg a villa leprosorium ki nem halt.

Még egy fontos szempontra kell felfigyelnünk a kérdés tárgyalásánál. IV. Béla Nagymartoni Bertrاندnak a három Családra vonatkozó adományát 1257-ben még azzal is kiegészíti, hogy a három falu nyugati határát kitolja a Rábcáig, hogy őt is hozzájuttassa a folyón való halászathoz és malomtartáshoz.²²⁽¹⁰⁷⁾ Úgy látszik Bertrاند vagy utódai éltek is e jogukkal, mert a Kanizsaiak csapodi birtoktestéhez a XIV. században egy Répcén álló malom is tartozik. E XIII–XIV. században létesült baboti malommal együtt adja Nádasdy Pál, mint a család csapodi birtokaihoz tartozó részt az egykori leprás falu helyét megőrző Poklos tó nevű részt egy Ferenczy Péter nevű csapodi nemesúrnak.²³⁽¹⁰⁸⁾ Ebből mintha arra következtethetnénk, hogy a villa leprosoriumot csak 1257-ben, korábbi adományának kiegészítéseképpen adományozta IV. Béla Nagymartoni Bertrاندnak és utódainak, talán azért, mert ekkor a villa leprosorium már kihalófélben, létesítményei pusztulóban voltak. Ha meggondoljuk, hogy a királynak a Család falura vonatkozó első adománya nem lehet 1250-nél korábbi keletű, s abban a villa leprosorium még nem képezi adomány tárgyát, a leprás falu elnéptelenedését az 1250-es évek idejére kell tennünk: virágkora következőképpen közvetlen ez előttre esett. Nem csoda, ha a középkor folyamán Magyarországon itt létesült a legnagyobb leprosorium, leprás telephely.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Kocsis József: A 700 éves évforduló ünnepei

Kocsis József: A 700 éves évforduló ünnepei

1. Sopron város Tanácsának Végrehajtó Bizottsága 99/1971. sz. határozatában intézkedett Sopron szabad királyi várossá emelése 1977-ben időszerű 700 éves évfordulójának megünnepléséről. E határozat alapján az ünnepek előkészítésére intéző bizottságot és munkabizottságokat alakított. E bizottságok 1971 óta tevékenykedtek, létrehozva azokat a szervezeti és tartalmi tényezőket, amelyekkel a program végrehajtható volt. A bizottságok többszáz társadalmi munkást foglalkoztattak a program kialakításakor és a végrehajtás folyamatában is. Tevékenységükkel kapcsolatban mindenekelőtt azt emeljük ki, hogy az általuk megfogalmazott feladatok híven tükrözik azokat a célkitűzéseket, amelyeket a Magyar Szocialista Munkáspárt városi Bizottsága, a Városi Tanács és a Hazafias Népfront, valamint a Kommunista Ifjúsági Szövetség városi Bizottsága együttesen fogalmazott meg.

176 Célunk volt: használjuk fel az évfordulóra való készülődést, s magának az évfordulónak a feladatait is soron lévő feladataink maradéktalan, magas szintű megvalósítására, segítsük elő, hogy a város lakói a városhoz való kötődésüket erősíthessék, s növeljük azokat a lehetőségeket, amelyek a várost az egész ország kincsévé teszik.

A végrehajtás értékelésekor mindenekelőtt azt a nagy társadalmi összefogást kell megemlíteni, amely a városért való munkálkodásban az ünnepek magas szintű megvalósításáért bontakozott ki. E vállalások közül a termelő szervezetekben dolgozó szocialista brigádok tevékenysége emelkedik ki. E brigádok a „700 percet a 700 éves városért” mozgalomban 1976-ban közel 2 millió forint értékű társadalmi munkát végeztek. 1976 végére 180, 1977 végéig pedig 240 szocialista brigád részvételéről tudunk számot adni. Az eredetileg 22 megjelölt munkaterülettel szemben 72 munkaterületet biztosítottunk a szocialista brigádok számára. Az elvégzett összes társadalmi munka értéke: 5 390 000 Ft.

A város társadalmának mintegy felét kitevő fiatalság kezdettől fogva lelkes előkészítője és résztvevője volt a 700 éves évforduló rendezvényeinek. A KISZ fennállásának 15. évfordulóján hirdették meg „Fiatalkor a városért, a város a fiatalokért” mozgalmat, amely azóta is él, és a jubileumi esztendőben soha nem tapasztalt eredményeket hozott. 1976-ban fiataljaink több mint 80 ezer, 1977-ben pedig 116 ezer társadalmi munkórát teljesítettek.

A jubileumi ünnepek programja készítésének kezdeti időszakában felvetődött, hogy nem önmagunkat kell ünnepelnünk, hanem városunkat kell közkinccsá tennünk. Az utóbbi évtizedben megnyilvánuló nagy érdeklődés kielégítését segítettük elő azzal, hogy az ország legkülönbözőbb városaiba mentünk el és szóltunk városunkról, és hívtunk mindenkit ünnepeinkre. A város vezetői több ezer ember előtt tartottak ismertetést Sopronról. Ezeknek a találkozásoknak eredményeként számos, a városon kívül élő állampolgár

tagja lett a Városszépítő Egyesületnek, ennek következtében 1976-ról 1977-re megháromszorozódott a Városszépítő Egyesület tagjainak száma. Sokan azok közül, akiknek ismerttetést tartottunk ünnepségeinkről, személyes részvételükkel tisztelték meg jubileumi rendezvényeinket.

A jubliláló Sopronnak a hazai lapok és egyéb hírközlő eszközök is nagy figyelmet szenteltek. Az országos lapok, a rádió, a televízió rendre közölt a legkülönbözőbb területekről tudósításokat. Megyénk lapjában kezdetben érthetetlenül kevés híradás jelent meg. A Városi Pártbizottság és a Városi Tanács vezetése a Kisalföld szerkesztőségének vezetésével egyetértésre jutott abban, hogy a mindkét fél részéről megnyilvánuló hiányosságok felszámolásával a következő időben gyakrabban jelennek meg írások, tudósítások Sopronról. A Soproni Szemle, a város helytörténeti folyóirata – miként ez alább is kiténik – több ízben foglalkozott a jubileumi rendezvényekkel. A város nagyobb üzemének támogatásával az Idegenforgalmi Propaganda Filmstúdió 20 perces filmet készített Sopronról (vö. SSz. 1978, 84). A filmet a megye és az ország mozijaiban vetítették nagy sikerrel. A Magyar Televízió dokumentumfilmesei 40 perces műsort készítettek jubileumi rendezvényeinkről (bemutatója 1978. március 1-én volt), a Rádió a májusi, a Televízió pedig decemberi kívánságműsorát biztosította, illetve ajándékozta Sopronnak.

A Magyar Szocialista Munkáspárt megyei Bizottsága és a Hazafias Népfront megyei Bizottsága javaslatára tervbe vettük, hogy a megye városai egy-egy hetes rendezvénnyel köszöntik Sopront, Sopron pedig bemutatkozik a megye városaiban. Az amúgy is erős megterheltség miatt Sopron bemutatkozása elmaradt, azonban több város (Mosonmagyaróvár, Győr, Kapuvár) nagyon szép ünnepségek keretében köszöntötte városunkat.

Rendezvényeinket 6 nagy csoportra oszthatjuk: politikai-társadalmi ünnepségek rendezvényei; tudományos ülések és konferenciák; kulturális rendezvények; kiállítások; vetélkedők; sportversenyek.

1772. *Politikai-társadalmi rendezvényeink*

Ezek közül kiemelkedik az április 1-i megyei szintű ünnepség, amelynek előadója Pozsgay Imre kulturális miniszter volt (vö. SSz. 1977, 193–200). Minden tekintetben jól szervezett, jó hangulatú felszabadulási ünnepség zajlott le április 1-én. Az ünnepség keretében külön tanácsülésen emlékeztünk meg a jubileumi és a felszabadulási évfordulóról (vö. SSz. 1977, 97–105). Az ünnepség keretében módot találtunk arra, hogy városi alapítású kitüntetéssel jutalmazzuk azokat, akik kiemelkedően sokat tettek Sopronért. Két díszpolgári, 10 „Pro Urbe Sopron” kitüntetést adományoztunk, s ezenkívül számosan részesültek Jubileumi Emlékplakett kitüntetésben.

1. Makrisz Agamemnon: Testvérek (Hárs József felvétele)

Az ünnepség keretében avattuk fel a Győr város által ajándékozott emlékparkot, és abban az ugyancsak általa ajándékozott szobrot (1. kép). Ezen a napon adták át a kapuvári Fémipari Szövetkezet dolgozói által készített és a színház dohányzójában felállított díszes szökőkutat. Ünnepségeinket megtisztelték a megyei vezetők és a megye városainak vezetői.

178Április 1-et megelőzően március 15-én a Forradalmi Ifjúsági Napok keretében rendkívül impozáns, szép ifjúsági rendezvényre került sor. Több ezer fiatal jelenlétében emlékeztünk meg 1848-ról, 1919-ről. Ezen a napon avattuk fel az új Petőfi szobrot is (2. kép). 1977. március 20-án ünnepélyes külsőségek között megemlékeztünk a Kommunista Ifjúsági Szövetség megalakulásának 20. évfordulójáról azon a helyen ahol az 1957-ben zászlót bontott.

A társadalmi ünnepségek és események sorában kiemelkedő helyet foglalt el az Országos Könnyűipari Ágazati Parlament. Keserű Jánosné könnyűipari miniszter vezetésével a könnyűipar egész vezérkara megtisztelte az ifjúsági parlamentet. Jelentős politikai eseménnyé vált az országos hírlap- és

szakfolyóirat-tanácskozás és kiállítás. A kiállítás ideje alatt az emlékkönyvbe közel 6 ezer bejegyzés került.

2. Lisztes István: Petőfi (Lobenwein Tamás felv.)

Április 28-tól május 2-ig tartottak a soproni VI. Országos Diáknapok. A rendezvényen 1600 fiatal vett részt, amelyhez többszáz soproni fiatal csatlakozott. A fesztivál jellegű kulturális bemutatók értékes művészeti eseményt jelentettek. A többszáz fiatal arra is lehetőséget kapott, hogy megismerkedjék városunkkal és a városról szerzett ismereteiről verseny keretében tanúbizonytságot tegyen. Július 25-től városunkban készült fel az országos tiszthelyettes avatóünnepségre 600 fiatal tiszthelyettes. A 31-i avatás felejthetetlen eseménnyé vált városunkban.

Másik ünnepségünk, az augusztus 20-i megyei ünnepség is jól sikerült. Az ünnepi nagygyűlés szónoka Hány Béla, a Magyar Szocialista Munkáspárt megyei első titkára több ezer ember előtt méltatta alkotmányunk ünnepét és Sopron jubileumi ünnepségét.

179 November 5-én tartalmasan, megfelelő körülmények között tartottuk meg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulójára rendezett ünnepségünket. November 5-én az Ibolya-rétre épülő új városésziünk a *Jereván* nevet kapta, s ott az Örmény Köztársaság ajándékként egy szobrot avattunk (3. kép). A soproni üzemek dolgozói csatlakoztak a csepeli munkások felhívásához és részt vettek abban a

munkaverseny-mozgalomban, amely arra volt hivatva, hogy köszöntse a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulója alkalmából a Szovjetuniót. Eredményeink tiszteletreméltóak és mindenképpen jubileumi ünnepeink értékelésében említendők.

3. Szarkisz Bágdászárján: Örök barátság (Adorján A. felv.)

A politikai és társadalmi események, illetve ünnepek sorába tartozik az új állomás épületének, az új iskolának és a fedett uszodának ünnepélyes avatása.

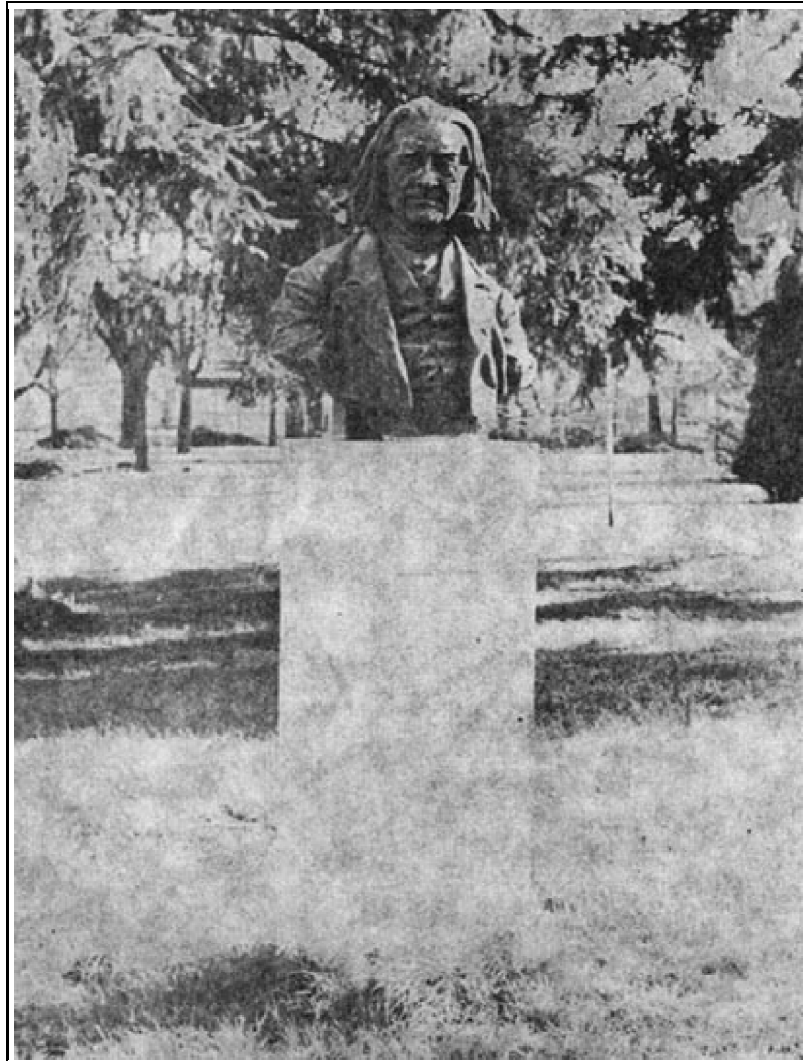
3. Tudományos ülések, konferenciák

A MTESZ és a TIT jelentős tudományos tanácskozások szervezésével készült a jubileumi évfordulóra. Ezeken nagy számban vettek részt hazai, s egyiken-másikon külföldi szakemberek is.

A rendezvények közül ki kell emelnünk néhányat. Ilyen pl. a „Háromezer év a Borostyánkő út mentén” című kétnapos tudományos ülésszak, a IX. Geofizikai Vándorgyűlés [180](#)(vö. SSz. 1978, 89), a IV. Dunántúli

Textiles Találkozó. 1977. február 11–12-én fiatal értelmiségiek országos szintű tanácskozása volt Sopronban. A tudományos tanácskozások körében említést érdemel továbbá az „Agrárfelsőoktatásban dolgozó fiatal oktatók és kutatók IV. országos konferenciája”. A konferencián 8 szekcióban 126 előadás hangzott el.

Meg kell említeni, hogy Sopron várossá nyilvánításának 700. évfordulója tiszteletére a soproni Óvónőképző Intézet április 26–27-én jubileumi napokat tartott. A soproni Erdészeti és Faipari Egyetem április 14–15-én rendezte meg a „20 éves a faipari mérnökképzés” jubileumi ünnepségeit tudományos ülészek keretében. Sopronban rendezte meg tudományos ülészekét a Magyar Balneoklimatológiai Egyesület. A tanácskozáson 160-an vettek részt.

4. Tilgner Viktor: Liszt Ferenc (Adorján A. felv.)

Májusban volt a soproni PACEMO eszperantó csoport által szervezett nemzetközi felnőtt eszperantó találkozó, amelyre 330 hazai és német, lengyel, cseh, osztrák, szlovák eszperantista érkezett. A háromnapos rendezvény során a résztvevők a nemzetközi nyelv segítségével ismerkedtek Sopronnal, környékével, az

eszperantó mozgalom soproni múltjával.

181 Az Országos Műemléki Felügyelőség a jubileumra és Sopron nemzetközi rangjára gondolva itt rendezte meg a „Műemléki albizottságok IX. országos értekezlet”-ét. Az országos műemlékekkel foglalkozó szakemberek, városok és megyék vezetői – mintegy 300-an – ismerkedtek városunk műemléki adottságaival és értékeivel. A Felügyelőség „Magyar műemlékvédelem 1973–1974” című szép kiadványát (Bp., Akadémiai Kiadó, 1977, 444 lap) nagyobb részét Sopronnak szentelte.

Az ez évi Műszaki Hetek keretében tekintélyes hazai és nemzetközi szintű tanácskozások zajlottak le. Különös érdeklődésre tartott számot a megnyitásnak szánt előadás, amelynek előadója dr. Trethon Ferenc munkaügyi miniszter volt. A vállalati szakemberek nagy érdeklődése mellett napjaink munkabér- és munkaerőgazdálkodásával kapcsolatos kérdésekről esett szó.

November 11–13-ig terveztük a Wolmuth–Rauch szimpoziumot, amely különböző okok miatt elmaradt. Ugyanakkor mégis sikerült egy hangversenyt Rauch András (1592–1656) emlékére rendeznünk.

5. Papp Gábor: Jubileumi embléma

4. Kulturális rendezvények

Bemutatásra került Hegedüs Géának Lackner Kristófról írt drámája (vö. SSz. 1977, 361–363), valamint Németh Lászlónak Széchenyi című drámája is. Nagy sikerrel bonyolították le a XX. Soproni Ünnepi Hetek és a Szüreti Napok rendezvényeit.

A MTESZ keretében működő Agrártudományi Egyesület szervezésében került megrendezésre az Országos Mezőgazdasági Könyvhónap és az ehhez kapcsolódó kiállítás. A könyvhónapi rendezvényt megtisztelte jelenlétével a mezőgazdasági és élelmezésügyi, valamint a kulturális miniszterhelyettes.

Az Országos Filharmónia szervezésében a Magyar Állami Hangversenyzenekar 1977. február 15-én ünnepi hangversenyt adott a jubiláló város tiszteletére. A zenekart Ferencsik János vezényelte.

Március 21-e és április 5-e között soproni filmnapok zajlottak le. A rendezvénysorozat célja a Sopronban

forgatott filmek bemutatása volt.

A 700 éves évforduló munkabizottságai közül a Zenei Bizottság jelentős tevékenységet fejtett ki. Gondozásában és munkálkodása eredményeként születtek meg a 700 éves jubileumra írt pályaművek. A jubileumra két Kossuth-díjas zeneszerző: Sugár Rezső („Nyitány”) és Farkas Ferenc („Változatok egy XIX. századi zenélő óra 182dallamára”) írt szimfonikus zenekari művet a soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar részére. A műveket a szimfonikusok nagy sikerrel mutatták be április 1-én, ünnepi hangverseny keretében. Ezenkívül néhány kórusmű megírására is sor került, amelyeknek bemutatására a soproni Pedagógus Kórus és a soproni Liszt Ferenc Leánykórus vállalkozott ugyanezen a hangversenyen. A kórusművek zeneszerzői: Fasang Árpád („Három XVIII. századi ének”), Balázs Árpád („Soproni képek”), Szokolay Sándor („Himnusz-töredék”), Tillai Aurél („A soproni várostoronyra”).

Külön munkabizottság készítette elő az Európai Liszt Centrum, s a Magyar Liszt Ferenc Társaság közös elhatározása alapján az „Ifjú zongoristák I. Nemzetközi Liszt találkozójá”-t. A háromfordulós találkozón 3 korcsoportban mutatták be tudásukat Európa 9 országából idejött fiatalok, számszerint 17-en. A négynapos rendezvény keretében került sor a soproni Erzsébet-kertben a korábban a Petőfi téren állott Liszt-szobor újra felállítására (4. kép).

6. A város kulcsa (Iparművészeti Főiskola) (Adorján A. felv.)

Az Országos Úttörőzenekari Fesztivál 1977. április 3–6-ig tartott. 820 gyermek, 120 felnőtt részvételével került lebonyolításra a jubileumi rendezvény. Az „Általános iskolás gyermekek kórusainak országos fesztiválja” április 6–8-ig zajlott. Ilyen jellegű kórustalálkozó hazánkban még nem volt.

Két nagyszabású találkozóra is sor került. A Soproni Öregdiákok Budapesti Köre kezdeményezésére május 20–22-e között volt az öregdiákok találkozója, amelyre közel 2000 volt soproni diák érkezett. Iskoláink mindent megtettek azért, hogy volt növendékeik jól érezzék magukat.

Augusztus 13–14-én a volt soproni tanítóképzősök találkozója. Ekkor avatták a Városszépítő Egyesület támogatásával létrehozott emlékművet is, a volt tanítóképző helyén. Ennek a találkozóznak 400 résztvevője volt.

1835. *Kiállítások*

Az 1977-ben megrendezett kiállítások nagy része a jubileumi program keretében zajlott, de kimondottan a 700 éves évfordulóra csak az alábbi kiállítások jöttek létre:

A soproni levéltár már 1975-ben berendezte a város és környéke írásos emlékeit bemutató kiállítását a Járási Hivatal épületében. A szemléletes és nagyon tanulságos kiállítást a kirándulókon kívül iskolacsoportok, úttörőörsök is felkeresték, illetve felkeresik. Sopron zenei múltját, a város szerepét az egyetemes zenekultúrában mutatta be a Liszt Ferenc Múzeumban 1977. januárban rendezett „Sopron zenei város” című kiállítás (vö. SSz. 1977, 365–367).

A soproni Városszépítő Egyesület Csík Ferenc fotóiból rendezett kiállítással emlékezett az évfordulóra. A régi és új Sopront bemutató különböző fotóknak nagy sikere volt a látogatók körében.

7. A „Fekete Sas” fogadó emlékcégére (Iparművészeti Főiskola) (Adorján A. felv.)

Az Ipari Bizottság rendezte a város iparát és mezőgazdaságát, valamint élelmiszeriparunkat bemutató kiállítást. Az ipari kiállítást az Ünnepi Hetek alatt mutattuk be nagy sikerrel, a mezőgazdasági és élelmiszeripari kiállítást pedig a Szüreti Napok alatt láthatta a közönség. Mindkét kiállítás nagyon sok érdeklődőt vonzott, s e kiállítások méltán mutatták meg Sopron iparának s mezőgazdaságának eredményeit, jelentőségét a város és a megye életében.

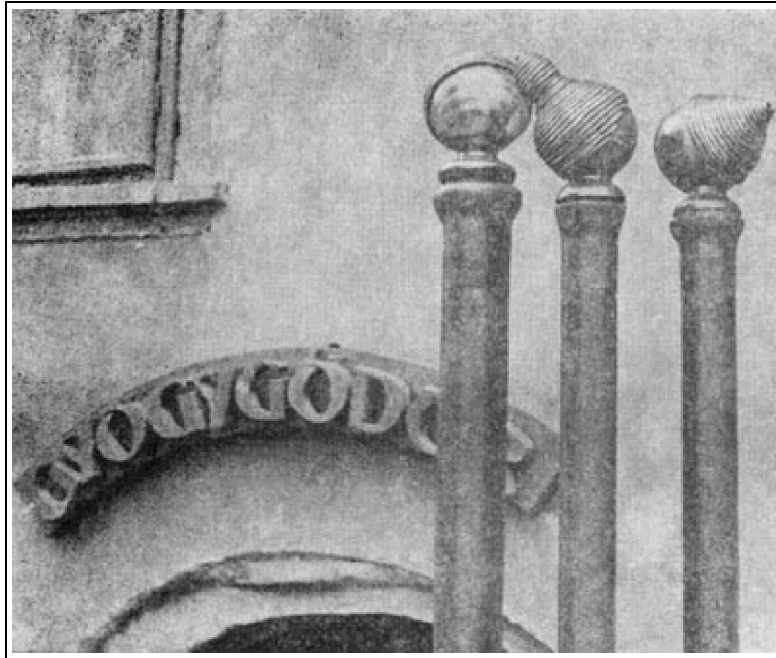
Az évforduló művészi színvonalának emelése érdekében művészeti pályázatot hirdettünk a megye képzőművészeinek, az ország fotósainak és amatőrfilmeseinek. A képzőművészeti pályázatra meghívtuk a megye ismert művészeit, de lehetőséget adtunk fiatalok jelentkezésére is. Sajnos néhány ismert soproni művész nem vett részt a pályázaton.

Az országos fotópályázatra, melyben védnökséget vállalt a Népművelési Intézet, az OFOTÉRT, a FORTE, szinte az ország minden részéből érkeztek pályázatok. A legjobb képeket kiállításon mutattuk be. A zsüri véleménye megegyezett intézőbizottságunk véleményével abban, hogy a mai Sopront csak nagyon kevés pályázó választotta témául.

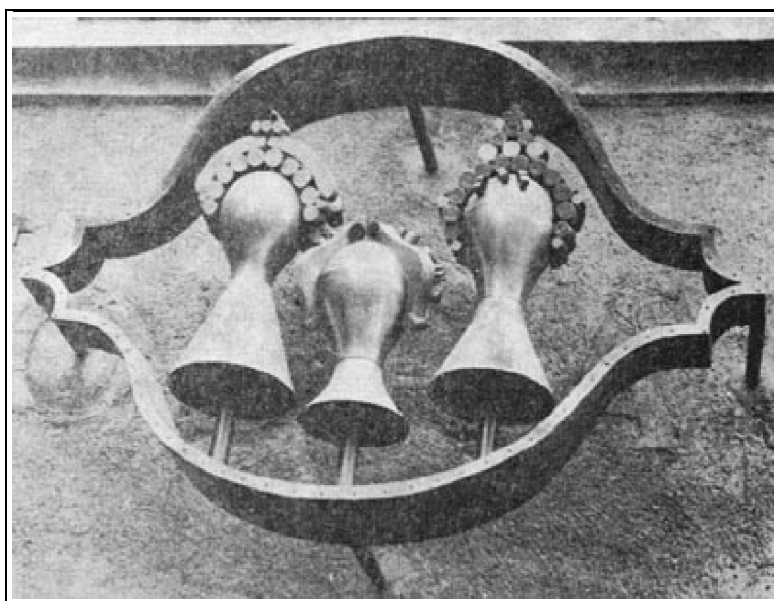
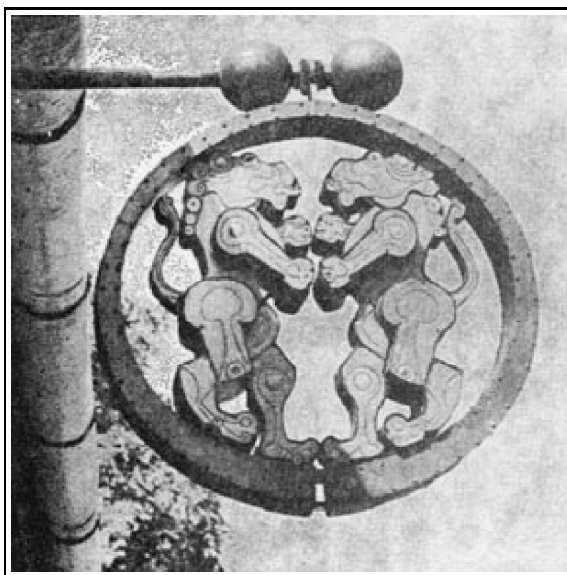
184A soproni amatőrfilmesek nagy szakértelemmel és lelkesedéssel voltak gazdái az amatőr-filmpályázatnak. A pályázat sikere alapján a soproni amatőrfilmesek a későbbiekben is rendezhetnek hasonló pályázatot.

Kiállításaink sorában kiemelkedő volt az I. Országos Érembiennálé. Ennek előkészítésére 1976-ban bizottság alakult. A kiállítás előkészítésében jelentős szerepet vállaltak magukra a Megyei Pártbizottság,

Megyei Tanács, a Képzőművészek Szövetsége, a kiállítási intézmények és a Soproni Liszt Ferenc Múzeum. A biennálé céljaira soronkívül, megfeszített munkával hozták helyre a Műemléki Felügyelőség dolgozói az Orsolya téren a Lábasházat. A biennálé anyagával együtt mutattuk be Ferenczy Béninek a Nemzeti Galériában őrzött érmeit. A biennálénak a kiállítás egy hónapja alatt rekord számú érdeklődője volt.

8–9. Új cégérek (Iparművészeti Főiskola). Adorján A. felvétele

10–11. Új cégérek (Iparművészeti Főiskola) Adorján A. felvétele

6. Vetélkedők, sportversenyek

E munkából kiemeljük az általános iskolák tanulói körében kifejtett tevékenységet. A „Ki tud többet Sopronról” vetélkedő nagy sikerrel zárult. A pedagógusok **185** és tanulók egyaránt lelkes, áldozatos hozzájárulással fejlesztették városunkról ismereteiket és tettek bizonyos mértékű városszeretetükről.

Az Ady Endre születésének 100. évfordulójára hirdetett szavalóverseny városi döntőjét is lebonyolították. 47 szavalóból 10 jutott tovább a megyei döntőbe. A területi döntő is Sopronban volt novemberben, (a TV egyenesben közvetítette). Középiskoláink, szakmunkásképző intézeteink országos elsősegélynyújtó versenyt tartottak a jubileumi év tiszteletére. 1977. március 25-én a jubileumi évforduló tiszteletére a

Vendéglátóipari Szakközépiskola és a soproni Gasztronómiai Társaság közös szervezésében versenyt rendeztek.

A Zenei Bizottság jeles rendezvények megszervezését és lebonyolítását biztosította. Az események közül kiemeljük az országos szolfézsversenyt, amely március 24–27 között zajlott a hazai zeneiskolák részvételével. Mintegy 49 zeneiskola 152 növendéke jelent meg városunkban (vö. SSz. 1977, 367–370).

Gazdag sportprogramot állítottunk össze. A programtervnek megfelelően minden rendezvényt sikerrel teljesítettünk. A programból kiemelkedik a nyitóünnepség, amelyen mintegy 5 ezer fiatal vett részt.

A magyar–bajor atlétikai verseny, az országos tájékozdási futóváltó bajnokság, a nemzetközi soproni kupa tájékozdási futóverseny, a Széchenyi István nemzetközi vitorlás emlékverseny, és valamennyi versenyünk hozzájárult ahhoz, hogy a Sopronba látogatók és városunk lakói is magas szintű sportrendezvényeket láthattak. Jól szolgálták ezek a bemutatók az adott sportág népszerűsítését is. Több olyan rendezvényre került sor, amelyek közös szervezések voltak. Így pl. BM-sportnap, a Közalkalmazottak Szakszervezetének Országos Találkozója, a Vasas sportnap, Textiles sportnap, az OKISZ-kupa, HVDSZ Spartakiád és így tovább.

Szólni kell még néhány bizottságnak a tevékenységéről is. Az Irodalmi Bizottság a kitűzött feladatokat néhány kivételtől eltekintve, megvalósította. Sarkady Sándor szerkesztésében megjelent a Soproni írók antológiája (Sopron, 1976, 264 lap). A Művészeti Bizottság csak részben tudott eleget tenni megbízatásának. A tervbe vett jubileumi emlékmű nem valósult meg. Ugyanakkor a Művészeti Bizottság közreműködésével megvalósult a jubileumi emlékérem (vö. SSz. 1977, 248), megszülettek a képzőművészeti pályázati felhívások.

A kezdeti időszakban létrehoztunk egy Kiadványi Bizottságot is. Ez a bizottság 1972. november 12-én több tanulmánykötet kiadását javasolta, hogy a város történetét átfogóan, az ünnepi alkalomnak megfelelően bemutassa. Anyagi fedezet hiányában a tervezett kiadványok nagyon kis része jelent meg. Országos pénzügyi forrásból jelenik meg. Házi Jenő „A soproni polgári családok” című kétkötetes munkája. Az Országos Műemléki Felügyelőség közreműködésével a „Magyar Műemlékvédelem 1973–1974” című könyv szinte teljes egészében Sopronról szól (I. elöb). A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában 1976-ban megjelent Horváth Zoltánnak a „Jobbágyvilág alkonya Sopron megyében” c. munkája is. (vö. SSz. 1977, 377–379; 1978, 81, 151). Megjelent egy szép képeskönyv mintegy 5 ezer példányban Sopronról. (Meződy Ö. István–Z. Szabó László: Sopron. Egy város évszázadai. Sopron, 1977.) Ennek a könyvnek menet közben sikerült teljes anyagi fedezetet biztosítanunk. Megjelent a fiatalok szervezésében és munkája eredményeképpen a legutóbbi 10 esztendő ifjúsági mozgalmának krónikája is (vö. SSz. 1978, 90).

A Múzeumi Munkabizottság munkatervét maradéktalanul végrehajtotta. A részletek felsorolása nélkül kell megemlítenünk azt, hogy az újonnan nyitott kiállítások nagy sikert értek el mind a város lakossága, mind pedig az ide érkező látogatók körében.

1975-ben terven kívül elkészült a Soproni színeszet története című állandó kiállítás. Városi tanácsunk anyagilag évente mintegy 30 ezer forintot biztosított 1974-től kezdődően e célra. A megvalósult kiállításoknak nemcsak helyi, de országos, sőt nemzetközi sikere volt. Erről tanúskodnak a vendégkönyvek bejegyzései, elismerő sorai.

A kiállítások látogatottságára vonatkozóan meg kell említenünk, hogy 1972-ben pl. 70–80 ezer látogatója volt múzeumainknak, 1976-ban ez meghaladta a 300 ezer **186**főt és 1977-ben – bár még nem áll pontos

adat rendelkezésünkre – azt mondhatjuk, hogy legalább ilyen nagyságrendű lesz a múzeumok látogatottsága.

A Propaganda Bizottság munkájáról. Már 1976-ban elkészültek a fekete-arany színű felhívó és fehér-arany biankó plakátok. A felhívó plakátokat a drága térítési díjak miatt csak egyszer küldtük országos terjesztésre. Egyébként utazási irodáinkon, intézményeinken keresztül terjesztettük azokat. A plakátokon szereplő 700 éves emblémát (5. kép) a vállalatok levélzáróként is megrendelték. A kereskedelemben különböző termékek csomagolóanyagán is szerepelt a jubileumi jelvény. (Jellemző, hogy sajnos több giccs is magán viselte az emblémát.) A soproni óra-ékszerbolt nemesfémből (nikkel, ezüst) készítettett csak Sopronban forgalomba kerülő érmeiket az Állami Pénzverővel. Az Idegenforgalmi Hivatal kétféle bronzplakettet veretett, amelyet az idegenforgalmi irodák árusítottak. Műanyagjelvények is készültek a jubileumi emblémával kereskedelmi célokra, de a honvéd tiszthelyettesek is ilyen felülnyomott jelvényt kaptak avatásuk emlékére. A volt soproni öregdiákok is emblémás jelvényt rendeltek maguknak (vö. SSz. 1977, 247–249). A propagandatevékenységet jól szolgálta az ízléses műsorfüzet.

Az Üzemi Bizottság sikeresen megvalósította céljait. Üzemeink a jubileumi esztendőben termékeikkel és termékeik csomagolási módjával fémjelezték a jubileumi évet. Ebben a tevékenységben kiemelkedő szerepet töltött be a Pamutipari Vállalat, mely nagyon szép jubileumi anyagot hozott forgalomba, s a Sotex gyár szép szőnyegével, amely Sopron címerét ábrázolja. Új termékekkel köszöntötték a jubiláló várost a Sörgyár, a Badacsonyi Borforgalmi Vállalat s az Állami Gazdaság is. Az Üzemi Bizottság legnagyobb feladata a két kiállítás megszervezése és lebonyolítása volt. Ezeket teljes sikerrel teljesítette.

A programba vett további feladatokból a város ipari és mezőgazdasági intézményei az alábbiakat valósították meg: új beruházás üzembe helyezése 10 vállalatnál történt, tatarozást végzett 22 vállalat, üzem köré parkosítást 24 vállalatnál végeztek. Szakmai tanácskozást 13 vállalat bonyolított le, 14 új termék került forgalomba. 9 vállalat használta csomagolóeszközénél a jubileumi emblémát és minden vállalat használta a jubileumi záróbélyeget. Önálló kiadványt két vállalat jelentetett meg.

Az évfordulóval kapcsolatos törekvések egészében jól sikerültek. Az a feladat ezután, hogy minden szinten a 700 éves évfordulóra való készülődés, valamint a végrehajtás során megmutatkozó nagy társadalmi összefogás, tenniakarás továbbra is érvényesüljön a város dolgaiban, a város javára.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK

---

187 MEGEMLÉKEZÉSEK

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Gollnhofer Sándor: Zárai Károly (1919–1978)

Gollnhofer Sándor: Zárai Károly (1919–1978)

Sopron város párt-, állami és tömegszervezeti vezető szervei és lakossága 1978. febr. 15-én vett végső búcsút Zárai (Zotl) Károlytól, a Városi Pártbizottság tagjától, volt első titkárától, városunk díszpolgárától.

Sopronban született 1919. március 19-én, kilenc gyermekes munkáscsaládból. Az elemi iskola elvégzése után rövid ideig könyvkötőnél kifutó volt, majd 1934 szeptemberében a Soproni Selyemiparban helyezkedett el, ahol szövöként dolgozott.

Már kora ifjúságában ráésmélt arra, mi volt a munkás sorsa Magyarországon. Munkahelyén megismerte a dolgozók együvé tartozását, az összefogás erejét is.

Hazánk felszabadulásakor megértette, hogy az elnyomottaké, a munkásoké lesz az ország, de ennek érdekében dolgozni, harcolni kell!

Ezért lépett a leghaladóbb, a munkásosztály igazi érdekeit képviselő Magyar Kommunista Párt soraiba, ami egész életére szóló elkötelezettséget jelentett. Rövid időn belül párt- és szakszervezeti funkciókba választották a minden iránt fogékony fiatal kommunistát.

Tettekeszségét, elvhűségét felismerték a párt vezető testületei is. 1948-ban a Sopron városi Pártbizottság politikai munkatársa lett, majd a 3 hónapos pártiskola elvégzése után a Sopron megyei Pártbizottságon a Párt- és Tömegszervezeti Osztály vezetője. A megyék összevonása után, 1950 februárjában a Sopron városi Pártbizottság titkárává választották. Eredményes munkája elismeréseként 1952 elején a Győr-Sopron megyei PB másodtitkára lett. Ez év novemberében a Bács megyei Pártbizottságra helyezték, ahol az egyéves pártiskola elvégzése után szintén másodtitkárként dolgozott 1956. okt. 10-ig, Sopronba

történt visszahelyezéséig.

Ekkor került ismét a Városi Pártbizottság élére, ahol nyugdíjazásáig titkárként, majd elsőtitkárként dolgozott.

Az évtizedek során aktív, példamutató vezetővé vált, aki munkája mellett erejét megfeszítve tanult, politikailag és szakmailag képezte magát.

S nemcsak tanult, de Tőle tanulhattunk mi is, mindenek előtt elvhűséget, szerénységet és emberséget.

Ezt bizonyította szilárd kiállása az ellenforradalom sötét napjaiban és az utána következő kibontakozás nehéz heteiben, hónapjaiban.

188Töretlen kommunista hűséggel irányította, vezette a párt újjászervezését, a termelő munka megindítását városunkban.

Közben, hiszen éjt és nappalt a Pártbizottságon töltöttünk, erősített, bízott bennünket az újabb feladatok megoldására, a párt ifjúsági szervezetének megszervezésére.

Élete összeforrott szeretett szülővárosával, Sopronnal, ahol rövid megszakítással közel 30 évig dolgozott pártfunkcionáriusként, több mint 20 évig tanácstagként és a Soproni Szemle szerkesztő bizottságának tagjaként.

Milyen boldog volt, amikor a 60-as évek végétől már szemmel láthatóvá vált városunk fejlődése. Erősödött ipara, növekedett idegenforgalma, és szinte a földből nőttek ki új házsorai. Mindez az Ő irányításával, vezetésével.

Igaz kommunista és hazafiként, nemcsak szűkebb hazája, hanem az egész ország és megyénk fejlődését is segítette, figyelemmel kísérte. Hosszú évekig mint a Megyei Pártbizottság tagja vett részt aktívan a megye közéletében, politikai munkájában.

Eredményes, fáradhatatlan munkáját pártunk és kormányunk számos magas kitüntetéssel – Magyar Népköztársasági Érdemérem II. fokozat (1950), Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozat (1957), Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérem (1957), Munka Érdemrend aranyfokozata (1970, 1974), Felszabadulási Jubileumi Emlékérem (1970), Dunai Árvízvédelemért (1956), Közbiztonsági Érem arany (1961), Munkásör Emlékjelvény (1964), Haza Szolgálatáért Érdemérem (1969), MSZBT aranykoszorús jelvény (1963, 1970) – ismerte el. Városunk is elismerését fejezte ki hű fiának, amikor 1910-ben a Pro Urbe Sopronért kitüntetésben részesítette és 1975-ben, amikor díszpolgárává avatta.

A küzdelmes három évtized nem múlt el nyomtalanul, Zárai elvtárs egészsége megromlott. 1974 szeptemberében nyugdíjba ment, de ez nem jelentett számára tétlenséget. Úgy érezte – és jól –, hogy szükségünk van gazdag tapasztalataira, tanácsaira. Amennyire egészsége engedte, mint pártbizottságunk tagja, aktívan vett részt továbbra is munkánkban. Halála előtt két nappal még a felvételét kérő fiatal emberrel beszélt arról, mit jelent a párt tagjának lenni.

Szinte élete utolsó napjáig végezte pártmunkáját. Ez az aktivitás kísérte a sírig, hiszen a párt, a nép szolgálata és szeretett családjá boldogsága volt az, amely tartalommal megtöltötte és teljessé tette életét.

Nem szerzett vagyont, de gazdagabb volt a milliomosoknál, a harácsolóknál. Gazdaggá tette családi boldogsága, szeretett felesége, gyermekei és unokái, a barátok sokasága, valamint töretlenül fejlődő

szocialista társadalmunk eredményei, amelyeknek Ő is aktív létrehozója volt.

Nehéz elhinni, hogy nincs többé, hiszen ma is előttünk van kedves mosolya, utánozhatatlan egyéni járása. Szikár magas alakja tiszteletet parancsoló, de belső lényé humánus, szeretetreméltó volt. Már fiatal korában „Karcsi bácsi” volt a vele azonos korúaknak, sőt az idősebbeknek is. Ez a tiszteletet, a nagyra értékelést és a jó vezetőnek kijáró megbecsülést jelentette. Haláláig végigkísérte ez a kitüntető megszólítás. Elsősorban mi, közvetlen munkatársai tudjuk, hogy a magas beosztásokban is megmaradt egyszerű, igaz, szókimondó, szerény munkásembernek.

Ugyanakkor a párt eszméjéért, határozatainak megvalósításáért megingathatatlanul harcolt, erre buzdított másokat is. Soha nem kérkedett az elért eredményeivel. A sors sajnos nem adta meg számára azt, amit nagyon szerettünk volna: a nyugodt, békés, hosszú életet, hogy még sokáig segíthesse munkánkat, városunk fejlődését.

A halál mindig óriási sebet ejt, de hisszük, hogy csak az hal meg igazán, akit elfelejtenek. Mi nem felejtjük, nem felejtjük el Őt, hiszen áldozatos, példamutató munkája eredményeként napjainkban és jövőnkben is jelen lesz.

Élete lezárult, sorsa beteljesedett. Testét őrzi szülővárosa földje, melyet annyira szeretett, melyért oly sokat tett.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Szalay Csaba: Dezséry László (1914–1977)

189 Szalay Csaba: Dezséry László (1914–1977)

Türelemmel viselt hosszú betegség után, 63 éves korában, november 8-án elhunyt Dezséry László, a Magyar Rádió Politikai Adások Főszerkesztőségének főmunkatársa. Halála nagy veszteség a magyar rádiózásnak és veszteség nekünk soproniaknak is. A budapesti születésű diák egyetemi tanulmányai során került Sopronba. Az Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karának növendékeként ismerkedett a várossal és kötött egész életre szóló barátságot Sopron történelmével, a soproniakkal. Így írt, így beszélt erről „A történeti Sopron” című rádiós jegyzetében: „Sopron nem érhető a történelem nélkül. Ott tanultam és hálás vagyok neki. Akármit csináltunk ott, akárhová léptünk, gondolnunk kellett a város múltjára. Olykor gyötrelmesen kellett gondolkoznunk rajta. Sopron hagyománytisztelő, értékőrző város. Amennyire hányatott sorsú, annyira igényes az állandóságra, s ez a kettő benne összefügg. Bárki beszél ma Sopronról, felmondja a múltját, s csak ha még jut rá a szusszából, beszél a jelenéről is. A mai eredmények itt annyi verejtékbe kerültek, hogy amint rátekintünk arra, ami megvan, mindjárt eszünkbe jut, hogy „de hogy lett meg ez?” Dezséry László, a pozsonyi teológia díszdoktora, a Munka Érdemrend és több hazai és külföldi kitüntetés tulajdonosa országgyűlési képviselőként is, az Országos Béketanács főtitkáraként és más társadalmi funkcióban is az igazságot, a szocialista felemelkedést szolgálta. Gyermekkori emlékem a vasárnapi ebéd közben hallgatott gondolatébresztő, tömör „vasárnapi jegyzetei”. 1957 óta volt a Rádió főmunkatársa és riportjaiban, újságcikkeiben élesszemű publicistaként kereste a megoldást a legnehezebb társadalmi problémákra, ugyanakkor nem felejtkezett meg hajdani iskolavárosa, a szeretett Sopron szolgálatáról, népszerűsítéséről sem. A 700. évforduló kapcsán többször járt az elmúlt évben is Sopronban

újságcikket írni (Lobogó 190XIX. évf. 25. sz.), rádiós jegyzetet, irodalmi összeállítást készíteni. Örökké emlékezetes marad a Györffy Sándorral közösen szerkesztett „Vallomások Sopronról” című irodalmi műsora. Mikor ez az adás elhangzott, szeptember 25-én Ő már kórházban volt, de utolsó levelében még, bízva felgyógyulásában, újabb soproni riporthoz kért segítséget és ismerősök, szemtanúk vallomását gyűjtötte Kiss János altábornagról tervezett könyvéhez. Ezek a tervei már nem valósulhattak meg, de emléünkben őrizzük és a technika jóvoltából felidézzük jellegzetes hangját, soproni műsorait. Halálával Sopron ismét egy neves növendékét, nagy pártfogóját veszítette el.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC

SOPRONI KÖNYVESPOLC

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Rétvári László: Győr-Sopron megye népesedése. Budapest, 1977, Akadémiai Kiadó, 142 lap.

Rétvári László: Győr-Sopron megye népesedése. Budapest, 1977, Akadémiai Kiadó, 142 lap.

A Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézetének „Földrajzi Tanulmányok” c. kiadványai sorozatának (15.) megyénkkel és városunkkal foglalkozó kötetére hívjuk fel a figyelmet. A soproni származású Thirring Gusztáv és Thirring Lajos nagyjelentőségű kutatásai után örömmel üdvözljük a hasonló témákban újabban elég ritka művek sorában Rétvári László könyvét. Régóta éreztük hiányát az ilyen jellegű kiadványoknak, amelyek korábban rendszeresen tájékoztattak ilyen fontos kérdésekben. A népesedés kérdése hazánkban nagyon aktuális lett az utóbbi években, évtizedben. Aktualitását jelzi a rangos szerkesztőbizottság is (Marosi Sándor szerkesztő, Borai Ákos, Enyedi György, Pécsi Márton és Szilárd Jenő. A lektorok úgyszintén: Göcsei Imre és Kolta János.).

Megyénk dinamikus fejlődését mutatja be a tanulmány. Ezen belül sokrétűen, földrajzilag elemezve tárja fel többek között Sopron és az egykori Sopron vármegye (megye) népesedési folyamatait, településhálózatát, a mintegy két évszázadra terjedő népességföldrajzi vizsgálat vonzó és taszító helyi tényezőit. „Ezzel fontos és új adalékokat szolgáltat a társadalmi-gazdasági fejlődés és a területi kapcsolatok közötti általános és különös összefüggések megítéléséhez” (lásd: a kiadvány borítólapját). Számunkra különösen érdekesek és értékesek azok a vizsgálatok, amelyek városunk felszabadulás utáni népesedési folyamatainak, a népesség foglalkozási-területi átrétegződésének, térbeli differenciálódásának kérdésével foglalkoznak. Megtudhatjuk a könyvből azt is, hogy mire számíthatunk a jövőben, mit várhatunk az ipar és a mezőgazdaság fejlesztési lehetőségei révén, a munkaerőproblémák és a településhálózat nem egyszerű kérdéseiben.

Az általános ismertetés után a speciálisan soproni és egykori Sopron megyei vonatkozásokra hívjuk fel a figyelmet. A mai megye népesedési folyamatainak történeti áttekintéséről szóló fejezetben (44–66. p.) a Soproni-hegység éghajlatára és csapadékmennyiségére (45. p.) Sopron településföldrajzi, régészeti kutatásai eredményeire (46. p.) Sopron vármegye és a Soproni-hegység zömmel apró falvakat

magábfoglaló településállományára (47. p.), Sopronnak a 19. századvégi fokozatos és intenzív fejlődésére vonatkozó adatokra (52. p.), a 9. sz. táblázat soproni népességszaporodási adataira (1869–1900), a 10. táblázat hasonló adataira (1910–1920), a világháború utáni soproni iparfejlesztésekre (57. p.), az 58., 59. oldalak táblázataira, ábráira kell különösen figyelniük.

E fejezethez hasonló módon foglalkozik a könyv városunk adataival a IV. fejezetben is, amely a szocialista társadalmi-gazdasági átalakulás hatásának népesedési folyamatáról szól. Itt a részletesebb ismertetéstől el kell tekinteniük, mert városunk szerencsés fejlődésére vonatkozó adatok, táblázatok, ábrák olyan sűrűn követik egymást, hogy tételes felosorolásukra nincs lehetőség. Csupán oldalszámokat adhatunk meg azok számára, akik alaposabban kívánnak ismerkedni a fejezetrésszel. Ajánljuk tehát részletes tanulmányozásra a következő oldalakat: 67–72, 76, 80, 82–83, 89, 92, 95, 96–100.

Győr-Sopron megye népességfejlődésének földrajzi potenciálja, településszerkezetének várható fejlődése címmel foglalkozik Sopronnal az V. fejezet. Ezen belül különösen a 109., a 111., a 117., a 118., a 129., a 131., a 133. oldalak adnak rendkívül figyelemreméltó adatokat az érdeklődőknek, méginkább a kutatóknak.

Könyvtárosi és „kutatói” szemmel olvasva a kiváló munkát, legfeljebb a hely- és névmutatót hiányolhatjuk, de ez vonatkozik sajnos egyre több ehhez hasonló rangos kiadványra is, pedig tapasztalatból tudjuk, hogy a szerzőknek viszonylag kevés időbe kerülne az összeállítás, a használóknak, olvasóknak, de főleg kutatóknak viszont nagy időráfordítást jelent a hiánya. Végül még egy, a könyv szerkezetéből és a mai közigazgatási határokból adódó, érthető észrevétel; az adatok, de főleg a táblázatok nagyjából a mai közigazgatási egységek, tehát Győr-Sopron megye viszonylatában szerepelnek. A régi közigazgatási egységek idejéből is, amikor még a mai megye (Győr-Sopron) három megye volt (Győr, Sopron, Moson.). Így az egyes, azaz az egykori különálló megyék adatai külön bontásban nem állnak rendelkezésre. Ez talán még más, a szerző tollából megjelenő munkában remélhető, hiszen az adatok nyilván ilyen bontásban is rendelkezésre állnak. Megemlítiük, hogy a könyv irodalomjegyzékében 134 tételes, jól eligazító irodalmi hivatkozást, bibliográfiát találunk.

Hiller István

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MUNKATÁRSAINK

MUNKATÁRSAINK

Dr. Hiller István, az EFE Központi Egyetemi Könyvtárának főigazgatója

Dr. Németh Alajos, ny. hittanár, Sopron, Domb u. 1.

Schneider Lipót, ny. építészmérnök, Sopron, Alsólövér u. 16.

Szajer József, oktatási főelőadó, Sopron, Városi Tanács Művelődési Osztálya

Dr. Simonffy Emil, a Zala megyei levéltár igazgatója, 8901 Zalaegerszeg, Pf. 110.

Dr. Marián Miklós tud. főmunkatárs, 6722 Szeged, JATE Növénytan Tanszék

Traser György erdőmérnök, természetvédelmi előadó, 6700 Szeged, Erdőrendezőség

Dr. Katona Imre osztályvezető, Iparművészeti Múzeum, 1091 Bp., Üllői út 33–37.

Kocsis József, a városi Tanács VB. elnökhelyettese, Sopron

Gollnhofer Sándor, a Sopron városi Pártbizottság titkára, Sopron

Szalay Csaba, a „700. évforduló” Intéző Bizottsága titkára, Sopron, Előkapu 11.

1978. XXXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / 192SOPRONI SZEMLE

---

192 SOPRONI SZEMLE

Ödenburger Rundschau
Lokalhistorische Quartalschrift
Redaktion: Karl Mollay

Inhaltsverzeichnis:

Hiller, Stefan–Németh, Alois: Die Chronik des Krieges und der Befreiung Ödenburg (1941–1945)

Schneider, Leopold: Der Ödenburger Eislaufverein (1872–1951) II. Teil

Aktuelle Fragen der Ödenburger Geschichtsforschung

Szájer, Josef: Die Verstaatlichung der konfessionalen Volksschulen vor 30 Jahren

Kleine Mitteilungen

Simonffy, Emil: Über Zoltán Horváth's Buch

Marián, Nikolaus–Traser, Georg: Die Herpetofauna der Umgebung von Ödenburg

Katona, Emmerich: Ein Leprosorium im Ödenburger Komitat

Kulturelles Leben in Ödenburg

Kocsis, Josef: Die Feierlichkeiten zum 700jährigen Jubiläum der Erhebung Ödenburgs zur königlichen Freistadt

Nekrologe

Gollnhofer, Alexander: Karl Zárai (1919–1978)

Szalay, Csaba: Desider Dezséry (1914–1977)

Bücherschau

Hiller, Stefan: Rétvári, Ladislaus: Die demographische Entwicklung des Raab-Ödenburger Komitates.

Budapest, 1977 (ung.)

Unsere Mitarbeiter

Inhaltsverzeichnis

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Schaffer Antal ez évben túllépi 88. életévét, Sopronban él. 1969-ben a Tanácsköztársaság 40. évfordulóján a soproni veteránok közül elsőnek kapta meg a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa emlékérmét. Munkásmozgalmi tevékenységéről folyóiratunkban jelent meg visszaemlékezése (SSz. 1969, 69). Alapítványt tett Sopronnal foglalkozó kutatások fellendítésére.

2 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Németh Alajos kéziratában irodalmi hivatkozások nincsenek, naplója csak saját feljegyzései alapján íródott. Ezt pótlandó, az irodalmi hivatkozásokat az egyes témakörökkel foglalkozó fejezetrészeknél adom meg. A kézirat kronológiai sorrendben tárgyalja az eseményeket, célszerűbb azonban az eseményeket témakörönként és azon belül időrendi sorrendben tárgyalni. A visszaemlékezés szerkezetét e szerint bontottam meg.

3 (Megjegyzés - Popup)

Az eredeti kézirat – mint említettük – 1943-tól foglalkozik az eseményekkel. Az olvasók számára azonban fontos, hogy teljes összefüggésében lássa ezeket, így időrendben előbbre kellett esetenként nyúlnom.

4 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Németh Alajos is említi, hogy még ma is több országból, sokan keresik meg hozzátartozóik kutatása során.

5 (Megjegyzés - Popup)

Helyesen: Győr-Sopron megyei 2. Levéltár. Ezentúl: GySmL 2. sz.

6 (Megjegyzés - Popup)

Az idézett okmányokat lásd: a Soproni Városszépítő Egyesület Irattárában, valamint a Soproni Szemle Irattárában. A jegyzőkönyv 1978. január 20-án készült. Aláírták: Bognár Dezső, a SVE elnöke, Margittai Endre, SVE elnökségi tag, Dr. Németh Alajos a kézirat szerzője, Dr. Hiller István, a SSz. szerkesztője megbízásából.

7 (Megjegyzés - Popup)

A fényképeknél és egyéb dokumentumoknál külön közöljük a társszerzők nevét.

8 (Megjegyzés - Popup)

Molnár Jánosnak, mint a soproni rendőrkapitányság őrszemélyzete vezetőjének jelentős érdemei vannak a volksbundellenes soproni szervezkedések támogatásában. Az egyetemi hallgatók volksbundellenes megmozdulásait tudatosan elhallgatta, sőt később ezeknek aktív résztvevője volt. Vö.: Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók mozgalmi a két világháború között. 1919–1945. Sopron, 1975, 180. (A továbbiakban: Hiller: Mozgalmak.)

9 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Bleyer Jakab 1900–1903 között a soproni főreáliskola tanára volt. A soproni németeknek is kiváló ismerője.

10 (Megjegyzés - Popup)

Lásd: Tilkovszky Lóránt: A Volksbund szerepe Magyarország második világháborús történetében. Történelmi Szemle 1968, 295. (A továbbiakban: Tilkovszky: A Volksbund.) Itt említjük: számos kitelepített sopronival új hazájában köztük: a Volksbund tagja volt.

11 (Megjegyzés - Popup)

Tilkovszky: A Volksbund, 296.

12 (Megjegyzés - Popup)

Hiller: Mozgalmak, 189.

13 (Megjegyzés - Popup)

A soproni egyetemi hallgatók volksbundellenes megmozdulásait lásd: Hiller: Mozgalmak, 173–201.

14 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Tilkovszky: A Volksbund, 306.

15 (Megjegyzés - Popup)

Részletesebben lásd: Jahrbuch der Deutschen Jugend in Ungarn. 1943, 130. (A továbbiakban: Jahrbuch.)

16 (Megjegyzés - Popup)

A felhívást plakáton, röplapokon és egymás között terjesztették. Teljes szövege megjelent: Jahrbuch 1941, 190–191. Itt említjük meg, hogy a Deutsche Jugend első országos szemléjét eredetileg Sopronban akarták megtartani. Az itteni ellenállás, elsősorban az egyetemi hallgatók által állandósult „fenyegető magatartás” miatt erről lemondtak: 1940. augusztus 11-én Hidason a „Fehér dombon” tartották meg.

17 (Megjegyzés - Popup)

Sopron német voltát bizonygatja: Die Siedlerahnen c. cikk. In: Jahrbuch, 1941, 157. Dr. Franz Basch beszédéből idézi a fentieket a Jahrbuch, 1942, 158.

18 (Megjegyzés - Popup)

Berencz Adám és lapja az ún. Hűségmozgalomban is tevékenykedett. Sopronban ez a mozgalom különösen erős volt. A Hűségmozgalom részleteit lásd: Tilkovszky Lóránt: SS-toborzás Magyarországon. Bp., 1974, 158. Soproni vonatkozásait lásd: Hiller: Mozgalmak, 191. Ezt idézi Tilkovszky könyve is, 46. oldalán.

19 (Megjegyzés - Popup)

Lásd bővebben: Tilkovszky: SS-toborzás; valamint: Tilkovszky Lóránt: A fegyveres SS magyarországi toborzóakciói. Hadtörténeti Közlemények, 1973, 43; továbbá: Hiller: Mozgalmak, 91.

20 (Megjegyzés - Popup)

Közli Tilkovszky is: A fegyveres SS, 45–51.

21 (Megjegyzés - Popup)

Tilkovszky azt írja, hogy 1943-tól kezdték felállítani a városokban a német városparancsnokságokat, először szerinte Zomborban működött. Lásd: A fegyveres SS. 52. Egy érdekes dokumentum – melyet fényképen közlünk – azt bizonyítja, hogy Sopronban már 1940-ben működött német katonai parancsnokság. Vezetője egy Paul nevű német tiszt volt. Az eredeti dokumentum Hiller István tulajdonában van, a Röttig-Romwalter nyomda 1940-ben nyomta.

22 (Megjegyzés - Popup)

Konkrét eseteket ismerünk Sopronból. Egy ilyet közöl Hiller: Mozgalmak c. könyve. Lásd az erről szóló fényképfelvételeket.

23 (Megjegyzés - Popup)

Közli: Tilkovszky: A fegyveres SS. 75. Az SS-toborzásokkal kapcsolatban több egykori szem- és fültanú sopronit kérdeztem meg ezek mikéntjéről. Figyelemreméltó; még ma is nehezen nyilatkoznak, ha igen, akkor is aggályosak. Még akkor is, ha a toborzásokkal szemben foglaltak állást, sőt kimondottan bátor magatartásukkal a magyarság mellett tettek hitet. Akik mégis nyilatkoztak, azok így: S. J. mondta el, hogy nyolcan voltak testvérek, a két katonakorú fiút tehetősebb nagybátyjáék hívták meg számukra jólesően ebédre. Az ebéd utáni borozgatás közben a tősgyökeres soproni nagybácsi – az SA aktív tagja – hosszú agitációba kezdett az SS-be való belépésük érdekében. Nem kell törődni a szülők bele nem egyezésével, a beleegyezést ő is jogosan megadhatja aláírásával. Az egyik fiúnál eredményes volt az agitáció, az elbeszélő visszautasítva elment, miközben a nagybácsi megvető szövege kísérette: Te gyáva... vagy, meg sem érdemled, hogy német neved van. Ugyancsak S. J. elmondása szerint: T. F. egykori soproni leventeoktató több szabadságra hazatért soproni SS-t mentett meg úgy, hogy besoroztatta őket a magyar hadseregbe. K. J. soproni SS katona szabadsága alatt több Buschenschankban mondta el legnagyobb tévedésének és elhatározásának szörnyű következményeit. T. F. besoroztatta a Honvédségbe, a Soproni Helyőrség nem adta át a Gestapónak, amely minden éjjel kereste szülei lakásán.

24 (Megjegyzés - Popup)

Tilkovszky idézett munkáiban többször bizonyítja részletesen.

25 (Megjegyzés - Popup)

Lásd: Andorka Rudolf: A madridi követségtől Mauthausenig. Bp., 1978. K. Andorka Rudolf magyarérxelmű, fasiszta- és németellenes magyar vezérkari tiszt, jóhírű diplomata. Sopronban született 1891-ben iparos családból, amely itt és ekkor a társadalom jellemző rétege volt. Dédapja szücsmester, nagyapja evangélikus pap, jelentős befolyású és tekintélyű lelkész. Hét gyermeke közül Fleischhacker Fridolin a soproni állami főreáliskolában kiváló tanár. Fia, Rudolf magyarosítja a család nevét. Az adatokat lásd: Hanzmann Károly: Sopron fiai az Úr szöllejében. Kézirat. Egy példányát Mastalir Ernőné

tud. főmunkatárs bocsátotta rendelkezésemre. A 16. századtól kíséri végig a soproni evangélikus papok életútját, rengeteg helytörténeti adattal. Kiadásra méltó helytörténeti szempontból. Több akkori hallgató is megerősíti a felfegyverzés tényét. Lásd: EFE. Közp. Irattára Dok. Gyűjtemény.

26 (Megjegyzés - Popup)

Közöljük fényképen.

27 (Megjegyzés - Popup)

1943-ban a Fertő mentén és a Bécsi-dombon, az amfiteátrum dombjain helyezték el a magyar légvédelmi tüzérséget. A katonákat a Bécsi utca, Fövényverem és Szt. Mihály utca gazdapolgár házaiba szállásolták be. 1944. március 19-e után nagyrészt FLAK-ok (Flieger Luftschutz Abwehr Kanonen) váltották fel őket. 1945. április 30-án robbantották fel a bécsi utcaiakat a németek. Sok bémészködő és menekülő embert érhetett volna szilánk. Az amfiteátrum dombjain még ma is jól láthatók a FLAK-ok gödrei, a futóárkok és a Königsberg dűlő felé eső lőszerraktár nyomai. Az ágyúroncsok (és lövedékek is sajnos) még hosszú évekig ott éktelenkedtek. A lövedékeket akkor szedték össze, amikor több gyermek megsebesült általuk.

28 (Megjegyzés - Popup)

Bürchner László prépostról van szó. Igen sokat segített az üldözötteknek.

29 (Megjegyzés - Popup)

SH 1923. jan. 24.

30 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. 10923/1923.

31 (Megjegyzés - Popup)

A jelenleg Ausztriában élő Starkné Szabó Herma levelében örömmel emlékezik vissza erre az időszakra, amikor még tiszta lelkesedésből üzték a sportot.

32 (Megjegyzés - Popup)

SH 1924. nov. 16.

33 (Megjegyzés - Popup)

SH 1926. jan. 17.

34 (Megjegyzés - Popup)

SV 1926. nov. 20.

35 (Megjegyzés - Popup)

SH 1927. márc. 18, 20, 22; dec. 1.

36 (Megjegyzés - Popup)

SH 1927. dec. 23.

37 (Megjegyzés - Popup)

SH 1928. jan. 4.

38 (Megjegyzés - Popup)

SH 1928. nov. 24.

39 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. 7929/1931; 9923/1931; 18756/1931. A kivitelező Schlögl János építómester volt.

40 (Megjegyzés - Popup)

SH 1934. febr. 17.

41 (Megjegyzés - Popup)

SH 1935. márc. 5.

42 (Megjegyzés - Popup)

SH 1936. jan. 12.

43 (Megjegyzés - Popup)

SH 1936. dec. 1.

44 (Megjegyzés - Popup)

SV 1937. jan. 6.

45 (Megjegyzés - Popup)

SH 1938. dec. 31.

46 (Megjegyzés - Popup)

SH 1939. dec. 29.

47 (Megjegyzés - Popup)

SH 1940. dec. 22.

48 (Megjegyzés - Popup)

SH 1942. febr. 25.

49 (Megjegyzés - Popup)

SH 1942. febr. 24.

50 (Megjegyzés - Popup)

SH 1943. jan. 12.

51 (Megjegyzés - Popup)

SH 1944. márc. 1.

52 (Megjegyzés - Popup)

SH 1945. febr. 2.

53 (Megjegyzés - Popup)

Boronkai Pál: Sopron újjáépítése. SSz. 1960, 1.

54 (Megjegyzés - Popup)

Pete Gyuláné Marton Magdolna bemondása szerint.

55 (Megjegyzés - Popup)

KA 1959. febr. 18; 1960. febr. 4.; 1964. jan. 18.

56 (Megjegyzés - Popup)

Stur Iván (Pozsony) közlése.

57 (Megjegyzés - Popup)

Jelentés az általános iskolák helyzetéről. 1951. július 28. Oktatási és Népművelési Osztály.

58 (Megjegyzés - Popup)

84–129/1952. Oktatási és Népművelési Osztály jelentése. GySmL. 2. sz. (Sopron város).

59 (Megjegyzés - Popup)

Köznevelés 24. sz. 1973. június 15.

60 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. máj. 16.

61 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. máj. 20.

62 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. máj. 26.

63 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. máj. 29.

64 (Megjegyzés - Popup)

Felvilágosító röpirat – 1948. május GySmL. 2. sz. (Sopron város)

65 (Megjegyzés - Popup)

Sopron thj. város törvényhatósági bizottságának 1948. évi máj. 31-i jegyzőkönyve – 10.017/80 kgy. 1948. I. sz. határozat. GySmL. 2. sz. (Sopron város)

66 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. jún. 1.

67 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. jún. 6.

68 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. jún. 9.

69 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. jún. 9.

70 (Megjegyzés - Popup)

Sopron thj. város törvényhatósági bizottságának 1948. évi június 9-én megtartott közgyűlésének jegyzőkönyvi kivonata. GySmL. 2. sz. (Sopron város)

71 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. jún. 12.

72 (Megjegyzés - Popup)

10.734/1948. június 11. – Sopron thj. város polgármesterétől – GySmL. 2. sz. (Sopron város)

73 (Megjegyzés - Popup)

Sopron város tanfelügyelőjének 1810/1948. t. f. sz. rendelete – GySmL. 2. sz. (Sopron város)

74 (Megjegyzés - Popup)

Sopron város tanfelügyelőjének 1810/1948. t. f. sz. rendelete – GySmL. 2. sz. (Sopron város)

75 (Megjegyzés - Popup)

Sopron város tanfelügyelőjének 1931/1948. t. f. sz. rendelete – GySmL. 2. sz. (Sopron város)

76 (Megjegyzés - Popup)

Sopron város tanfelügyelőjének 1810/1948. t. f. sz. rendelete – GySmL. 2. sz. (Sopron város)

77 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. jún. 22.

78 (Megjegyzés - Popup)

12.229/1948. I. ikt. sz. – GySmL. 2. sz. (Sopron város)

79 (Megjegyzés - Popup)

Sopron város tanfelügyelőjének 1931/1948. t. f. sz. rendelete – GySmL. 2. sz. (Sopron város)

80 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye, 1948. júl. 27.

81 (Megjegyzés - Popup)

Győr megyei Hírlap, 1948. júl. 6.

82 (Megjegyzés - Popup)

15.402/1948. sz. polgármesteri rendelkezés. GySmL. 2. sz. (Sopron város)

83 (Megjegyzés - Popup)

A Nemzeti Függetlenségi Front Összekötő Bizottságának Sopronban 1948. augusztus 27-én felvett jegyzőkönyvéből. GySmL. 2. sz. (Sopron város)

84 (Megjegyzés - Popup)

Győr megyei Hírlap, 1948. augusztus 30.

85 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Tompos Ernő: Sopron megyei címeres pecsétek (Széljegyzetek Horváth Zoltán könyvéhez). SSz. 1978, 81–83.

86 (Megjegyzés - Popup)

Palla Ákos: Magyarországi betegellátás a XI. században. *Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica*, 20, 118–130; uő.: A veszprémi Puteus Leprosorum. *Az Országos Orvostörténeti*

Könyvtár Közleményei, 2, 27–59, 72 l.

87 (Megjegyzés - Popup)

Uo.: Magyar–Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. Bp., 1929, I, 171–172.

88 (Megjegyzés - Popup)

Századok, 1906, 250.

89 (Megjegyzés - Popup)

Palla: A veszprémi Puteus Leprosorum i. h.

90 (Megjegyzés - Popup)

Nagy Imre: Sopron vm. története. Oklevéltár I, 31–32.

91 (Megjegyzés - Popup)

Századok, 1906, 250. A középkori Fertőd nem azonos a maival.

92 (Megjegyzés - Popup)

A 3 Család határleírását Wagner, Hans: Urkundenbuch des Burgenlandes. Graz–Köln, 1055, 312;
Szentpéteri Imre: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I. köt. 1001–1270. Bp., 1930, 444,
1454. sz. okl.

93 (Megjegyzés - Popup)

A területet ma is Poklos tónak hívják!

94 (Megjegyzés - Popup)

„... Deinde venimus ad villam, que vocatur Iohan ...” Wagner i. h.

95 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei, 459. 1. „Villa nomine ywan que est abbatis de Porno”.

96 (Megjegyzés - Popup)

Nagy i. m. I, 452 (314. sz. okl.); I, 483–84 (335. sz. okl.).

97 (Megjegyzés - Popup)

Fejér: Codex dipl. IV/2, 427.

98 (Megjegyzés - Popup)

Pór Antal: Az Osl-nemzetség története a XIII. és XIV. században, Turul, 1890, 178; uő.: A
Nagymartoniak. Turul, 1889, 59. IV. László is megerősíti Bertrand comesnek (Bartolomeus Latinus) „Keet

Chalad nevű faluról, valamint a hozzá tartozó egyéb fekvőségekről” szóló adományát (Cum omnibus molendinis, siluis, fenilibus et aliis suis pertinentiis) veje III. Osl számára. Wenczel: Árp. ÚjOkm. IX, 552.

99 (Megjegyzés - Popup)

Pór: Az Osl-nemzetség története ... 178.

100 (Megjegyzés - Popup)

Pór i. h.

101 (Megjegyzés - Popup)

Nagy i. m. I, 102–103.

102 (Megjegyzés - Popup)

Pór i. h.

103 (Megjegyzés - Popup)

Farkas Sándor: Csepreg mezőváros története Bp., 1887, 300.

104 (Megjegyzés - Popup)

Vö. a 11. sz. jegyzetet!

105 (Megjegyzés - Popup)

Sümeghy Dezső: Sopron vármegye levéltárának oklevélgyűjteménye. Sopron, 1928, 84.

106 (Megjegyzés - Popup)

Századok, 1906, 250.

107 (Megjegyzés - Popup)

Fejér: Codex dipl. IV/2, 427.

108 (Megjegyzés - Popup)

OL. Kamarai lt. Nádasdy cs. nádasladányi lt. Libros inscript. III, pag. 182–184.